

Серія «Громадянське суспільство:
досвід, професіоналізм, відповідальність»

**ВИКОРИСТАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ
ДЛЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ
ПРАВ ГРОМАДЯН**

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

**Дніпропетровськ
МОНОЛІТ
2010**

УДК 351.95
ББК 67.7
В 92

Серія: Громадянське суспільство: досвід, професіоналізм, відповідальність

Рекомендовано до друку Радою Дніпропетровської обласної громадської організації «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» (протокол № 03/10 від 27 серпня 2010 р.)

Колектив авторів:

О. В. Літвінов, канд. наук з держ. упр., керівник авторського колективу;

Н. М. Літвінова, консультант з діяльності інститутів громадянського суспільства;

О. М. Андреев, консультант з юридичних питань;

Ю. В. Циганенко, консультант з юридичних питань

В 92 **Використання** адміністративної юстиції для судового захисту прав громадян : практ. посіб. / О. В. Літвінов, Н. М. Літвінова, О. М. Андреев, Ю. В. Циганенко ; за заг. ред. О. В. Літвінова. – Д. : МОНОЛІТ, 2010. – 160 с.

ISBN 978-966-2252-25-5

У посібнику розглянуто систему судоустрою України, конституційні та законодавчі засади захисту прав громадян у судах, місце та значення адміністративної юстиції у цьому процесі. Визначено, що одним із головних аспектів діяльності інститутів громадянського суспільства є захист прав своїх членів у різноманітних сферах суспільного життя. Ґрунтовно розглянуто Кодекс адміністративного судочинства України та можливості використання громадянами адміністративної юстиції для захисту своїх прав, свобод і законних інтересів у спорах з органами влади. Розроблені практичні рекомендації з підготовки адміністративного позову, визначення підсудності справи, підготовки клопотань і пояснень, збору доказової бази, участі у судових засіданнях, апеляційного та касаційного оскарження.

Видання розраховане на представників інститутів громадянського суспільства, працівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, викладачів, студентів, аспірантів, науковців, а також на широке коло читачів, які цікавляться різними аспектами взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами влади.

Видання практичного посібника здійснено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у межах програми «Верховенство права» проекту № 39876 «Підвищення спроможності представників громадських організацій з малих населених пунктів захищати свої права використовуючи механізми адміністративної юстиції». Погляди авторів видання можуть не збігатися з позицією Міжнародного фонду «Відродження».

ISBN 978-966-2252-25-5

© ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики»

© Літвінов О.В., автор проекту, 2010

© Літвінов О.В., Літвінова Н.М., Андреев О.М.,

Циганенко Ю.В., 2010

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1	
Законодавче забезпечення судового захисту прав громадян	9
1.1. Конституційні засади захисту прав громадян	9
1.2. Система судоустрою в Україні	12
1.3. Кодекс адміністративного судочинства України	25
1.3.1. Призначення Кодексу адміністративного судочинства України	28
1.3.2. Принципи адміністративного судочинства	34
1.4. Досудове врегулювання спорів	41
РОЗДІЛ 2	
Організація адміністративного судочинства	43
2.1. Докази та збір доказової бази	43
2.2. Підготовка заяв, клопотань, пояснень	48
2.3. Визначення підсудності справи	49
2.4. Підготовка адміністративного позову та сплата судового збору	52
2.5. Подання позову	56
2.6. Особливості провадження в окремих категоріях адміністративних справ	59
2.7. Заходи процесуального примусу	63
РОЗДІЛ 3	
Судовий розгляд	66
3.1. Технічна фіксація процесу	66
3.2. Учасники адміністративного процесу. Залучення експертів, свідків, третіх осіб	67
3.3. Судові виклики та повідомлення	74
3.4. Судові засідання	76
3.4.1. Проведення у суді першої інстанції (підготовче провадження, судовий розгляд)	76
3.4.2. Постанови та ухвали суду	86
3.5. Оголошення рішення суду	89
3.6. Скорочене провадження	90
3.7. Примирення сторін. Мирова угода	92
3.8. Склад суду та відводи	93
3.9. Судові витрати	96
3.10. Набрання рішенням суду законної сили	97
РОЗДІЛ 4	
Перегляд судових рішень	99
4.1. Апеляційне провадження	99
4.2. Касаційне провадження	112
4.3. Проведення з перегляду судових рішень Верховним Судом України	123
4.4. Проведення за нововиявленими обставинами	131

Додаток А	
Адміністративний позов про оскарження дій/бездіяльності Дніпропетровської райдержадміністрації	139
Додаток Б	
Адміністративний позов щодо визнання протиправними дій відповідача	142
Додаток В	
Адміністративний позов щодо визнання протиправними дій відповідача	145
Додаток Г	
Клопотання щодо витребування доказів	149
Додаток Д	
Клопотання про забезпечення адміністративного позову	150
Додаток Е	
Заява про відмову від частини позовних вимог	152
Додаток Ж	
Апеляційна скарга на Постанову Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 10.12.2008 р.	153
Додаток З	
Апеляційна скарга на Постанову Господарського суду Дніпропетровської області від 03.06.2008 р.	155
Список використаних джерел та літератури	158

ПЕРЕДМОВА

Тривалий час на найвищому державному рівні в Україні навіть не наважувалися робити припущення, що «держава» може помилятися, приймаючи управлінські рішення, які регламентують її відносини із громадянами. Хоча спори між громадянами та органами влади існували завжди, однак до 2005 р. їх розгляд був можливий лише за цивільним або господарським кодексами. Після прийняття у 2005 р. Кодексу адміністративного судочинства України розгляд такої категорії спорів значно спростився. На сьогодні усі публічно-правові спори між фізичними, юридичними особами та органами влади розглядаються виключно адміністративними судами або місцевими судами в порядку адміністративного судочинства.

На думку більшості дослідників, інститути громадянського суспільства є провідною ланкою громадянського суспільства. Зазвичай це громадяни об'єднані спільною метою, що мають бажання не чекати від влади коли вона розв'яже проблеми, а самостійно організують та проводять заходи, що дозволяють значно ефективніше та швидше розв'язувати конкретні проблеми з якими вони стикаються. Відповідно до законодавства України до інститутів громадянського суспільства належать громадські організації, професійні і творчі спілки, організації роботодавців, благодійні та релігійні організації, недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі товариства і установи. Важливим аспектом діяльності інститутів громадянського суспільства є захист прав, свобод та законних інтересів своїх членів, що передбачає звернення до правоохоронних органів та суду. Разом з тим, звернення до суду вимагає певних знань і навичок, якими не завжди володіють представники інститутів громадянського суспільства, особливо у невеликих населених пунктах (селах, селищах та містах).

Метою даного видання є надання практичної допомоги представникам інститутів громадянського суспільства щодо застосування адміністративної юстиції для захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, зокрема, з питань: визначення підсудності, підготовки та подання адміністративного позову, підготовки клопотань, збирання доказової бази, участі у судових засіданнях, виконання рішення суду тощо.

Виходячи із зазначеної мети, в основу даного практичного посібника покладено реальні приклади з діяльності Дніпропетровської обласної

громадської організації «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» (далі – ДОГО «ДКЕЦРП») щодо розв'язання публічно-правових спорів за допомогою адміністративної юстиції. Ураховуючи, що Кодекс адміністративного судочинства України набув чинності у 2005 р., але прикладів успішного захисту прав та законних інтересів інститутами громадянського суспільства небагато, досвід напрацьований у Дніпропетровську є доволі цікавим і може бути корисним для громадських організацій в інших регіонах України.

Реалізація ДОГО «ДКЕЦРП» у 2007 – 2008 рр. проекту «Оскарження регуляторних актів органів місцевого самоврядування в містах Дніпропетровської області» № 2703741 за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» дозволило створити прецеденти успішного оскарження рішень органів влади, які було прийнято з порушенням чинного законодавства. У двох справах з п'яти рішення судів було на користь ДОГО «ДКЕЦРП», що дозволило не лише створити прецеденти використання механізмів адміністративної юстиції для захисту прав та законних інтересів громадян, а також виявити певні недоліки на шляху розв'язання спорів. Головним недоліком стала певна упередженість судів, які зазвичай виступали на боці органів влади і не зважали на аргументи громадськості. Однак із часом ситуація дещо змінилася на краще.

Так, у 2009 р. ДОГО «ДКЕЦРП» було ініційовано проведення громадської експертизи діяльності місцевих державних адміністрацій Дніпропетровської області. Проте з 5 поданих запитів 2 районні державні адміністрації (Нікопольська та Дніпропетровська) відмовилися сприяти проведенню громадської експертизи. Дії зазначених райдержадміністрацій було оскаржено до адміністративного суду як протиправні. За обома справами рішення судів були на користь ДОГО «ДКЕЦРП», що свідчить про реальну можливість інститутів громадянського суспільства та громадян успішно захищати свої права, свободи та законні інтереси за допомогою адміністративної юстиції.

Разом з тим, відсутність досвіду оскарження рішень органів влади до адміністративних судів у громадян та представників інститутів громадянського суспільства призводить до відмови від використання, наданих Кодексом адміністративного судочинства України, можливостей для захисту своїх прав та інтересів. Особливо вразливою групою у цьому контексті є мешканці та представники інститутів громадянського суспільства з малих населених пунктів. Негативними факторами тут

виступають не лише брак інформації, відсутність досвіду, але й певні побоювання щодо можливих дій з боку органів влади, рішення яких передбачається оскаржувати. Саме на подолання інформаційного вакууму у цій сфері й спрямовано це видання. Сподіваємося воно дасть відповіді на головні запитання чи варто оскаржувати рішення органів влади до суду, чому слід використовувати адміністративну юстицію, скільки це коштує, як рішення суду вплине на орган влади тощо.

До аргументів на користь застосування громадянами та інститутами громадянського суспільства адміністративної юстиції можна віднести:

- невелика вартість мита за розгляд адміністративної справи (на даний час складає 3,40 грн.);

- обов'язок доведення своєї правоти органом влади, дії або рішення якого оскаржено;

- можливість розгляду справи за відсутності відповідача – представника органу влади, який був належним чином повідомлений про час та місце розгляду справи;

- можливість письмового провадження по справі тобто розгляд і вирішення адміністративної справи в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції без виклику осіб, які беруть участь у справі, та проведення судового засідання на основі наявних у суду матеріалів.

На даний час в Україні триває судова реформа, зокрема, 7 липня 2010 р. у Верховній Раді України було прийнято Закон України «Про судоустрій та статус суддів», а 29 липня 2010 р. цей закон було підписано Президентом України. Дане видання підготовлено з урахуванням нового закону та на основі попередньої практики розгляду публічно-правових спорів у судах.

Цей практичний посібник підготовлено в межах реалізації проекту № 39876 «Підвищення спроможності представників громадських організацій з малих населених пунктів захищати свої права, використовуючи механізми адміністративної юстиції» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Посібник складається з двох частин. Перша частина містить викладення основних положень законодавства, а друга – практичні матеріали і приклади документів, що можуть бути використані представниками інститутів громадянського суспільства та громадянами для захисту своїх прав, свобод та законних інтересів від їх порушення з боку суб'єктів владних повноважень.

Даний практичний посібник є другим виданням серії «Громадянське суспільство: досвід, професіоналізм, відповідальність», започаткованої

ДОГО «ДКЕЦРП» у 2009 р. Видання зазначеної серії спрямовані на підвищення рівня обізнаності представників інститутів громадянського суспільства і громадян з таких питань:

- підвищенням ефективності системи державного управління і місцевого самоврядування;

- запровадження громадської експертизи та контролю за діяльністю органів влади;

- налагодження дієвого діалогу та запровадження механізмів міжсекторного партнерства;

- захист прав і законних інтересів за допомогою адміністративної юстиції.

У даному посібнику викладено основні положення Кодексу адміністративного судочинства України, проведено їх аналіз, наведено приклади, аналіз конкретних ситуацій, поради, що, на думку розробників, дозволить громадянам та інститутам громадянського суспільства успішно захищати свої права й законні інтереси. У цьому виданні також наведено довідкову інформацію про окружні адміністративні суди, що може стати у нагоді громадянам та організація, які вирішили захищати свої права від порушення з боку органів влади.

У роботі над практичним посібником брали участь: О. В. Літвінов (передмова, розділи I – IV), Н. М. Літвінова (розділ I), О. М. Андреев (розділи II – III), Ю. В. Циганенко (розділ IV).

РОЗДІЛ 1

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН

Існує приказка, яка стверджує, що добрими намірами вкритий шлях до пекла. Саме ця приказка віддзеркалює перманентний конфлікт інтересів між громадянином і державою. Якою б «доброю» не була влада вона завжди намагається обмежити права громадянина і для будь-якого подібного обмеження в органів влади завжди знаходяться «переконливі, неспростовні» аргументи. З метою унеможливлення узурпації влади в демократичних країнах запроваджено розподіл влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Зазначений розподіл разом із механізмом стримувань та противаг дозволяє захиститися від концентрації усієї влади в одній із трьох гілок. Таким чином влада захищається сама від себе. Натомість громадянин у відносинах із владою завжди залишається менш захищеним та залежним від органів влади.

З метою обмеження зазіхань органів влади на права і свободи громадян та гарантування їх у відносинах з органами влади у провідних країнах світу, таких як США, Німеччина, Франція та ін. запроваджено особливий механізм – «адміністративну юстицію». Зазначений механізм передбачає захист прав, свобод та законних інтересів громадян від порушень з боку влади у судовому порядку, що забезпечує принцип рівності та відповідальності влади перед людиною за свою діяльність.

Чинним вітчизняним законодавством передбачено право громадян на судовий захист своїх прав та законних інтересів, тож розглянемо більш детально положення, що регламентують право громадян на судовий захист.

1.1. Конституційні засади захисту прав громадян

Основним законом України є Конституція, згідно з якою в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Відповідно до ч. 2 ст. 8 норми Конституції України є нормами прямої дії і тому гарантується звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України.

Нормативно-правовий акт – офіційний письмовий документ, який приймається уповноваженим органом держави і встановлює, змінює, припиняє чи конкретизує певну норму права (Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2002. – Т. 4 : Н – П. – С. 192).

У ст. 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Також у цій статті визначено, що:

- держава відповідає перед людиною за свою діяльність;
- права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави;
- утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

У ст. 6 Конституції України зазначено, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. При цьому органи законодавчої, виконавчої та судової влади мають здійснювати свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

Як визначено у ст. 19 правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Однак органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи **зобов'язані** діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Статтею 21 Конституції України передбачено, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. У ст. 22 встановлено, що права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією України, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При цьому під час прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Про право на судовий захист зазначається у ч. 3 ст. 32 Конституції України кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Право на звернення регламентовані ст. 40 Конституції України, згідно з якою усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Права і свободи людини і громадянина захищаються судом, що передбачено ст. 55 Конституції України, згідно з якою:

– кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;

– кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

– кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна;

– кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

При цьому варто зауважити, що у ст. 56 також визначено право кожного на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Право знати свої права і обов'язки гарантовано ст. 57 Конституції України, згідно з якою:

– закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом;

– закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.

Розглянувши конституційні засади прав громадян на судовий захист, перейдемо до розгляду системи судоустрою в Україні.

1.2. Система судоустрою в Україні

До липня 2010 р. система судоустрою в Україні визначалася Законом України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 р. (№ 3018–III). Однак 7 липня 2010 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (№ 2453–17), а 29 липня 2010 р. цей закон було підписано Президентом України. Таким чином, на сьогодні система судоустрою в Україні регламентується Законом України «Про судоустрій і статус суддів», який визначає правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права, визначає систему судів загальної юрисдикції, статус професійного судді, народного засідателя, присяжного, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування і встановлює систему і загальний порядок забезпечення діяльності судів та регулює інші питання судоустрою і статусу суддів.

Ураховуючи важливість цього закону, розглянемо більш ґрунтовно його основні положення. Відповідно до конституційних засад поділу влади – судова влада в Україні здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом. При цьому судову владу реалізують професійні судді та, у визначених законом випадках, народні засідателі і присяжні шляхом здійснення правосуддя в рамках відповідних судових процедур.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. При цьому делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом. Народ бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

Судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Таким чином, судову систему України складають суди загальної юрисдикції та суд конституційної юрисдикції. Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів, а єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні є Конституційний Суд України. Створення надзвичайних та особливих судів в Україні не допускається.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією та законами України. У ст. 55 Конституції України зазначено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Також даною статтею Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

У ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено завдання суду, який здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У ст. 6 цього ж закону визначено, що суди здійснюють правосуддя самостійно. Здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу та здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України, забезпечуючи при цьому верховенство права. Звернення до суду громадян, організацій чи посадових осіб, які відповідно до закону не є учасниками судового процесу, з приводу розгляду конкретних справ судом не розглядаються, якщо інше не передбачено законом. Втручання ж у здійснення правосуддя чи вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою завдання шкоди авторитету суддів чи впливу на безсторонність суду забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом. При цьому встановлено, що для вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування.

Деталізація конституційного права на судовий захист наведена у ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якою:

– кожному гарантується захист його прав, свобод та законних інтересів незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до закону;

– для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки, встановлені законом, в Україні діють суди першої, апеляційної, касаційної інстанцій і Верховний Суд України;

– кожен має право на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якої інстанції;

– іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають право на судовий захист в Україні нарівні з громадянами і юридичними особами України.

Згідно з правом на повноважний суд, що регламентується ст. 8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом. При цьому суддя розглядає справи, одержані згідно з порядком розподілу судових справ, установленим відповідно до закону, а на розподіл судових справ між судьями не може впливати бажання судді чи будь-яких інших осіб.

Також ст. 9 цього закону визначено, що правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Важливим є гарантування гласності і відкритості судового процесу. Так, згідно зі ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. При цьому кожен, хто не є стороною у справі, має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом. Відповідно до ч. 2 цієї статті розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених процесуальним законом. Учасники судового процесу та інші особи, присутні на відкритому судовому засіданні, можуть використовувати портативні аудіотехнічні засоби. Однак лише за рішенням суду в залі судового засідання допускається проведення фото- і кінозйомки, відеозапису, а також транслявання судового засідання. Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду у випадках, передбачених процесуальним законом. При розгляді справ перебіг судового процесу фіксується технічними засобами в порядку, встановленому процесуальним законом.

У ст. 13 визначено, що судові рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється іменем України. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної

влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. За невиконання судових рішень передбачена відповідальність.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а саме ст. 14, визначено право на оскарження судового рішення, згідно з яким учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку, встановлених процесуальним законом, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення, а також на перегляд справи Верховним Судом України.

Також зазначеним вище законом передбачений одноособовий та колегіальний (колегією суддів) розгляд справ, а також за участю народних засідателів і присяжних. При цьому визначено, що суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд. Статтею 15 встановлено, що в судах загальної юрисдикції функціонує автоматизована система документообігу, а персональний склад суду для розгляду конкретної справи визначається автоматизованою системою документообігу за принципом вірогідності розподілу справ під час реєстрації в суді позовних заяв, клопотань та скарг. Під час визначення персонального складу суду для розгляду конкретної справи автоматизованою системою документообігу забезпечується врахування ступеня завантаженості кожного судді, спеціалізації, а також вимог процесуального закону.

Як ми зазначали вище, судову систему України складають суди загальної юрисдикції та суд конституційної юрисдикції. Розглянемо тепер більш детально систему судів загальної юрисдикції. Відповідно до Конституції України та згідно з ч. 1 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» система судів загальної юрисдикції будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності. До системи судів загальної юрисдикції входять: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) вищі спеціалізовані суди; 4) Верховний Суд України.

Розглянемо більш детально систему судоустрою в Україні, зображену на рис. 1.1. Слід зауважити, що найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України, а вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі спеціалізовані суди.

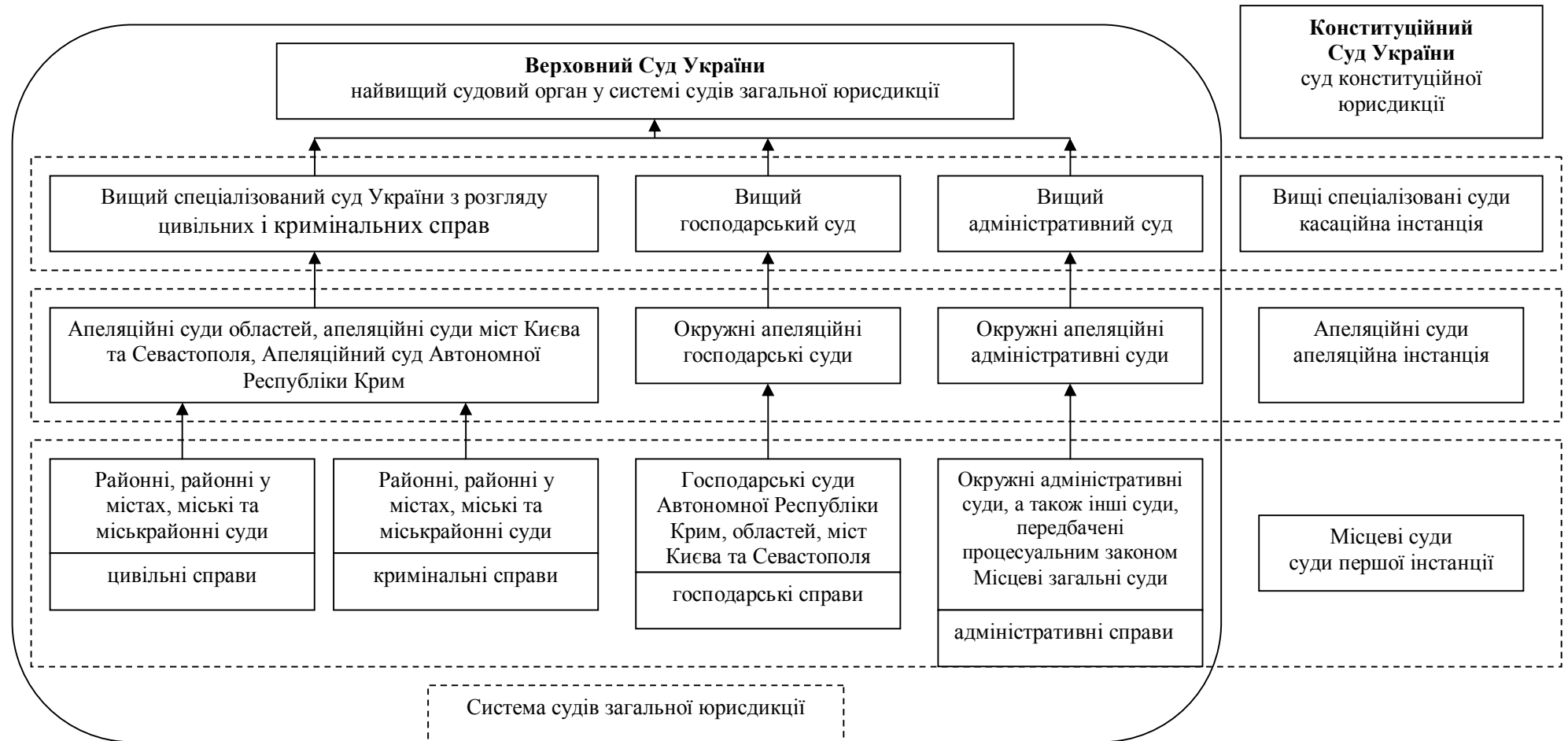

Рис. 1.1. Система судоустрою в Україні

Єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується:

- єдиними засадами організації та діяльності судів;
- єдиним статусом суддів;
- обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом;
- забезпеченням Верховним Судом України однакового застосування судами (судом) касаційної інстанції норм матеріального права;
- обов'язковістю виконання на території України судових рішень;
- єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів;
- фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України;
- вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» визначена спеціалізація судів загальної юрисдикції, згідно з якою вони спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Також передбачено, що в судах загальної юрисдикції може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ.

У ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено види та склад місцевих судів, зокрема:

- місцевими загальними судами є районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди;
- місцевими господарськими судами є господарські суди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя;
- місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, передбачені процесуальним законом;
- місцевий суд складається з суддів місцевого суду, з числа яких призначаються голова та заступник голови суду.

Повноваження місцевого суду визначено ст. 22 цього закону:

- 1) місцевий суд є судом першої інстанції і розглядає справи, віднесені процесуальним законом до його підсудності;
- 2) місцеві загальні суди розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення у випадках та порядку, передбачених процесуальним законом;

3) місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені процесуальним законом до їх підсудності;

4) місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи);

5) підсудність окремих категорій справ місцевим судам, а також порядок їх розгляду визначаються процесуальним законом.

У ст. 26 визначено види і склад апеляційних судів. Так, у системі судів загальної юрисдикції діють апеляційні суди як суди апеляційної інстанції з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення. Апеляційними судами з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є: апеляційні суди областей, апеляційні суди міст Києва та Севастополя, Апеляційний суд Автономної Республіки Крим. Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються в апеляційних округах відповідно до указу Президента України.

Апеляційні суди – судові інстанції, що переглядають за апеляціями учасників процесу рішення нижчих судів, які ще не набули законної сили (Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 1 : А – Г. – С. 129).

Апеляція – звернення до вищої судової інстанції (апеляційного суду) зі скаргою на рішення або вирок, ухвалений судом нижчого рівня, якщо рішення не набрало законної сили (Політологічний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка. – К. : МАУП, 2005. – С. 39).

До складу апеляційного суду входять судді, які мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, з числа яких призначаються голова суду та його заступники. В апеляційному суді, кількість суддів в якому перевищує тридцять п'ять, може бути призначено не більше трьох заступників голови суду. У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ у межах відповідної судової юрисдикції. Судову палату очолює секретар судової палати, який призначається з числа суддів цього суду. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про призначення секретаря

судової палати приймаються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду. Секретар судової палати організовує роботу відповідної палати, контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати, інформує збори суддів апеляційного суду про діяльність судової палати.

Апеляційний суд відповідно до своїх повноважень:

1) розглядає справи відповідної судової юрисдикції в апеляційному порядку згідно з процесуальним законом;

2) у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової юрисдикції як суд першої інстанції;

3) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику;

4) надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства;

5) здійснює інші повноваження, визначені законом.

У ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено види і склад вищих спеціалізованих судів. Так, у системі судів загальної юрисдикції діють вищі спеціалізовані суди як суди касаційної інстанції з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ. Вищими спеціалізованими судами є:

– Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ;

– Вищий господарський суд України;

– Вищий адміністративний суд України.

До складу вищого спеціалізованого суду входять судді, обрані на посаду судді безстроково, з числа яких призначаються голова суду та його заступники. У вищому спеціалізованому суді, кількість суддів у якому перевищує сорок п'ять, може бути призначено не більше трьох заступників голови суду. У вищому спеціалізованому суді утворюються палати з розгляду окремих категорій справ у межах відповідної судової юрисдикції. Судову палату очолює секретар судової палати, який призначається з числа суддів цього суду. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про призначення секретаря судової палати приймаються зборами суддів вищого спеціалізованого суду за пропозицією голови суду. Секретар судової палати організовує роботу відповідної палати, контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати, інформує збори суддів вищого спеціалізованого суду про діяльність судової палати.

У вищому спеціалізованому суді діє пленум вищого спеціалізованого суду для вирішення питань, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Склад і порядок діяльності пленуму вищого спеціалізованого суду визначаються даним законом. А також при вищому спеціалізованому суді утворюється Науково-консультативна рада, статус якої визначається також даним законом. Важливою відмінністю від місцевого та апеляційного суду є те, що вищий спеціалізований суд має офіційний друкований орган та може бути співзасновником інших друкованих видань.

Відповідно до своїх повноважень вищий спеціалізований суд:

1) розглядає справи відповідної судової юрисдикції в касаційному порядку згідно з процесуальним законом;

2) у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової юрисдикції як суд першої або апеляційної інстанції;

3) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику;

4) надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції;

5) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Касаційна скарга – процесуальна форма звернення громадян до суду касаційної інстанції з питань оскарження вироків та рішень суду першої інстанції (Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2001. – Т. 3 : К – М. – С. 56).

У ст. 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. Верховний Суд України:

1) переглядає справи з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законом;

2) переглядає справи у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;

3) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

4) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Відповідно до ст. 39 цього закону до складу Верховного Суду України входять двадцять суддів – по п'ять суддів від кожної спеціалізованої юрисдикції (цивільної, кримінальної, господарської, адміністративної), з числа яких обираються Голова Верховного Суду України та його заступник. Суддею Верховного Суду України може бути особа, яка має стаж роботи на посаді судді не менше п'ятнадцяти років або суддя Конституційного Суду України. Як і у вищих спеціалізованих судах – у Верховному Суді України діє Пленум Верховного Суду України для вирішення питань, визначених Конституцією та Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а також при Верховному Суді України утворюється Науково-консультативна рада, статус якої визначається вищезазначеним законом і має офіційний друкований орган та може бути співзасновником інших друкованих видань.

Статтею 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом. Суддя також не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом. Суддя має право звернутися з повідомленням про загрозу його незалежності до Ради суддів України, яка зобов'язана невідкладно перевірити і розглянути таке звернення за участю судді та вжити необхідних заходів для усунення загрози.

Незалежність судді забезпечується:

- 1) особливим порядком його призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення;
- 2) недоторканністю та імунітетом судді;
- 3) незмінюваністю судді;
- 4) порядком здійснення судочинства, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення;
- 5) заборонаю втручання у здійснення правосуддя;
- 6) відповідальністю за неповагу до суду чи судді;
- 7) окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом;
- 8) належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді;
- 9) функціонуванням органів суддівського самоврядування;
- 10) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту;
- 11) правом судді на відставку.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу визначених Конституцією України гарантій незалежності судді.

У ст. 48 цього закону визначено, що суддя є недоторканим. Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення судом обвинувального вироку. Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна чи адміністративна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи. Суддя не може бути підданий приводу чи примусово доставлений до будь-якого органу чи установи, крім суду. Кримінальна справа щодо судді може бути порушена лише Генеральним прокурором України або його заступником. Відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на підставі вмотивованої постанови Генерального прокурора України. Проникнення в житло або інше володіння судді чи його службове приміщення, особистий чи службовий транспорт, проведення там огляду, обшуку чи виїмки, прослуховування його телефонних

розмов, особистий обшук судді, а так само огляд, виїмка його кореспонденції, речей і документів можуть провадитися лише за судовим рішенням. Підсудність справи щодо обвинувачення судді у вчиненні злочину визначається Головою Верховного Суду України. Справа не може розглядатися тим судом, у якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді. За шкоду, завдану судом, відповідає держава на підставах та в порядку, встановлених законом.

У ст. 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначається відповідальність за неповагу до суду чи судді, згідно з якою прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Права та обов'язки судді визначені у ст. 54 згідно з якою права судді, пов'язані зі здійсненням правосуддя, визначаються Конституцією України, процесуальним та іншими законами. Суддя має право брати участь у суддівському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності суду в порядку, встановленому законом. Судді можуть утворювати об'єднання та брати участь у них з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення професійного рівня. Суддя має право вдосконалювати свій професійний рівень та проходити з цією метою відповідну підготовку.

Суддя зобов'язаний:

1) своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;

2) дотримуватися правил суддівської етики;

3) виявляти повагу до учасників процесу;

4) додержуватися присяги судді;

5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі і таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;

6) дотримуватися вимог щодо несумісності;

7) подавати щорічно не пізніше 1 квітня до Державної судової адміністрації України для оприлюднення на офіційному веб-порталі судової влади, ведення якого забезпечує Державна судова адміністрація України, декларацію про майновий стан.

Декларація про майновий стан повинна містити відомості про доходи, цінні папери, нерухоме, цінне рухоме майно, вклади у банках,

фінансові зобов'язання судді, членів його сім'ї та осіб, з якими він спільно проживає або поєднаний спільним побутом, та про видатки судді, якщо разові видатки перевищують розмір його місячного заробітку. Форма декларації та порядок її заповнення затверджуються Міністерством фінансів України.

Суддя, призначений на посаду судді вперше, проходить щорічну двотижневу підготовку у Національній школі суддів України. Суддя, який обіймає посаду судді безстроково, проходить двотижневу підготовку у Національній школі суддів України не менше, ніж раз на три роки. Суддя до виходу у відставку або на пенсію може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами органів державної влади та органів місцевого самоврядування, окрім тих державних, або будь-яких інших нагород, відзнак, грамот, пов'язаних зі здійсненням ним правосуддя.

Підстави дисциплінарної відповідальності судді визначено у ст. 83 згідно з якою суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) істотні порушення норм процесуального права при здійсненні правосуддя, пов'язані, зокрема, з відмовою у доступі особи до правосуддя з підстав, не передбачених законом, порушення вимог щодо розподілу та реєстрації справ у суді, правил підсудності чи підвідомчості, необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову;

2) невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом;

3) порушення вимог щодо неупередженого розгляду справи, зокрема, порушення правил щодо відводу (самовідводу);

4) систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя;

5) розголошення таємниці, що охороняється законом, в тому числі таємниці нарадчої кімнати або таємниці, яка стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

б) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації про майновий стан, відображення в ній завідомо неправдивих відомостей.

Скасування або зміна судового рішення не тягне за собою дисциплінарної відповідальності судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли порушення допущено внаслідок умисного

порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.

Згідно зі ст. 85 дисциплінарне провадження щодо судді здійснюють:

1) Вища кваліфікаційна комісія суддів України – щодо суддів місцевих та апеляційних судів;

2) Вища рада юстиції – щодо суддів вищих спеціалізованих судів та суддів Верховного Суду України.

1.3. Кодекс адміністративного судочинства України

У сучасних демократичних державах велике значення для гарантування прав людини в її відносинах із владою надається правовому захисту з боку такого незалежного і авторитетного органу, як адміністративний суд. Судовий механізм захисту прав людини дозволяє, в певній мірі, усунути свавілля з боку державної влади, посадових і службових осіб, забезпечуючи проведення в життя принципу її відповідальності за свою діяльність перед людиною. Цей механізм має назву – адміністративні суди. У більшості європейських країн існують адміністративні суди або спеціалізовані відділи у складі судів загальної юрисдикції.

Процес створення системи «адміністративної юстиції», тобто адміністративних судів різної ланки, почався ще у 1992 р., з прийняттям Концепції судово-правової реформи. На передодні створення в Україні адміністративних судів європейського зразка, з урахуванням національних особливостей, актуальними є теоретичні та прикладні розробки в цій галузі, засновані на глибокому вивченні зарубіжного досвіду. Проте праць та коментарів з питань зазначеної проблеми, що обґрунтовують національну концепцію розвитку адміністративної юстиції, до цього часу немає. Усе це ускладнює не тільки обґрунтування національної концепції розвитку адміністративного судочинства, але й тлумачення окремих норм Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України). Відомо також, що першим кроком, який в певній мірі висвітлював цю проблему, стало прийняття Закону України «Про судоустрій України», який визначив місце адміністративних судів у системі судів загальної юрисдикції і встановив чіткий строк для їхнього створення. У жовтні 2002 р. Указом Президента України «Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України» було створено Вищий адміністративний суд України. Відповідно до Указу

Президента України від 16 листопада 2004 р. «Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі та кількісного складу суддів» з 1 січня 2005 р. було створено в системі адміністративних судів України місцеві адміністративні суди та 7 апеляційних адміністративних судів, виходячи з квоти семи апеляційних округів. Таким чином, майже завершився процес організації системи адміністративної юстиції України, тобто системи адміністративних судів.

Отже, забезпечення захисту суб'єктивних публічних прав осіб від будь-яких управлінських дій незалежними судами стало складовою частиною України як правової, демократичної та соціальної держави. У липні 2005 р. було прийнято КАС України, що набрав чинності 1 вересня того ж року. З прийняттям цього нормативно-правового акта фактично завершився перший, найважливіший етап процесу правового забезпечення діяльності адміністративних судів України.

З прийняттям КАС України процедура захисту громадянами своїх прав, свобод та законних інтересів стала значно простішою, при цьому фізичні й юридичні особи та суб'єкти владних повноважень стали рівними в адміністративному процесі, а не як заявник та зацікавлена особа у цивільному процесі. Ураховуючи, що право кожного оскаржувати в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб було і залишається важливою гарантією реалізації конституційного принципу відповідальності держави за свою діяльність перед людиною, лише з прийняттям КАС України громадяни отримали реальну можливість захищати свої права, свободи та законні інтереси від порушень з боку публічної адміністрації.

На жаль, практичний досвід Дніпропетровської обласної громадської організації «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» щодо оскарження дій органів влади у 2006 – 2009 рр. засвідчив, що дуже часто суди стають на захист суб'єктів владних повноважень безпідставно. Так, за кількома справами судами під час підготовки рішення по справі були використані «абсурдні» обґрунтування суб'єктів владних повноважень, в яких суттєво було перекручено зміст законодавчих актів. Але це не зупинило суд і на підставі обґрунтувань органів влади були винесені рішення по справам на користь суб'єктів владних повноважень.

У 2010 р. ситуація значно змінилася, судді стали більш обізнаними з адміністративною процедурою, а значна кількість виграних громадянами справ проти органів влади різного рівня створили прецеденти і певну усталену практику. Тепер в окружних адміністративних судах не вважають органи влади «священною коровою», яка апріорі не може порушувати права громадян. Зовсім інша ситуація з місцевими судами загальної юрисдикції. Для більшості суддів позов громадянина до органу влади є чимось нереальним, тому такі справи розглядаються нешвидко і упереджено.

В Україні адміністративна юстиція представлена судами і спеціалізованим адміністративним судочинством. Запровадження адміністративної юстиції такого зразка спрямоване насамперед на:

- посилення відповідальності суб'єктів владних повноважень за свою діяльність перед особою, а також підвищення гарантій захисту прав, свобод та інтересів особи від свавілля з боку влади;

- підвищення ефективності процедури судового вирішення адміністративних справ внаслідок урахування специфіки публічно-правових відносин;

- покращення якості вирішення адміністративних справ внаслідок спеціалізації судів і суддів.

Ураховуючи наведене вище, а також актуальні проблеми, притаманні розгляду адміністративних справ у районних, районних у містах, міських та міськрайонних судах, перед громадянами та представниками інститутів громадянського суспільства постає завдання: створити велику кількість прецедентів успішного оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів влади різного рівня, що дозволить:

- підвищити кваліфікацію суддів місцевих судів з питань адміністративної юстиції;

- подолати стійку стигму та упереджене ставлення у місцевих судах до справ між громадянами та суб'єктами владних повноважень;

- сприяти забезпеченню рівності громадянина та суб'єкта владних повноважень під час розгляду цих справ у суді;

- привчити суб'єктів владних повноважень до відповідальності за свою діяльність перед громадянином;

- підвищити ефективність системи державного управління та місцевого самоврядування.

1.3.1. Призначення Кодексу адміністративного судочинства України

КАС України є правовою основою діяльності судів щодо розгляду адміністративних справ. КАС України складається з VII розділів та 272 статей. Одним із головних завдань КАС України є упорядкування, розв'язання спорів, які виникають між органами влади різних рівнів та фізичними й юридичними особами. У ст. 1 КАС України визначено його призначення, зокрема, юрисдикцію, повноваження адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ, порядок звернення до адміністративних судів та порядок здійснення адміністративного судочинства.

Юрисдикцію адміністративних судів щодо вирішення адміністративних справ визначено ст. 17 КАС України, згідно з якою вона поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку із здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму.

До публічно-правових спорів, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів, відносяться:

1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності;

2) спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України;

6) спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму.

У ч. 3 ст. 17 також визначені публічно-правові справи, на які не поширюється юрисдикція адміністративних судів, а саме:

1) що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;

2) що належить вирішувати в порядку кримінального судочинства;

- 3) про накладення адміністративних стягнень;
- 4) щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян віднесені до його внутрішньої діяльності або виключної компетенції.

Юрисдикція (лат. *jurisdictio* – судочинство, від *jus (juris)* – право і *direct* – нговорити, проголошувати)

1) Встановлена законодавством сукупність повноважень відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування розглядати та вирішувати правові спори і справи про правопорушення, давати правову оцінку діям осіб та інших суб'єктів права з точки зору їх правомірності, застосовувати санкції до правопорушників. За характером справ, які розглядаються, юрисдикція може бути адміністративною, конституційною та ін.

2) Територіальні межі компетенційної сфери діяльності органів державної влади або органів місцевого самоврядування. Юрисдикція може визначатися за територією, на яку поширюються повноваження того чи іншого публічно-владного органу (наприклад, за місцем скоєння злочину або за місцем мешкання відповідача).

3) Відправлення правосуддя або підсудність. У даному випадку зміст юрисдикції полягає у реалізації судом повноважень: а) керувати судовим процесом; б) судити і виносити компетентне рішення; в) зобов'язувати до виконання рішення, що прийняте. Юрисдикція судів може визначатися особливостями кола осіб, які є учасниками судового розгляду справи (наприклад, підсудність військовослужбовців військовим судам).

4) У міжнародному праві розрізняється юрисдикція держави і юрисдикція міжнародна. Юрисдикція держави поділяється на територіальну та особисту (національну). Юрисдикція територіальна зумовлюється суверенністю влади держави в межах її території, де вона має абсолютну юрисдикцію, за винятком випадків, коли відповідними міжнародними угодами не передбачається інше. Особиста (національна) юрисдикція держави поширюється на своїх громадян, які перебувають за межами її території (наприклад, у відкритому морі, в космічному просторі).

Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – Т. 6 : Т – Я. – 2004. – С. 490.

Статтею 2 КАС України визначено завдання адміністративного судочинства, що полягає у «захисті прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень

шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ». Ураховуючи завдання адміністративного судочинства, що наведене вище, а також зважаючи на шляхетну мету КАС України, яка полягає у захисті прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів влади – варто розглянути випадки, в яких громадяни або представники інститутів громадянського суспільства можуть звертатися до адміністративних судів. У ч. 2 ст. 2 КАС України визначено, що до адміністративних судів можуть бути оскаржені **будь-які рішення, дії чи бездіяльність** суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

Для громадян і представників інститутів громадянського суспільства також важливим буде знати, що має зробити суд у разі оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Так, відповідно до ч. 3 ст. 2 КАС України у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди **перевіряють**, чи прийняті (вчинені) вони:

1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано;

3) обґрунтовані, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішень (вчинення дій);

4) безсторонньо (неупереджено);

5) добросовісно;

6) розсудливо;

7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації;

8) пропорційно, зокрема, з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямовані ці рішення (дії);

9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішень;

10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Таким чином, КАС України встановив 10 критеріїв, яким мають відповідати рішення та дії суб'єктів владних повноважень. Тобто, якщо громадянин, представник інституту громадянського суспільства

обґрунтовано вважає, що рішення або дії суб'єктів владних повноважень не відповідають хоча б одному з 10 перелічених вище критеріїв – це є підставою для оскарження такого рішення або дій до адміністративного суду.

Надзвичайно поширеним порушенням з боку суб'єктів владних повноважень є бездіяльність, тобто відсутність будь-якої діяльності. На нашу думку, бездіяльність суб'єктів владних повноважень також має відповідати десяти переліченим вище критеріям. Хоча це виглядає дещо абсурдним натомість цілком закономірним.

Як і в більшості сфер людської діяльності існує певна спеціалізація, яка в першу чергу формується спеціальною, професійною термінологією, що дозволяє відрізнити цю сферу діяльності від інших. Так само і в адміністративному судочинстві, тому нижче розглянемо більш детально значення основних понять, що використовуються у КАС України та наведені у ст. 3.

Справа адміністративної юрисдикції – переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, в якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Публічно-правові відносини – це відносини фізичних та юридичних осіб, тобто громадян, підприємств, установ і організацій з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами, іншими суб'єктами при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень (Врублевський О. Як оскаржити рішення влади? : практ. посіб. в запитаннях та відповідях. – К. : ІКЦ «Леста», 2008. – С. 4).

Адміністративний суд – суд загальної юрисдикції, до компетенції якого КАС України віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ.

Суд – суддя адміністративного суду, який розглядає і вирішує адміністративну справу одноособово, колегія суддів адміністративного суду.

Адміністративне судочинство – діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому КАС України.

Адміністративний процес – правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства.

Адміністративний позов – звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах.

Суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Позивач – особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано адміністративний позов до адміністративного суду, а також суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого подана позовна заява до адміністративного суду.

Відповідач – суб'єкт владних повноважень, а у випадках, передбачених законом, й інші особи, до яких звернена вимога позивача.

Письмове провадження – розгляд і вирішення адміністративної справи в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції без виклику осіб, які беруть участь у справі, та проведення судового засідання на основі наявних у суду матеріалів у випадках, встановлених КАС України.

Розумний строк – найкоротший строк розгляду і вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без не виправданих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах.

Постанова – письмове рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, у якому вирішуються вимоги адміністративного позову.

Ухвала – письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання. Ухвалами судів апеляційної та касаційної інстанцій також вирішуються вимоги апеляційної чи касаційної скарги.

Адміністративний договір – дво- або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що випливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди.

Публічна служба – діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування.

Відповідно до значення понять наведених у КАС України – адміністративні справи можуть розглядатися не виключно судами, що мають у своїй назві слово «адміністративний», але й будь-якими іншими судами, до компетенції яких віднесено розгляд адміністративних справ. Таким чином адміністративні справи можуть розглядати:

- місцевий загальний суд при розгляді і вирішенні ним адміністративних справ;
- окружний адміністративний суд;
- апеляційний адміністративний суд;
- Вищий адміністративний суд України;
- Верховний Суд України при перегляді судових рішень в адміністративних справах.

Схему розгляду адміністративних справ наведено на рис. 1.2.

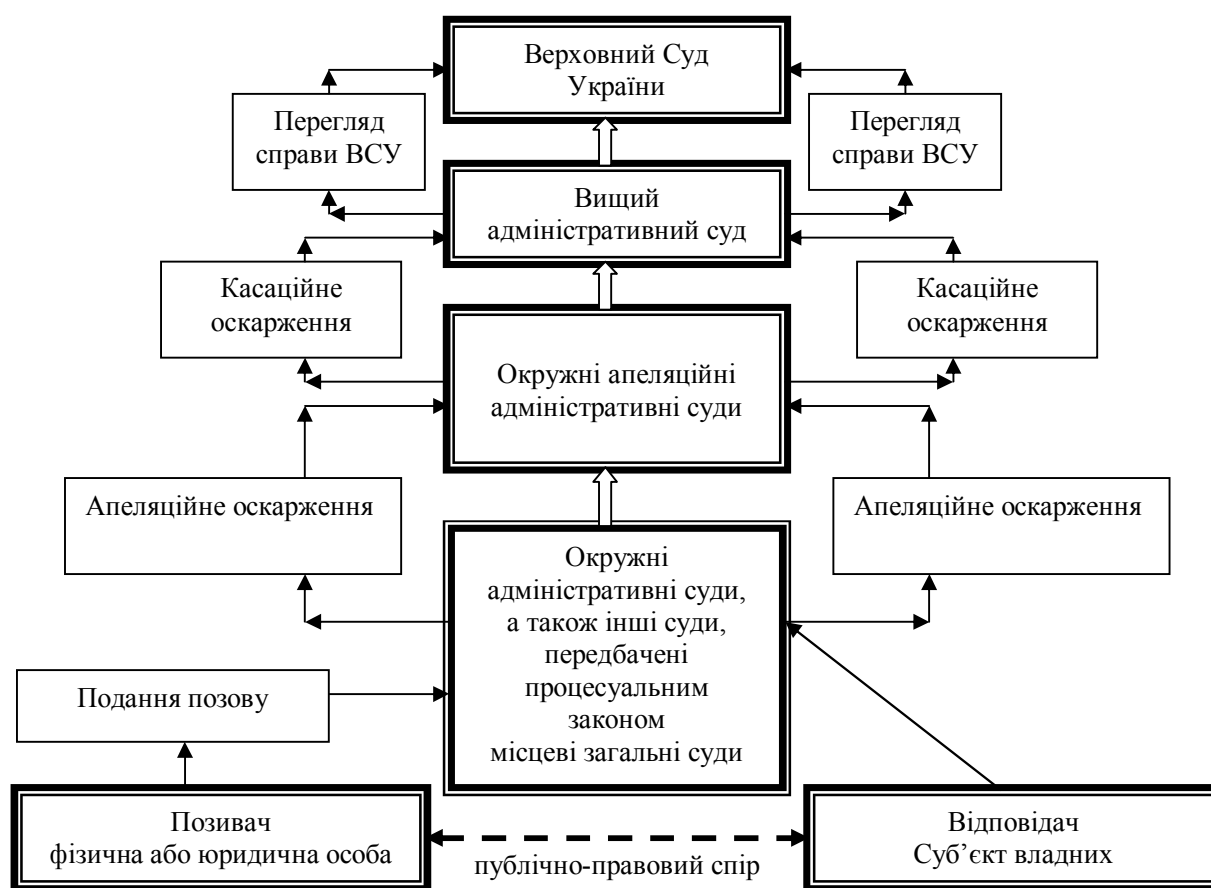

Рис. 1.2. Схема розгляду адміністративних справ

У ст. 4 КАС України визначено, що правосуддя в адміністративних справах здійснюється адміністративними судами, а юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового

вирішення. Частиною 2 ст. 5 КАС України визначено, що провадження в адміністративних справах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи. Також у цій статті визначено особливості провадження в адміністративних справах у сфері державних закупівель, які мають здійснюватися з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про здійснення державних закупівель».

У ст. 6 КАС України визначено право на судовий захист, згідно з яким, кожна особа має право в порядку, встановленому КАС України, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або інтереси.

Бездіяльність влади – безпідставне повне або часткове ухилення від здійснення передбачених Конституцією та іншими законами функцій і повноважень влади; несвоєчасне, несумлінне, некваліфіковане чи інше неналежне їх виконання органами законодавчої, виконавчої або судової влади, органами місцевого й регіонального самоврядування (Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабакіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – С. 47).

Особа може звертатися до суду безпосередньо, а у випадках, установлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Суб'єкти владних повноважень також мають право звернутися до адміністративного суду у випадках, передбачених Конституцією та законами України. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в адміністративному суді, до підсудності якого вона віднесена КАС України. При цьому відмова від права на звернення до суду є недійсною. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи користуються в Україні таким самим правом на судовий захист, що і громадяни та юридичні особи України.

1.3.2. Принципи адміністративного судочинства

Найбільш абстрактні правила розгляду і вирішення судових спорів, які реалізуються у нормах процесуальних кодексів, називаються принципами (засадами судочинства). Саме тому слід звернути особливу увагу на принципи адміністративного судочинства.

Як зазначають фахівці, принципи адміністративного судочинства можуть бути як писані (закріплені у Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, КАС України), так і неписані (ті, що реалізуються у судовій практиці). Конституція України закріплює основні засади судочинства (статті 8, 129). Ці засади можуть бути як загальними для усіх видів судочинства, так і властивими лише одному виду судочинства.

Згідно зі ст. 7 КАС України принципами адміністративного судочинства є:

- верховенство права;
- законність;
- рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом;
- змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- гласність і відкритість адміністративного процесу;
- забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених КАС України;
- обов'язковість судових рішень.

У ст. 8 КАС України наведено визначення принципу верховенства права, згідно з яким:

- суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;
- суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини;
- звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується;
- забороняється відмова в розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини;

У ст. 9 КАС України визначено, що суд при вирішенні справи керується принципом законності, відповідно до якого:

1) суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2) суд застосовує інші нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України.

У разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу. У разі виникнення в суду сумніву під час розгляду справи щодо відповідності закону чи іншого правового акта Конституції України, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України, суд звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта.

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що встановлені законом, то застосовуються правила міжнародного договору. У разі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує закон, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого закону суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права).

У ст. 10 КАС України наведено визначення принципу рівності усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, згідно з яким:

– усі учасники адміністративного процесу є рівними перед законом і судом;

– не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників адміністративного процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

У ст. 11 КАС України наведено визначення принципу змагальності сторін, диспозитивності та офіційного з'ясування всіх обставин у справі, згідно з яким:

– розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;

– суд розглядає адміністративні справи не інакше як за позовною заявою, поданою відповідно до КАС України, і не може виходити за межі позовних вимог. Суд може вийти за межі позовних вимог тільки в разі, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять;

– кожна особа, яка звернулася за судовим захистом, розпоряджається своїми вимогами на свій розсуд, крім випадків, встановлених КАС України. Таким правом користуються й особи, в інтересах яких подано адміністративний позов, за винятком тих, які не мають адміністративної процесуальної дієздатності;

– суд вживає передбачені законом заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи;

– суд повинен запропонувати особам, які беруть участь у справі, подати докази або з власної ініціативи витребувати докази, яких, на думку суду, не вистачає.

У ст. 12 КАС України наведено визначення принципу відкритості адміністративного процесу, а саме:

– особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, не можуть бути обмежені у праві на отримання в адміністративному суді як усної, так і письмової інформації щодо результатів розгляду справи. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в адміністративному суді інформації про дату, час і місце розгляду своєї справи та ухвалені в ній судові рішення;

– кожен має право знайомитися в установленому законодавством порядку із судовими рішеннями у будь-якій розглянутій у відкритому судовому засіданні справі, які набрали законної сили. Це право може бути обмежено відповідно до закону в інтересах нерозголошення конфіденційної інформації про особу, державної чи іншої таємниці, що охороняється законом;

– розгляд справ в адміністративних судах проводиться відкрито. Суд ухвалою може оголосити судові засідання або його частину закритими з метою нерозголошення державної чи іншої таємниці, що охороняється законом, захисту особистого та сімейного життя людини, в інтересах

малолітньої чи неповнолітньої особи, а також в інших випадках, установлених законом;

– розгляд справи в закритому судовому засіданні проводиться з додержанням усіх правил адміністративного судочинства. Під час розгляду справи в закритому судовому засіданні можуть бути присутні лише особи, які беруть участь у справі, а в разі необхідності – експерти, спеціалісти, перекладачі та свідки;

– якщо під час закритого судового засідання буде встановлено, що інформація з обмеженим доступом є суспільно значимою або доступ до інформації обмежено з порушенням закону, суд постановляє ухвалу про її дослідження у відкритому судовому засіданні;

– під час судового розгляду справи в судовому засіданні забезпечується повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу, крім випадків неявки в судове засідання всіх осіб, які беруть участь у справі, чи у разі, якщо відповідно до положень КАС України розгляд справи здійснюється за відсутності осіб, які беруть участь у справі (у тому числі при розгляді справи в порядку письмового провадження);

– офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, встановленому КАС України;

– особи, присутні в залі судового засідання, можуть використовувати портативні аудіотехнічні засоби. Проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, відео-, звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури, а також транслявання судового засідання по радіо і телебаченню допускаються на підставі ухвали суду за наявності згоди на це осіб, які беруть участь у справі, крім тих, які є суб'єктами владних повноважень;

– судові рішення, ухвалені у відкритому судовому засіданні, проголошуються прилюдно. Якщо судовий розгляд відбувався у закритому судовому засіданні, прилюдно проголошується лише резолютивна частина рішення.

У ст. 13 КАС України наведено визначення принципу забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, згідно з яким особам, які беруть участь у справі, а також особам, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, забезпечується право на апеляційне та касаційне оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, встановлених КАС України.

У ст. 14 КАС України наведено визначення принципу обов'язковості судових рішень, згідно з яким:

- судові рішення, яким закінчується розгляд справи в адміністративному суді, ухвалюється іменем України;
- постанови та ухвали суду в адміністративних справах, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання на всій території України;
- невиконання судових рішень тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Фахівці у сфері адміністративної юстиції, визначають ще один принцип – офіційності. На думку фахівців, цей принцип є особливим в адміністративному судочинстві, який обумовлює основні відмінності адміністративного судочинства від цивільного. Офіційність полягає в активній ролі суду і за своїм змістом обмежує дію принципів змагальності і диспозитивності. Наявність принципу офіційності обумовлена специфікою публічно-правових відносин, яка полягає у тому, що в учасників таких правовідносин, як правило, нерівні можливості.

Особливістю адміністративного судочинства вважається те, що в судовому процесі особі протистоїть потужний адміністративний апарат. У зв'язку з цим у сторін заздалегідь складаються нерівні вихідні можливості. Щоб збалансувати їх, адміністративний суд повинен відігравати активну роль у судовому процесі з тим, щоб сприяти особі у захисті її прав. Тому адміністративний суд має вжити всіх передбачених законом заходів, щоб порушені владою права були захищені. Така роль суду обумовлена тим, що переважно саме з вини публічної адміністрації виникають конфлікти або вона не вжила достатніх заходів, щоб цьому запобігти. Принцип офіційності, інакше – розшуковий або інквізиційний принцип, в адміністративному судочинстві характерний для багатьох європейських країн.

Як обмеження змагальності принцип офіційності проявляється у тому, що:

- 1) суд визначає обставини, які необхідно встановити для вирішення спору; з'ясовує, якими доказами сторони можуть обґрунтувати свої доводи чи заперечення щодо цих обставин (п. 3, 4 ч.4 ст. 111 КАС України);
- 2) у разі необхідності суд повинен запропонувати особам, які беруть участь у справі, доповнити, чи пояснити певні обставини, а також надати суду додаткові докази, означивши їх (ч. 5, ст. 11, ч. 1, ст. 114 КАС України);
- 3) при потребі суд з власної ініціативи повинен виявити і витребувати докази, яких, на думку суду, не вистачає (ч. 4, 5 ст. 11, ч. 4, ст. 65, ч. 5 ст. 71, п. 1, 3 ч. 2 ст. 110 КАС України);

4) суд може визнати обов'язковим з'явлення сторони чи третьої особи, якщо є необхідність заслухати її особисто (п. 2, ч. 2, ст. 110, ст. 120 КАС України);

5) суд може визнати за необхідне дослідити докази щодо обставин, які визнаються сторонами, якщо у нього існує сумнів щодо достовірності цих обставин та добровільності їх визнання (ч. 3. ст. 72 КАС України);

б) під час допиту свідка суд може задавати йому питання в будь-який час, а не лише після закінчення допиту особами, які беруть участь у справі, як це заведено у цивільному судочинстві (ч. 8 ст. 141 КАС України).

Отже, адміністративний суд, на відміну від суто змагального процесу, де суд оперує виключно тим, на що посилаються сторони, має повністю встановити обставини справи, щоб ухвалити справедливе та об'єктивне рішення. У КАС України принцип офіційності сформульовано як принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі та сфери диспозитивності сторін. Як обмеження диспозитивності, принцип офіційності полягає у тому, що:

1) суд у разі відмови позивача від адміністративного позову, визнання відповідачем адміністративного позову або досягнення сторонами примирення повинен перевірити чи не суперечитиме це закону та чи не порушуватиме чий-небудь права, свободи чи інтереси (ч. 4 ст. 51, ч. 4 ст. 112, ч. 3 ст. 113 КАС України);

2) суд повинен з власної ініціативи вжити заходи забезпечення адміністративного позову, якщо існує очевидна небезпека заподіяння шкоди правам, свободам та інтересам позивача до ухвалення рішення в адміністративній справі або захист цих прав, свобод та інтересів стане неможливим без вжиття таких заходів, або для їх відновлення необхідно буде докласти значних зусиль та витрат, а також, якщо очевидним є ознаки протиправності рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень (ч. 1 ст. 117 КАС України);

3) суд уповноважений вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для позовного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять (п. 2 ст. 11 КАС України);

4) у разі укладення мирової угоди або відмови стягувача від примусового виконання на стадії виконання судового рішення повинен перевірити, чи не суперечитиме це закону та чи не порушуватиме чий-небудь права, свободи чи інтереси (ч. 4 ст. 258 КАС України).

1.4. Досудове врегулювання спорів

Відповідно до ст. 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Таким чином встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єкта правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист. Чинний КАС України не передбачає досудове врегулювання спорів. Проте таку можливість, а в деяких випадках і обов'язковість закладено у вітчизняному законодавстві. Безперечно, що досудове врегулювання спорів, це кращий варіант, який дозволяє уникнути тривалої судової тяганини.

Разом з тим слід відмітити, що з 7 липня 2010 р. у КАС України суттєво скоротилися строки звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи. У попередній редакції КАС України було визначено річний строк звернення до адміністративного суду, на сьогодні цей строк зменшено удвічі, тобто – шість місяців. Для звернення до адміністративного суду щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів, встановлюється місячний строк.

Відповідно до ч. 4 ст. 99 КАС України, якщо законом встановлена можливість досудового порядку вирішення спору (як правило, це звернення до вищестоячого органу, який наділений функцією контролю і має право скасовувати прийняті рішення) і позивач скористався цим порядком, то обчислення строку звернення до адміністративного суду починається з того дня, коли позивач дізнався про рішення суб'єкта владних повноважень за результатами розгляду його скарги на рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень.

Відповідно до ст. 99 КАС України встановлено строк звернення до адміністративного суду, а саме:

– адміністративний позов може бути подано в межах строку звернення до адміністративного суду, встановленого КАС України або іншими законами;

– для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи встановлюється шестимісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів;

– для захисту прав, свобод та інтересів особи КАС України та іншими законами можуть встановлюватися інші строки для звернення до

адміністративного суду, які, якщо не встановлено інше, обчислюються з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів. Для звернення до суду у справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби встановлюється місячний строк;

– якщо законом передбачена можливість досудового порядку вирішення спору і позивач скористався цим порядком, то для звернення до адміністративного суду встановлюється місячний строк, який обчислюється з дня, коли позивач дізнався про рішення суб'єкта владних повноважень за результатами розгляду його скарги на рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень;

– для звернення до адміністративного суду щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів, встановлюється місячний строк.

Таким чином, спроба громадянина або представника інституту громадянського суспільства врегулювати спір за допомогою досудового порядку, шляхом звернення до суб'єкта владних повноважень, який наділений функцією контролю і має право скасовувати прийняті рішення, дозволяє певним чином відстрочити кінцевий термін оскарження відповідного рішення, дій або бездіяльності. Ураховуючи, що у випадку коли громадянин або представник інституту громадянського суспільства скористався порядком досудового врегулювання спору, то обчислення строку звернення до адміністративного суду починається з того дня, коли громадянин або представник інституту громадянського суспільства дізнався про рішення суб'єкта владних повноважень за результатами розгляду його скарги на рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень.

Зважаючи на існуючу практику роботи органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування із зверненнями громадян та систематичні порушення вимог Закону України «Про звернення громадян» і Закону України «Про інформацію», використання порядку досудового врегулювання спорів дає можливість громадянам або представникам інститутів громадянського суспільства краще підготуватися до майбутнього розгляду цього спору у суді, а також більш обґрунтовано та аргументовано представити свою позицію.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

2.1. Докази та збір доказової бази

Адміністративно-правовий режим надання та дослідження доказів в адміністративному судочинстві визначений нормами статей 69 – 86 КАС України. Так, згідно з положеннями КАС України доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх представників, показань свідків, письмових і речових доказів, висновків експертів.

Докази суду надають особи, які беруть участь у справі. Суд може запропонувати надати додаткові докази або витребувати додаткові докази за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або з власної ініціативи. Належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. Сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення. В адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

Особа, яка бере участь у справі, для належного захисту своїх прав повинна потурбуватися про самостійний збір відповідних доказів. Це стосується насамперед відповідних письмових доказів (документів, довідок тощо). Якщо ці документи відсутні, необхідно звернутися із запитом (адвокатським запитом) до відповідної особи, де вони можуть зберігатися. Якщо особа, яка бере участь у справі, не може самостійно надати докази, то вона повинна зазначити причини, через які ці докази не можуть бути надані, та повідомити, де вони знаходяться чи можуть знаходитися. Суд сприяє в реалізації цього обов'язку й витребує необхідні докази.

Про витребування доказів або про відмову у витребуванні доказів суд постановляє ухвалу. Ухвала суду про відмову у витребуванні доказів

окремо не оскаржується. Заперечення проти неї може бути включене до апеляційної чи касаційної скарги на рішення суду, прийняте за наслідками розгляду справи. Суб'єкт владних повноважень повинен подати суду всі наявні в нього документи та матеріали, які можуть бути використані як докази у справі. У разі невиконання цього обов'язку суд витребує названі документи та матеріали. Суд може збирати докази з власної ініціативи.

Якщо особа, яка бере участь у справі, без поважних причин не надасть докази на пропозицію суду для підтвердження обставин, на які вона посилається, суд вирішує справу на підставі наявних доказів. У разі, якщо особа не надасть докази, на які посилається інша особа процесу, суд має право на підставі ст. 271 КАС України, як захід процесуального примусу тимчасово вилучити певні документи для огляду їх у судовому засіданні.

Звільняються від доказування:

- обставини, встановлені судовим рішенням в адміністративній, цивільній або господарській справі, що набрало законної сили, не доказуються під час розгляду інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини;

- обставини, визнані судом загальновідомими, не потрібно доказувати;

- обставини, які визнаються сторонами, можуть не доказуватися перед судом, якщо проти цього не заперечують сторони й у суду не виникає сумніву щодо достовірності цих обставин та добровільності їх визнання.

Способом забезпечення судом доказів є:

- допит свідків;
- призначення експертизи;
- витребування та огляд письмових або речових доказів, у тому числі за місцем їх знаходження.

Сторона, яка бажає забезпечити докази у відповідній заяві на адресу суду зазначає:

- докази, які необхідно забезпечити;
- обставини, що можуть бути підтверджені цими доказами;
- обставини, які свідчать про те, що надання потрібних доказів може стати неможливим або ускладненим, а також справа, для якої потрібні ці докази, або з якою метою потрібно їх забезпечити.

Заява про забезпечення доказів подається до суду, який розглядає справу, а якщо провадження у справі ще не відкрито – до місцевого адміністративного суду, на території якого можуть бути вчинені процесуальні дії щодо забезпечення доказів. Питання про забезпечення доказів вирішується ухвалою, яку може бути оскаржено. Оскарження ухвали про забезпечення доказів не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає розгляду справи. Про забезпечення доказів або про відмову в забезпеченні доказів суд постановляє ухвалу. В ухвалі про забезпечення доказів визначаються порядок і спосіб її виконання.

КАС України визначає такі види доказів:

– пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників про відомі їм обставини, що мають значення для справи, оцінюються поряд з іншими доказами у справі. При цьому сторони, треті особи або їхні представники, які дають пояснення про відомі їм обставини, що мають значення для справи, можуть бути за їхньою згодою допитані як свідки;

– показання свідка. Показаннями свідка є повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи. Однак не є доказом показання свідка, який не може назвати джерела своєї обізнаності щодо певної обставини. Якщо показання свідка ґрунтуються на повідомленнях інших осіб, то ці особи повинні бути також допитані.

Суд може допитати свідка за місцем або в місці його проживання (перебування) з ініціативи суду, який розглядає справу, за клопотанням сторони або інших осіб, які беруть участь у справі, чи самого свідка. Свідок, який не може з поважних причин прибути в судове засідання та проживає (перебуває) за межами територіальної підсудності адміністративного суду, що розглядає справу, допитується за дорученням суду, що розглядає справу, суддею адміністративного суду, який знаходиться за місцем проживання (перебування) свідка.

Письмові докази. Письмовими доказами є документи, акти, листи, телеграми, будь-які інші письмові записи, що містять у собі відомості про обставини, які мають значення для справи. Оригінали письмових доказів, що є у справі, повертаються судом після їх дослідження, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, або після набрання законної сили судовим рішенням у справі за клопотанням осіб, які їх надали. У справі запишається засвідчена суддею копія письмового доказу.

Особа, яка заявляє клопотання перед судом про витребування від інших осіб письмових доказів, повинна зазначити: який письмовий

доказ вимагається, орган чи особу, в яких він знаходиться, та обставини, які може підтвердити цей доказ.

Речові докази. Речовими доказами є предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи. Речовими доказами є також магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи.

Витребування речових доказів проводиться в порядку, встановленому для витребування письмових доказів. Речові докази повертаються судом після їх дослідження за клопотанням осіб, які їх надали, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи. В інших випадках речові докази повертаються після набрання рішенням суду законної сили за клопотанням осіб, яким належать ці докази.

Експертиза. Для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд може призначити експертизу. Особи, які беруть участь у справі, мають право подати суду питання, на які потрібна відповідь експерта. Кількість і зміст питань, за якими має бути проведена експертиза, визначаються судом. Суд повинен вмотивувати відхилення питань осіб, які беруть участь у справі.

Особи, які беруть участь у справі, мають право просити суд призначити експертизу й доручити її проведення відповідній експертній установі або конкретному експерту. Якщо сторони домовилися про залучення експертами певних осіб, суд повинен призначити їх відповідно до цієї домовленості. У випадку, якщо проведення експертизи доручено експертній установі, її керівник має право доручити проведення експертизи одному або кільком експертам, якщо судом не визначено конкретних експертів, у разі потреби – замінити виконавців експертизи, заявити клопотання щодо організації проведення досліджень поза межами експертної установи.

У висновку експерта зазначаються: коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній під час проведення експертизи, запитання, що були поставлені експертіві, які матеріали експерт використав, докладний опис проведених досліджень, зроблені в результаті їх висновки та обґрунтовані відповіді на поставлені судом запитання. У висновку

експерта також зазначається, що експерта попереджено про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. Якщо експерт під час проведення експертизи виявить факти, що мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені запитання, він може включити до висновку свої міркування про ці обставини.

Експерт дає свій висновок у письмовій формі. Висновок експерта приєднується до справи. Суд має право в судовому засіданні запропонувати експерту дати усне пояснення до свого висновку. Якщо експертиза проводиться в судовому засіданні, експерт може дати усний висновок. Комісійна експертиза проводиться не менш як двома експертами одного напрямку знань. Якщо за результатами проведених досліджень думки експертів збігаються, вони підписують єдиний висновок. Експерт, не згодний з висновком іншого експерта (експертів), дає окремий висновок з усіх питань або з питань, які викликали розбіжності.

Комплексна експертиза проводиться не менш як двома експертами різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань. У висновку експертів зазначається, які дослідження і в якому обсязі провів кожний експерт, які факти він встановив і яких висновків дійшов. Кожен експерт підписує ту частину висновку, яка містить опис здійснених ним досліджень, і несе за неї відповідальність. Висновок експерта для суду не є обов'язковим, однак незгода суду з ним повинна бути вмотивована в постанові або ухвалі.

Таблиця 2.1

Класифікація видів доказів

Вид доказу	Стаття КАС України	У чому полягають	Яким чином актуалізуються у справі	Права сторін щодо доказів іншої сторони
Пояснення сторін, третіх осіб	75	Заявлені усно та викладені письмово про відомі обставини (можуть за їх згодою допитуватися як свідки)	У ході судового засідання на всіх етапах – письмові пояснення можуть передаватися суду до судового засідання	Задавати питання, ознайомитися з письмовими поясненнями, надавати зауваження

Продовження таблиці 2.1

Показання свідка	77 – 78	Усне повідомлення про обставини справи (свідок складає присягу перед судом)	Свідки залучаються на підставі ухвали суду за клопотанням сторін	Ставити питання свідку, висловлювати зауваження щодо показань свідка
Письмові докази	79	Документи (викладені на папері, електронні тощо) – містять письмову інформацію	Надаються сторонами чи витребовуються судом	Ознайомитися з письмовими доказами, ставити питання іншій стороні, свідкам, експерту щодо їх змісту, надавати зауваження щодо змісту доказу
Речові докази	80	Будь-які предмети матеріального світу (магнітні, електронні носії тощо) – містять неписьмову інформацію	Надаються сторонами або витребовуються судом	Оглянути письмові докази ставити питання іншій стороні, свідкам, експерту щодо їх наявності, надавати зауваження
Експертиза	81 – 85	Результати певного дослідження, що викладені у письмовому вигляді (висновок експерта); експерт може надавати усне пояснення до висновку	Призначається ухвалою суду за клопотанням сторони; усні пояснення надаються на вимогу суду	Ознайомитися з висновком експерта, ставити питання експерту, надавати зауваження щодо експертного висновку та пояснень експерта

2.2. Підготовка заяв, клопотань, пояснень

Для реалізації власних прав (зокрема, щодо збору доказів, забезпечення позову, проведення експертизи тощо), що потребують винесення ухвали судом, що розглядає справу, сторона звертається до суду з клопотанням чи заявою. У письмових заяві та клопотанні стороні бажано зазначати найменування суду, власні реквізити (прізвище, ім'я, по батькові, адреса), номер адміністративної справи, найменування сторін справи та суті спору, суть прохання із зазначенням законодавчої

підстави (статті КАС України). клопотання та заяву підписує особа, що їх склала та зазначає дату складання. Заяву та клопотання зацікавлена особа заявляє під час судового засідання. Заяву та клопотання, що викладені у письмовому вигляді можна заздалегідь подати головному судді через канцелярію суду, що створить додаткові процесуальні гарантії щодо реалізації прав відповідної особи.

Клопотання – звернення громадян до судового чи іншого державного органу з метою домогтися певної дії або рішення (Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2001. – Т. 3 : К – М. – С. 121).

У відповідності до ст. 49 КАС України особи, що беруть участь у справі, мають право давати усні та письмові пояснення, доводи та заперечення. Суд може зобов'язати сторони надати письмові пояснення з певних питань, що стосуються розгляду справи. Письмові пояснення викладаються у довільній формі та відображається інформація (міркування, заперечення тощо), що, на думку особи, необхідна для прийняття об'єктивного рішення. Бажано, щоб письмові пояснення містили найменування суду та прізвище судді якому вони надаються, номер та суть справи, у разі необхідності – перелік питань, на які необхідно надати відповідь. Пояснення підписуються особою, що їх склала, із зазначенням дати складання.

2.3. Визначення підсудності справи

До подання адміністративного позову необхідно визначитися до якого ж суду потрібно звертатися. КАС України визначає правила підсудності, що згруповані за такими трьома ознаками:

1) предметна підсудність (ст. 18 – визначає правила вибору підсудності, виходячи з предмету позову);

2) територіальна підсудність (ст. 19 – визначає правила вибору підсудності, виходячи з місцезнаходження сторін спору);

3) інстанційна підсудність (ст. 20 – визначає правила вибору підсудності справи, виходячи з рівня суду – першої, апеляційної чи касаційної інстанції).

Предметна підсудність адміністративних справ. Так, місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні:

– адміністративні справи, в яких однією зі сторін є орган місцевого самоврядування, посадова чи службова особа органу місцевого самоврядування, крім тих, які підсудні окружним адміністративним судам;

– усі адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності;

– усі адміністративні справи щодо спорів фізичних осіб із суб'єктами владних повноважень з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг.

Окружним адміністративним судам підсудні адміністративні справи, в яких однією зі сторін є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, їх посадові чи службові особи, крім випадків, передбачених КАС України, та справ з приводу їхніх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки та справ, які підсудні місцевим загальним судам як адміністративним судам. справи щодо оскарження дій або бездіяльності посадових чи службових осіб місцевих органів виконавчої влади розглядаються й вирішуються місцевим загальним судом як адміністративним судом або окружним адміністративним судом за вибором позивача.

Таблиця 2.2

Скорочена таблиця визначення підсудності*

(в таблиці зазначено **не всі** випадки визначення підсудності)

	Підсудність справ за місцезнаходженням Позивача	Підсудність справ за місцезнаходженням Відповідача
Підсудність справи окружному адміністративному суду	1. Оскарження правових актів індивідуальної дії органів виконавчої влади 2. Оскарження дій чи бездіяльності органів виконавчої влади, що стосуються інтересів конкретної особи***	Дії органу державної влади, іншого державного органу, їх посадових чи службових осіб, що стосуються невизначеного кола осіб, у т.ч. видання нормативно-правового акта**

Підсудність справи місцевому суду, як адміністративному	1. Оскарження правових актів індивідуальної дії органів місцевого самоврядування 2. Оскарження дій чи бездіяльності органів місцевого самоврядування, які стосуються інтересів конкретної особи	Дії органу місцевого самоврядування, їх посадових чи службових осіб, що стосуються невизначеного кола осіб, у т.ч. видання нормативно-правового акта
---	--	--

Примітки:

* дії місцевих органів виконавчої влади оскаржуються до окружного адміністративного суду або місцевого суду за вибором позивача;

** справи з приводу оскарження нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Національного банку України чи іншого суб'єкта владних повноважень, повноваження якого поширюються на всю територію України відноситься до компетенції Окружного адміністративного суду м. Києва;

*** справи з приводу оскарження актів індивідуальної дії, а також дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, які стосуються інтересів конкретної особи відноситься до компетенції Вищого адміністративного суду; також Позивач має право вибору підсудності (дивись територіальну підсудність).

Територіальна підсудність адміністративних справ. Адміністративні справи вирішуються адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача. З цього правила є виключення, а саме:

– адміністративні справи з приводу оскарження правових актів індивідуальної дії, а також дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які прийняті (вчинені, допущені) стосовно конкретної фізичної чи юридичної особи (їх об'єднань), вирішуються за вибором позивача адміністративним судом за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) цієї особи-позивача або адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача (якщо така особа не має місця проживання (перебування, знаходження) в Україні, тоді справу вирішує адміністративний суд за місцезнаходженням відповідача);

– адміністративні справи з приводу оскарження нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Національного банку України чи іншого суб'єкта владних повноважень, повноваження якого поширюються на всю територію України, адміністративні справи, відповідачем у яких є закордонне дипломатичне чи консульське представництво України, його посадова чи службова особа, а також адміністративні справи про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії, про заборону (примусовий розпуск, ліквідацію) політичної партії вирішуються окружним адміністративним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ.

Інстанційна підсудність. Місцевим адміністративним судам (місцеві загальні суди як адміністративні суди та окружні адміністративні суди) підсудні справи як судам першої інстанції. Вищому адміністративному суду України як суду першої інстанції підсудні справи щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції.

Апеляційні адміністративні суди переглядають судові рішення місцевих адміністративних судів (місцевих загальних судів як адміністративних судів та окружних адміністративних судів), які знаходяться в межах їхньої територіальної юрисдикції, в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції.

Вищий адміністративний суд України переглядає судові рішення місцевих та апеляційних адміністративних судів у касаційному порядку як суд касаційної інстанції. Верховний Суд України переглядає судові рішення адміністративних судів за винятковими обставинами.

2.4. Підготовка адміністративного позову та сплата судового збору

Вимоги щодо змісту адміністративного позову містяться у ч. 3 ст. 105, ст. 106 КАС України, згідно з якими у позовній заяві **зазначаються:**

1) найменування адміністративного суду, до якого подається позовна заява;

2) ім'я (найменування) позивача, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

3) ім'я (найменування) відповідача, посада і місце служби посадової чи службової особи, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі відомі;

4) зміст позовних вимог і виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги;

5) у разі необхідності – клопотання про звільнення від сплати судового збору; про звільнення від оплати правової допомоги і забезпечення надання правової допомоги, якщо відповідний орган відмовив особі у забезпеченні правової допомоги; про призначення судової експертизи; про витребування доказів; про виклик свідків; про поновлення пропущеного строку на подання адміністративного позову тощо;

б) перелік документів та інших матеріалів, що додаються.

Адміністративний позов оформлюється певним чином та повинен містити такі частини:

- вступна частина;
- описова частина;
- резолютивна частина;
- заключна частина.

Вступна частина містить найменування суду і реквізити сторін, що зазначаються у стовпчику праворуч. Нижче стовпчика з найменуванням сторін посередині аркушу зазначається – «адміністративний позов про...» (визнання дій протиправними, визнання акта незаконним тощо).

Описова частина складається з:

- опису позивача (громадянин, юридична особа тощо);
- опису подій у хронологічному порядку із посиланням на докази;
- зазначення норми права, яку було порушено відповідачем із зазначенням нормативного акта та статті закону;
- висновку щодо порушення відповідачем норми закону.

Резолютивна частина починається із слова «прошу: », що міститься після описової частини посередині аркушу. Резолютивна частина містить вимоги позивача («визнати протиправними дії ....»).

Адміністративний позов може містити вимоги про:

1) скасування або визнання нечинним рішення відповідача (суб'єкта владних повноважень) повністю чи окремих його положень;

2) зобов'язання відповідача (суб'єкта владних повноважень) прийняти рішення або вчинити певні дії;

3) зобов'язання відповідача (суб'єкта владних повноважень) утриматися від вчинення певних дій;

4) стягнення з відповідача (суб'єкта владних повноважень) коштів на відшкодування шкоди, завданої його незаконним рішенням, дією або бездіяльністю;

5) виконання зупиненої чи невчиненої дії;

6) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень.

Шаблон адміністративного позову

Назва суду

Адреса суду

Назва позивача (ПІБ)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон, електронна пошта (за необхідності зазначається – телефон або електронна пошта відсутні)

Назва відповідача

(повна назва установи без скорочень) поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон, електронна пошта (за необхідності зазначається – телефон чи електронна пошта відсутні чи невідомі)

Назва третіх осіб (за наявності)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон, електронна пошта (за необхідності зазначається – телефон чи електронна пошта відсутні чи невідомі)

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОЗОВ

про (визнання акта нечинним, визнання дій протиправними тощо)

Опис статусу позивача (Я, ПІБ, є громадянином України тощо).

Викладення у хронологічному порядку обставин щодо справи (які дії здійснив позивач, які дії здійснив відповідач /або бездіяльність/; чим були викликані дії позивача).

Наведення доказів якими підтверджуються наведені вище обставини (це може бути підтверджено змістом документа – копія додається, показанням свідків тощо).

Цитата нормативного акта, на порушення якого посилається позивач із зазначенням статті (пункту, підпункту) та реквізитів документа (назва, ким, коли затверджений).

Твердження щодо порушення Відповідачем зацитованого вище нормативного документа (таким чином Відповідач – певною дією чи бездіяльністю /опис/ – порушив вимоги певного /зазначення пункту, статті та назви/ нормативного документа).

Опис негативних для Позивача наслідків порушення законодавства з боку Відповідача.

Опис можливих шляхів відновлення прав Позивача.

На підставі ст.ст. 159, 162 КАС України,

ПРОШУ:

Визнати протиправним рішення /дії, бездіяльність/ Відповідача; зобов'язати вчинити Відповідача певні дії; зобов'язати Відповідача утриматися від вчинення певних дій; визнати наявність чи відсутність компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень тощо /позовні вимоги викладаються у відповідності до змісту ст. 162 КАС України/.

Додатки:

1. Копії письмових доказів (зазначається назва документів)
2. Квитанція про сплату судового збору
3. Копія адміністративного позову з додатками (кількість копій визначається за кількістю інших осіб (відповідачів та третіх осіб) у справі

Прізвище, ім'я, по батькові Позивача. Підпис

Дата підписання

Позивач може заявити кілька вимог в одній позовній заяві, якщо вони пов'язані між собою і підсудні одному адміністративному суду. Вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір. В інших випадках вимоги про відшкодування шкоди вирішуються

судами в порядку цивільного або господарського судочинства (ст. 21 КАС України).

У **заклю́чній частині** наводиться інформація про документи, що додаються до позову (квитанції про сплату судового збору, копії доказів, адміністративного позову з додатками тощо), прізвище, ім'я, по батькові позивача і його підпис, дату підписання. До позовної заяви додаються її копії та копії всіх документів, що приєднуються до неї, відповідно до кількості відповідачів.

Розмір судового збору визначається на підставі Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21.01.1993 р. № 7-93. Відповідно до п/п (Б) п. 1 ст. 3 вищезазначеного Декрету на цей час судовий збір за подання адміністративного позову складає 0,2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (03 грн. 40 коп.). До адміністративного позову залучається примірник квитанції про сплату судового збору. Позовна заява підписується позивачем або його представником із зазначенням дати її підписання.

2.5. Подання позову

Адміністративний позов може бути подано в межах строку звернення до адміністративного суду, встановленого КАС України або іншими законами. Для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи встановлюється **шестимісячний строк**, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів (ст. 99 КАС України).

Місячний строк для звернення до адміністративного суду встановлюється у таких випадках:

– у справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

– щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів;

– якщо законом передбачена можливість досудового порядку вирішення спору і позивач скористався цим порядком (наприклад, оскарження відповіді на письмове звернення у відповідності до Закону України «Про звернення громадян»). У цьому випадку обчислюється з дня, коли позивач дізнався про рішення суб'єкта владних повноважень за результатами розгляду його скарги.

Адміністративний позов, поданий після закінчення строків, установлених законом, залишається без розгляду, якщо суд за заявою особи, яка його подала, не знайде підстав для поновлення строку, про що виноситься ухвала (ст. 100 КАС України). Підготовлений адміністративний позов можна подати безпосередньо до суду (канцелярії суду) або направити до суду поштою (рекомендованим листом з повідомленням про вручення). Якщо позовна заява подається представником, то в ній зазначаються ім'я представника, його поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є. Одночасно з позовною заявою подається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника.

Як встановлено ст. 107 КАС України суддя відкриває провадження в адміністративній справі на підставі позовної заяви, якщо відсутні підстави для повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження у справі. Питання про відкриття провадження в адміністративній справі суддя вирішує не пізніше наступного дня після надходження позовної заяви до адміністративного суду або закінчення строку, встановленого для усунення недоліків позовної заяви, у разі залишення позовної заяви без руху. Про відкриття провадження у справі чи відмову у відкритті провадження у справі суддя постановляє ухвалу. Копія ухвали про відкриття провадження в адміністративній справі невідкладно після постановлення надсилається особам, які беруть участь у справі, разом з інформацією про їхні процесуальні права і обов'язки. Відповідачам (органу виконавчої влади) надсилаються також копії позовної заяви та доданих до неї документів.

Відповідно до ст. 108 КАС України суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, встановлених до її змісту (ст. 106 КАС України), постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху, в якій зазначаються недоліки позовної заяви, спосіб їх усунення і встановлюється строк, достатній для усунення недоліків. Копія ухвали про залишення позовної заяви без руху невідкладно надсилається особі, що звернулася із позовною заявою. Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, вона вважається поданою у день первинного її подання до адміністративного суду.

Позовна заява повертається позивачеві, зокрема, у таких випадках:
– позивач не усунув недоліки позовної заяви, яку залишено без руху;

– у провадженні цього або іншого адміністративного суду є справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

– справа не підсудна цьому адміністративному суду (ч. 3 ст. 108 КАС України).

Копія ухвали про повернення позовної заяви невідкладно надсилається особі, яка її подала, разом із позовною заявою й усіма доданими до неї матеріалами. Ухвали про залишення позовної заяви без руху або про повернення позовної заяви можуть бути оскаржені особою, яка подала позовну заяву. Залишення позовної заяви без руху або повернення позовної заяви не позбавляють права повторного звернення до адміністративного суду в порядку, встановленому законом.

Відповідно до ст. 109 КАС України суддя відмовляє у відкритті провадження в адміністративній справі, зокрема, якщо у спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав є такі, що набрали законної сили. Про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі суддя постановляє ухвалу.

Таблиця 2.3

Порядок дій в адміністративному процесі

Дії суду щодо адміністративного позову після його подання до суду	Стаття КАС України	Можливі дії позивача	Подальші дії суду
Відкриває провадження у справі Видає ухвалу про порушення провадження у справі	107	З'ясовує подальшу долю позову через апарат суду у разі відсутності інформації	Повідомляє сторони про дату засідання та їх процесуальні права. Надсилає адміністративний позов на адресу відповідача
Оставляє позовну заяву без руху Видає ухвалу, в якій зазначає недоліки позову та строк на їх усунення	108	У встановлений строк усуває недоліки позову згідно з вимогами ухвали суду	Відкриває провадження у справі
Повертає позовну заяву у разі неусунення недоліків позивачем – видає ухвалу та повертає позовну заяву	108	Оскаржує ухвалу в апеляційному порядку	Передає справу до апеляційного суду

Відмовляє у відкритті провадження Видає ухвалу та повертає позовну заяву	109	Оскаржує ухвалу в апеляційному порядку	Передає справу до апеляційного суду
--	-----	--	-------------------------------------

2.6. Особливості провадження в окремих категоріях адміністративних справ

Глава 6 розділу III КАС України визначає певні особливості провадження в окремих категоріях адміністративних справ. З урахуванням визначених законом особливостей, провадження у певних категоріях справ здійснюється за загальними правилами, встановленими КАС України.

Для захисту прав, свобод та законних інтересів громадян та інститутів громадянського суспільства досить часто виникає необхідність оскарження нормативно-правових актів органів влади. Такі справи згідно з чинним законодавством розглядаються адміністративними судами з певними особливостями. Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень встановлені ст. 171 КАС України і поширюються на розгляд адміністративних справ щодо:

1) законності (крім конституційності) постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) законності та відповідності правовим актам вищої юридичної сили нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень.

Право оскаржити нормативно-правовий акт мають особи, щодо яких його застосовано, а також особи, які є суб'єктом правовідносин, в яких буде застосовано цей акт. Після відкриття провадження в адміністративній справі суд зобов'язує відповідача (суб'єкта владних повноважень) опублікувати оголошення про це у виданні, в якому цей акт був або мав бути офіційно оприлюднений. В оголошенні, що друкується не пізніше як за 7 днів до судового розгляду зазначаються вимоги позивача, реквізити нормативно-правового акта, дата, час і

місце судового розгляду адміністративної справи. Якщо оголошення опубліковано своєчасно, вважається, що всі заінтересовані особи належним чином повідомлені про судовий розгляд справи.

Скарги на судові рішення в цій справі таких осіб, якщо вони не брали участі у справі, залишаються без розгляду. Адміністративна справа вирішується не пізніше одного місяця після відкриття провадження у справі. Суд може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на один місяць. Особливості провадження у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ст. 171-1 КАС України).

Установлені ст. 171-1 КАС України правила розповсюджуються на категорії справ щодо:

- законності (крім конституційності) постанов Верховної Ради України, указів і розпоряджень Президента України;
- актів Вищої ради юстиції;
- дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Акти, дії чи бездіяльність Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України оскаржуються до Вищого адміністративного суду України. Для цього у Вищому адміністративному суді України створюється окрема палата. Після відкриття провадження в адміністративній справі щодо оскарження нормативно-правового акта Верховної Ради України, Президента України Вищий адміністративний суд України зобов'язує відповідача опублікувати про це оголошення не пізніше ніж за 7 днів до дати судового розгляду. Якщо оголошення опубліковано своєчасно, вважається, що всі заінтересовані особи належним чином повідомлені про судовий розгляд справи.

Також встановлені особливості провадження у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності (ст. 171-2 КАС України). Так, адміністративна справа з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності вирішується місцевими загальними судами як адміністративними судами протягом п'яти днів з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках, з урахуванням

особливостей розгляду справи, суд ухвалою може продовжити розгляд справи, але не більш як на п'ять днів.

Рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності є остаточним та не підлягає оскарженню.

Також КАС України встановлені особливості провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності державної виконавчої служби (ст. 181). Учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби порушено їхні права, свободи чи інтереси. У порядку, визначеному КАС України, розглядаються справи щодо оскарження дій державної виконавчої служби, якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження цих рішень, дій чи бездіяльності.

Позовна заява подається до суду у:

– 10-денний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів;

– 3-денний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій.

Адміністративна справа вирішується судом протягом десяти днів після відкриття провадження у справі.

КАС України встановлено особливості провадження у справах за адміністративними позовами про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності (ст. 183-1). Згідно з цими особливостями право звернутися з адміністративним позовом про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності мають органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які відповідно до закону можуть викуповувати ці об'єкти для суспільних потреб. Справи цієї категорії розглядаються та вирішуються апеляційним адміністративним судом як судом першої інстанції протягом двох місяців за місцем розташування нерухомого майна, що підлягає примусовому відчуженню. Судом апеляційної інстанції у

справах про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності є Вищий адміністративний суд України, що повинен розглянути апеляційну скаргу протягом двох місяців з дня надходження скарги.

Надзвичайно важливими для громадян та інститутів громадянського суспільства є встановлені КАС України особливості провадження у справах за адміністративними позовами суб'єктів владних повноважень про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання(ст. 182). Згідно з КАС України органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування негайно після одержання повідомлення про проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо мають право звернутися до окружного адміністративного суду за своїм місцезнаходженням із позовною заявою про заборону таких заходів чи про інше обмеження права на мирні зібрання (щодо місця чи часу їх проведення тощо). Позовна заява з цього приводу повинна надійти до суду принаймні за день до проведення заходу. Адміністративна справа про обмеження права на мирні зібрання вирішується судом протягом трьох днів після відкриття провадження, а в разі відкриття провадження менш як за три дні до проведення відповідних заходів – невідкладно.

Суд задовольняє вимоги позивача в інтересах національної безпеки та громадського порядку в разі, якщо визнає, що проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших зібрань може створити реальну небезпеку заворушень чи злочинів, загрозу здоров'ю населення або правам і свободам інших людей. У постанові суду зазначається спосіб обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання.

Згідно з особливостями провадження у справах за адміністративними позовами про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання (ст. 183 КАС України), організатор (організатори) зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших мирних зібрань мають право звернутися до адміністративного суду за місцем проведення цих заходів із позовною заявою про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання з боку органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, повідомлених про проведення таких заходів. Адміністративна справа про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання вирішується судом протягом трьох днів після відкриття провадження, а в разі відкриття провадження менш як за три дні до проведення відповідних заходів або у день їх проведення – невідкладно. Постанова суду в адміністративній справі про усунення обмежень у

реалізації права на мирні зібрання, а також постанова про обмеження права на проведення мирних зібрань виконуються **негайно**.

Значну частину глави 6 розділу III КАС України займає врегулювання особливостей провадження у справах, що пов'язані з виборчим процесом. Так, особливі правила провадження встановлені для таких категорій справ, пов'язаних з виборчим процесом:

– особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій (ст. 172);

– особливості провадження у справах щодо уточнення списку виборців (ст. 173);

– особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації, які порушують законодавство про вибори та референдум (ст. 174);

– особливості провадження у справах щодо оскарження дій або бездіяльності кандидатів, їхніх довірених осіб, партії (блоку), місцевої організації партії (блоку місцевих організацій партій), їхніх посадових осіб та уповноважених осіб, ініціативних груп референдуму, інших суб'єктів ініціювання референдуму, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу (ст. 175);

– особливості провадження у справах, пов'язаних із виборами Президента України (ст. 176);

– особливості провадження у справах про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності (ст. 180).

Зазначені вище статті визначають суб'єктів та об'єкт оскарження, правила підсудності, скорочені строки для подання позову та розгляду справи судом.

2.7. Заходи процесуального примусу

Перелік заходів процесуального примусу та порядок їх застосування встановлюється розділом VI КАС України. У ст. 268 КАС України визначено, що заходами процесуального примусу є певні процесуальні дії, що застосовуються судом до осіб, які порушують встановлені у суді

правила або протиправно перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства.

Заходами процесуального примусу є:

- попередження;
- видалення із залу судового засідання;
- тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- привід.

До однієї особи застосовується лише один захід процесуального впливу за одне порушення. За порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень головуючого до присутніх у судовому засіданні осіб може бути застосовано попередження, а в разі повторного вчинення таких дій – видалення із залу судового засідання. Також суд має можливість на підставі ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення притягнути осіб, що беруть участь у судовому розгляді, адміністративне стягнення у вигляді штрафу або арешту. Зокрема, за неповагу до суду, що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, позивача, відповідача або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил тягнуть за собою накладення штрафу від шести до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб. Злісне ухилення експерта, перекладача від явки в суд тягне за собою накладення штрафу від шести до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

До належно викликаної особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, свідка, які без поважних причин не прибули у судове засідання або не повідомили причини неприбуття, може бути застосовано привід до суду через органи внутрішніх справ з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення. Про привід суд постановляє ухвалу, в якій зазначає ім'я фізичної особи, яка підлягає приводу, місце проживання (перебування), роботи, служби чи навчання, підстави застосування приводу, коли і куди ця особа повинна бути доставлена, якому органу внутрішніх справ доручається здійснення приводу. Ухвала про привід до суду виконується органом внутрішніх справ за місцем провадження у справі або за місцем проживання (перебування), роботи, служби чи навчання особи, яку належить

привести. Привід до суду не застосовується до малолітніх та неповнолітніх осіб, вагітних жінок, інвалідів першої і другої груп, жінок, які мають дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також осіб, які не можуть бути допитані як свідки.

Окремим видом заходів процесуального впливу є тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. У разі неподання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом, та неповідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів для дослідження судом. В ухвалі про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом зазначаються: ім'я (найменування) особи, в якій знаходиться доказ, її місце проживання (перебування, знаходження), назва або опис письмового чи речового доказу, підстави проведення його тимчасового вилучення, кому доручається вилучення. Ухвала про тимчасове вилучення виконується органом державної виконавчої служби.

РОЗДІЛ 3

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

3.1. Технічна фіксація процесу

Фіксування судового адміністративного процесу це регламентований процес запису інформації судового розгляду на папері чи іншому технічному носіїві. Фіксування здійснюється за правилами, що встановлені КАС України та іншими нормативно-правовими актами, зокрема, наказами Державної судової адміністрації України. Фіксування подій адміністративного процесу визначено ст.ст. 41 – 46 КАС України, Інструкцію з діловодства в апеляційних і місцевих адміністративних судах (затверджено наказом Державної судової адміністрації України від 05.12.2006 р. № 155) та Інструкцію про порядок фіксування судового процесу технічними засобами в загальних судах України (затверджено наказом Державної судової адміністрації України від 21.07.2005 р. № 84).

Суд під час судового розгляду адміністративної справи здійснює повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Таке фіксування здійснює секретар судового засідання або за розпорядженням головуючого інший працівник апарату суду. Носій інформації, на який здійснювався технічний запис судового засідання (касета, дискета, компакт-диск тощо), є додатком до журналу судового засідання і після закінчення судового засідання приєднується до матеріалів справи. Одночасно із технічним записом судового засідання секретарем судового засідання ведеться журнал судового засідання. У журналі судового засідання зазначаються такі відомості:

- рік, місяць, число та місце судового засідання;
- найменування адміністративного суду, який розглядає справу, прізвище та ініціали судді (суддів), секретаря судового засідання;
- справа, що розглядається, ім'я (найменування) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;
- номер носія інформації;
- порядковий номер вчинення процесуальної дії;
- назва процесуальної дії;
- час вчинення процесуальної дії;
- інші відомості.

Журнал судового засідання ведеться секретарем судового засідання та підписується ним невідкладно після судового засідання й

приєднується до справи. Особи, які беруть участь у справі, мають право ознайомитися із технічним записом і журналом судового засідання та протягом семи днів від дня проголошення рішення у справі подати до суду письмові зауваження щодо їхньої неповноти або неправильності. Зауваження щодо технічного запису і журналу судового засідання повинні бути розглянуті не пізніше п'яти днів від дня їх подання.

На вимогу особи, яка бере участь у справі або за ініціативою суду здійснюється повне чи часткове відтворення технічного запису судового засідання. На клопотання особи, яка бере участь у справі, за розпорядженням головуєчого може бути здійснено повне або часткове роздрукування технічного запису судового засідання. Особа, яка бере участь у справі, має право отримати копію інформації з носія, на який здійснювався технічний запис судового засідання. Роздрукування технічного запису судового засідання здійснюється на платній основі. Розмір плати за роздрукування встановлюється Кабінетом Міністрів України. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення розмірів плати за роздрукування технічного запису судового засідання в адміністративних та цивільних справах і видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу» від 15.02.2006 р. № 151, за роздрукування однієї сторінки тексту на папері формату А4, що повністю або частково відтворює технічний запис судового засідання, в розмірі 5 гривень. Технічні засоби також можуть застосовуватися під час вчинення окремої процесуальної дії поза залом судового засідання або під час виконання судового доручення та при складенні відповідного протоколу.

3.2. Учасники адміністративного процесу. Залучення експертів, свідків, третіх осіб

Учасників адміністративного процесу можна розділити на дві групи з огляду на їх роль у судовому процесі. Перша група – особи, які беруть участь у справі. Ці особи є безпосередніми учасниками процесу. Друга група – інші учасники адміністративного процесу, які відіграють допоміжну роль та лише сприяють усебічному, повному об'єктивному розгляду справи або обслуговують процес.

Особи, які беруть участь у справі. Особи, що беруть участь у розгляд справи це:

– сторони (позивач та відповідач);

– треті особи (що заявляють самостійні вимоги щодо предмету позову та ті, що не заявляють самостійних вимог);

– представники сторін та третіх осіб (на основі договору або на основі закону).

Особи, які беруть участь у справі, мають право:

1) знати про дату, час і місце судового розгляду справи, про всі судові рішення, які ухвалюються у справі та стосуються їхніх інтересів;

2) знайомитися з матеріалами справи;

3) заявляти клопотання і відводи;

4) давати усні та письмові пояснення, доводи та заперечення;

5) подавати докази, брати участь у дослідженні доказів;

6) висловлювати свою думку з питань, які виникають під час розгляду справи, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам;

7) подавати заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб;

8) знайомитися з технічним записом та журналом судового засідання і подавати письмові зауваження до них;

9) робити із матеріалів справи виписки, знімати копії з матеріалів справи, одержувати копії судових рішень;

10) оскаржувати судові рішення у частині, що стосується їхніх інтересів;

11) користуватися іншими процесуальними правами, наданими їм КАС України.

Особи, які беруть участь у справі, можуть за власний рахунок додатково замовити та отримати в суді засвідчені копії документів і витяги з них.

Позивач – це особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано адміністративний позов. Позивачем може бути суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого поданий адміністративний позов. Позивач може протягом всього часу судового розгляду збільшити або зменшити розмір позовних вимог, подавши письмову заяву, яка приєднується до справи. До початку судового розгляду справи по суті позивач може змінити підставу або предмет адміністративного позову, подавши письмову заяву, яка приєднується до справи (ст. 137 КАС України). Позивач має право відмовитися від адміністративного позову в будь-який час до закінчення судового розгляду, відмовитися від адміністративного позову й у суді апеляційної

чи касаційної інстанції до закінчення відповідно апеляційного чи касаційного розгляду.

Відповідач – в адміністративному процесі це, як правило, суб'єкт владних повноважень, дії (бездіяльність) якого оскаржено позивачем. Як зазначено в інформаційному листі Верховного Суду України від 26.12.2005 р. № 3.2.-2005 необхідною та єдиною ознакою суб'єкта владних повноважень є здійснення цим суб'єктом владних управлінських функцій, при цьому такі функції повинні здійснюватися суб'єктом саме у тих правовідносинах, в яких виник спір. Відповідач, окрім наведених вище прав, має право визнати адміністративний позов повністю або частково, подати заперечення проти адміністративного позову.

Сторони можуть досягнути примирення на будь-якій стадії адміністративного процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, можуть вступити у справу в будь-який час до закінчення судового розгляду. Вони пред'являють адміністративний позов до сторін (зазвичай до суб'єкту владних повноважень). Третя особа, що заявляє самостійні вимоги на предмет спору, допускається до участі у справі якщо задоволення її адміністративного позову має повністю або частково виключати задоволення вимог позивача до відповідача. У разі вступу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, розгляд адміністративної справи починається спочатку. Питання про допуск до участі у справі третьої особи, що заявляє самостійні вимоги на предмет спору, вирішується ухвалою суду. У разі допуску до участі у справі треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, мають права позивача.

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, можуть вступити у справу на стороні позивача або відповідача у будь-який час до закінчення судового розгляду. Треті особи допускаються до участі у справі якщо рішення у справі може вплинути на їхні права, свободи, інтереси або обов'язки. Вони можуть бути залучені до участі у справі також за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або з ініціативи суду. Вступ третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, не має наслідком розгляд адміністративної справи спочатку. Питання про допуск до участі у справі третьої особи, що не заявляє самостійні вимоги на предмет спору, вирішується ухвалою суду. У разі допуску до участі у справі така третя

особа має лише загальні права, що надані особам, що беруть участь у справі.

Представники. Сторона, а також третя особа в адміністративній справі можуть брати участь в адміністративному процесі особисто і (або) через представника. Представники беруть участь в адміністративному процесі на основі договору або закону. Повноваження представників, які беруть участь в адміністративному процесі на основі договору, на здійснення представництва в суді повинні бути підтверджені довіреністю. Повноваження адвоката можуть також посвідчуватися ордером, який виданий відповідним адвокатським об'єднанням, або договором про надання правової допомоги. До ордера адвоката обов'язково додається витяг із договору, в якому зазначаються повноваження адвоката як представника або обмеження його прав на вчинення окремих процесуальних дій. Витяг засвідчується підписом сторін. Представник, який бере участь в адміністративному процесі на основі договору, має право повністю або частково відмовитися від адміністративного позову, визнати адміністративний позов, змінити адміністративний позов, досягнути примирення, передати повноваження представника іншій особі (передоручення), оскаржити судові рішення, якщо право на вчинення кожної із цих дій спеціально обумовлене у виданій йому довіреності.

Представниками малолітніх та неповнолітніх осіб, недієздатних осіб, осіб з обмеженою дієздатністю можуть бути їхні законні представники – батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники чи інші особи, встановлені законом. Повноваження законних представників підтверджуються документами, які стверджують займану ними посаду чи факт родинних, опікунських тощо відносин з особою, інтереси якої вони представляють.

Якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, суд може залучити до участі у справі відповідний орган чи особу, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Законним представником органу, підприємства, установи, організації в суді є його керівник чи інша особа, уповноважена законом, положенням, статутом. Довіреності від імені органу, підприємства, установи, організації видаються за підписом керівника або іншої уповноваженої на те законом, положенням, статутом особи і засвідчуються печаткою цього органу, підприємства, установи, організації.

Інші учасники адміністративного процесу:

- секретар судового засідання;
- судовий розпорядник;
- свідок;
- експерт;
- спеціаліст;
- перекладач.

Секретар судового засідання:

- 1) здійснює судові виклики і повідомлення;
- 2) перевіряє наявність та з'ясовує причини відсутності осіб, яких було викликано до суду, і доповідає про це головному;
- 3) забезпечує контроль за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами;
- 4) веде журнал судового засідання;
- 5) оформляє матеріали адміністративної справи;
- 6) виконує інші доручення головного у справі.

Судовий розпорядник:

- 1) забезпечує належний стан зали судового засідання і запрошує до неї учасників адміністративного процесу;
- 2) оголошує про вхід суду до зали судового засідання і вихід суду із неї;
- 3) слідкує за дотриманням порядку особами, присутніми у залі судового засідання;
- 4) приймає від учасників адміністративного процесу та передає документи і матеріали суду під час судового засідання;
- 5) виконує розпорядження головного про приведення до присяги перекладача, експерта;
- 6) запрошує до зали судового засідання свідків та виконує розпорядження головного про приведення їх до присяги;
- 7) виконує інші розпорядження головного, пов'язані із забезпеченням умов, необхідних для розгляду адміністративної справи.

Вимоги судового розпорядника є обов'язковими для усіх осіб, які присутні у залі судового засідання. У разі відсутності в судовому засіданні розпорядника його функції виконує секретар судового засідання.

Свідок – це особа, якій можуть бути відомі обставини, що належить з'ясувати у справі. Не можуть бути допитані як свідки:

1) недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі та не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати з цього приводу показання;

2) представники в судовому процесі, захисники у кримінальних справах – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника;

3) священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

4) професійні судді, народні засідателі та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення;

5) інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без їхньої згоди.

Фізична особа має право відмовитися від давання показань щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб).

Свідок викликається в судове засідання з ініціативи суду або осіб, які беруть участь у справі. Особа, яка бере участь у справі, заявляючи клопотання про виклик свідка, повинна зазначити його ім'я, місце проживання (перебування), роботи чи служби та обставини, щодо яких він може дати показання.

Експерт – це особа, яка має необхідні знання та якій доручається судом дати висновок з питань, що виникають під час розгляду справи і стосуються спеціальних знань цієї особи. Проведення експертизи призначається судом за клопотанням осіб, що беруть участь у розгляді справи, або ж за власною ініціативою, про що видається певна ухвала.

На виконання ухвали суду експерт зобов'язаний провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок щодо поставлених йому питань, у разі необхідності – прибути за викликом суду, дати висновок або роз'яснити його в судовому засіданні. Експерт **не має права** за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи; спілкуватися з особами, які беруть участь у

справі, а також з іншими учасниками адміністративного процесу, за винятком дій, пов'язаних з проведенням експертизи; розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням експертизи або повідомляти будь-кому, крім суду, про результати експертизи.

Експерт **має право:**

1) знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета дослідження;

2) заявляти клопотання про подання йому додаткових матеріалів і зразків;

3) викладати у висновку судової експертизи виявлені в ході її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були задані питання;

4) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета і об'єктів дослідження;

5) задавати питання особам, які беруть участь у справі, та свідкам;

6) користуватися іншими правами, встановленими Законом України «Про судову експертизу»;

7) на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи і викликом до суду;

8) може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків або якщо він не володіє необхідними знаннями для виконання покладених на нього обов'язків. Заява експерта про відмову повинна бути вмотивованою.

Спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних засобів і може надавати консультації під час вчинення процесуальних дій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. На відміну від експерта спеціаліст не здійснює досліджень, а обмежується лише консультаціями або технічною допомогою (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо). Допомога спеціаліста не може стосуватися правових питань. Про залучення спеціаліста до участі у справі суд видає ухвалу. Спеціаліст має право:

– знати мету свого виклику до суду;

– відмовитися від участі в адміністративному процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями та навичками;

– з дозволу суду задавати питання особам, які беруть участь у справі, та свідкам;

– звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів;

– на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Перекладач – особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється адміністративне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу. Перекладачем вважається також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими. Перекладач допускається ухвалою суду за клопотанням особи, яка бере участь у справі, або призначається з ініціативи суду. Суд забезпечує особі перекладача, якщо дійде висновку, що особа внаслідок неспроможності оплатити послуги перекладача буде позбавлена судового захисту.

Перекладач має право:

– відмовитися від участі в адміністративному судочинстві, якщо він не володіє мовою в обсязі, необхідному для перекладу;

– задавати питання з метою уточнення перекладу;

– на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

3.3. Судові виклики та повідомлення

Судові виклики та повідомлення здійснюються в таких формах:

– повістка про виклик;

– повістка-повідомлення.

Повістки про виклик до суду надсилаються особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам, а **повістки-повідомлення** – особам, які беруть участь у справі, з приводу вчинення процесуальних дій, в яких участь цих осіб не є обов'язковою. У повістці про виклик зазначаються:

– найменування та адреса адміністративного суду;

– ім'я фізичної особи, яку викликають до суду, або найменування органу, підприємства, установи, організації, представник яких викликається;

– дата, час і місце судового засідання;

– назва й номер адміністративної справи;

– у якому процесуальному статусі викликається ця особа (як позивач, відповідач, свідок тощо);

– у разі необхідності – пропозиція особі, яка бере участь у справі,

подати всі раніше не подані докази;

- обов'язок адресата повідомити про наявність поважних причин неможливості прибути до суду;

- роз'яснення наслідків неприбуття до суду;

- обов'язок особи, яка одержала повістку у зв'язку з відсутністю адресата, за першої можливості вручити її адресату.

У повістці-повідомленні зазначаються:

- найменування та адреса адміністративного суду;

- ім'я особи або найменування органу, підприємства, установи, організації, яким адресується повістка;

- дата, час і місце судового засідання або проведення окремої процесуальної дії;

- назва й номер адміністративної справи;

- у якому процесуальному статусі має право взяти участь особа (як позивач, відповідач, свідок тощо) в адміністративну процесі;

- обов'язок особи, яка одержала повістку у зв'язку з відсутністю адресата, негайно повідомити про неї адресата.

Якщо разом з повісткою надсилаються копії документів, у повістці зазначається їх перелік і роз'яснюється право подати заперечення та докази на їх підтвердження.

Судовий виклик або судове повідомлення осіб, які беруть участь у справі, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів здійснюється рекомендованою кореспонденцією (листом, телеграмою), кур'єром із зворотною розпискою за адресами, вказаними цими особами, або шляхом надсилання тексту повістки факсимільним повідомленням (факсом, телефаксом), електронною поштою, телефонограмою, опублікування у друкованому засобі масової інформації. У разі ненадання особами, які беруть участь у справі, інформації щодо їх поштової адреси судовий виклик або судове повідомлення надсилаються:

- юридичним особам та фізичним особам – підприємцям – за адресою місцезнаходження (місця проживання), що зазначена в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців;

- фізичним особам, які не мають статусу підприємців, – за адресою їх місця проживання чи місця перебування, зареєстрованою у встановленому законом порядку.

У разі відсутності осіб, які беруть участь у справі, за такою адресою вважається, що судовий виклик або судове повідомлення вручене їм

належним чином. Повістка повинна вручатися під розписку отримувача. Повістка може бути вручена відповідній особі безпосередньо в суді. Суд може видати особі, яка бере участь у справі, повістку для вручення іншій особі, яка викликається до суду. Особа, яка вручає повістку, повертає до адміністративного суду розписку адресата про одержання повістки, яка приєднується до справи. У разі відмови від одержання повістки особа, яка її доставляє, робить відповідну відмітку про це на повістці, засвідчує її власним підписом і негайно повертає до адміністративного суду. Особа, яка відмовилася одержати повістку, вважається повідомленою про дату, час і місце судового засідання.

Особи, які беруть участь у справі, зобов'язані під час провадження у справі повідомляти суд про зміну місця проживання (перебування, знаходження), роботи, служби. У разі неповідомлення про зміну адреси повістка надсилається їм за останньою адресою і вважається врученою. Якщо зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) відповідача, третіх осіб, свідків невідоме, суд може здійснити їх виклик через засоби масової інформації за останнім відомим місцем їхнього проживання (перебування) на території України.

Суб'єкту владних повноважень текст повістки надсилається електронною поштою (факсимільним повідомленням) на адресу електронної пошти або на номер факсу (телефаксу), які містяться у Єдиній базі даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень. Суб'єкт владних повноважень повинен за допомогою електронної пошти (факсу, телефону) негайно підтвердити суду про отримання тексту повістки. Текст такого підтвердження роздруковується, а телефонне підтвердження записується відповідним працівником апарату суду і приєднується секретарем судового засідання до справи.

3.4. Судові засідання

3.4.1. Провадження у суді першої інстанції (підготовче провадження, судовий розгляд)

Підготовче провадження відбувається за таких етапів:

- підготовка справи до судового розгляду;
- попереднє судове засідання (проведення не є обов'язковим);
- прийняття судового рішення за наслідками підготовчого провадження.

Підготовку справи до судового розгляду здійснює суддя адміністративного суду, який відкрив провадження в адміністративній справі. Суд до судового розгляду адміністративної справи вживає заходи для всебічного та об'єктивного розгляду й вирішення справи в одному судовому засіданні протягом розумного строку. Із цією метою суд може:

- прийняти рішення про витребування документів та інших матеріалів;
- навести необхідні довідки;
- провести огляд письмових та речових доказів на місці, якщо їх не можна доставити до суду;
- призначити експертизу, вирішити питання про необхідність залучення свідків, спеціаліста, перекладача;
- прийняти рішення про обов'язковість особистої участі осіб, які беруть участь у справі, у судовому засіданні, про залучення третіх осіб до справи;
- викликати на судовий розгляд адміністративної справи свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів;
- прийняти рішення про проведення попереднього судового засідання.

Наступний етап – попереднє судове засідання є не обов'язковим, оскільки право визначення необхідності його проведення належить суду відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 110 КАС України.

Попереднє судове засідання проводиться з метою з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду справи або забезпечення всебічного та об'єктивного вирішення справи протягом розумного строку. Проведення попереднього судового засідання регламентоване ст. 111 КАС України. Попереднє судове засідання проводиться суддею, який здійснює підготовку справи до судового розгляду, за участю сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. Для врегулювання спору суд з'ясовує, чи не відмовляється позивач від адміністративного позову, чи не визнає відповідач адміністративний позов. Суд роз'яснює сторонам їх можливості щодо примирення. Якщо спір не було врегульовано і примирення не досягнуто, суд:

- уточнює позовні вимоги та заперечення відповідача проти адміністративного позову;
- з'ясовує питання про склад осіб, які братимуть участь у справі;
- визначає факти, які необхідно встановити для вирішення спору і які з них визнаються сторонами, а які належить доказувати;

– з'ясовує, якими доказами сторони можуть обґрунтовувати свої доводи чи заперечення, та встановлює строки для їх надання;

– вчиняє інші дії, необхідні для підготовки справи до судового розгляду.

Під час попереднього судового засідання сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на основі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін і предмета адміністративного позову. За клопотанням сторін суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний їм для примирення.

Сторони можуть використати попереднє судове засідання для збору доказів, яких не вистачає для доведення необхідних фактів. Для цього сторона звертається до суду із відповідною заявою про забезпечення доказів. У заяві про забезпечення доказів повинні бути зазначені: докази, які необхідно забезпечити; обставини, що можуть бути підтверджені цими доказами; обставини, які свідчать про те, що надання потрібних доказів може стати неможливим або ускладненим, а також справа, для якої потрібні ці докази, або з якою метою потрібно їх забезпечити (ч. 1 ст. 75 КАС України).

Суд забезпечує докази допитом свідків, призначенням експертизи, витребуванням та оглядом письмових або речових доказів, у тому числі за місцем їх знаходження (ст. 74 КАС України). Під час судового засідання суд може вирішити питання застосування заходів забезпечення адміністративного позову відповідно до вимог ст.ст. 117 – 118 КАС України. Ухвала про вжиття заходів забезпечення адміністративного позову приймається судом за клопотанням позивача або з власної ініціативи у разі, якщо існує очевидна небезпека заподіяння шкоди правам, свободам та інтересам позивача до ухвалення рішення в адміністративній справі, або захист цих прав, свобод та інтересів стане неможливим без вжиття таких заходів, або для їх відновлення необхідно буде докласти значних зусиль та витрат, а також якщо очевидними є ознаки протиправності рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень. У такому разі суд може прийняти ухвалу про зупинення дії рішення суб'єкта владних повноважень чи його окремих положень (ч. 3 ст. 117 КАС України) або про заборону вчиняти певні дії (ч. 4 ст. 117 КАС України).

Не допускається забезпечення позову шляхом зупинення рішень Національного банку України щодо призначення та здійснення тимчасової адміністрації або ліквідації банку, заборони проводити певні

дії тимчасовому адміністратору, ліквідатору банку або Національному банку України під час здійснення тимчасової адміністрації або ліквідації банку. За підсумками підготовчого провадження суд постановляє ухвалу про:

- залишення позовної заяви без розгляду;
- зупинення провадження у справі;
- закриття провадження у справі;
- закінчення підготовчого провадження й призначення справи до

судового розгляду.

В ухвалі про закінчення підготовчого провадження й призначення справи до судового розгляду зазначається, які підготовчі дії проведені, і встановлюються дата, час та місце розгляду справи. Якщо під час попереднього судового засідання, на яке прибули всі особи, які беруть участь у справі, вирішені необхідні для її розгляду питання, то за письмовою згодою цих осіб судовий розгляд може бути розпочатий у той самий день. Якщо під час попереднього провадження відповідач визнав позов, суд може прийняти постанову про задоволення адміністративного позову. Копії судового рішення за наслідками підготовчого провадження надсилаються особам, які беруть участь у справі, крім випадку, коли під час попереднього судового засідання, на яке прибули всі особи, які беруть участь у справі, вирішені необхідні для її розгляду питання.

Таблиця 3.1

Особливості підготовчого провадження

Етап підготовчого провадження	Можливі дії сторін	Дії суду
Підготовка справи до судового розгляду ст. 110 КАС України	<p>Сторони не залучаються</p> <p>Можуть разом із позовом надавати клопотання для вирішення судом під час підготовки справи для розгляду</p> <p>Можуть ознайомитися з матеріалами справи, замовити та отримати копії документів зі справи</p>	<p>1. Прийняти рішення про витребування документів та інших матеріалів</p> <p>2. Навести необхідні довідки; провести огляд письмових та речових доказів на місці, якщо їх не можна доставити до суду</p> <p>3. Призначити експертизу, вирішити питання про необхідність залучення свідків, спеціаліста, перекладача</p> <p>4. Прийняти рішення про обов'язковість особистої участі осіб, які беруть участь у справі, у судовому засіданні, про залучення третіх осіб до справи</p>

Продовження таблиці 3.1

		<p>5. Викликати на судовий розгляд адміністративної справи свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів</p> <p>6. Прийняти рішення про проведення попереднього судового засідання</p> <p>7. Прийняття рішення про забезпечення позову</p> <p>/частина цих питань може вирішуватися на попередньому судовому засіданні у разі його проведення/</p>
<p>Попереднє судове засідання /проведення не є обов'язковим/ ст. 111 КАС України</p>	<p>Позивач підтримує чи відмовляється від позову</p> <p>Відповідач визнає чи не визнає позов</p> <p>Сторони можуть домовитися про примирення</p> <p>Сторони заявляють клопотання щодо доказів (витребування письмових, речових доказів, залучення свідків, проведення експертизи тощо)</p> <p>Позивач заявляє клопотання про забезпечення позову</p>	<p>1. Уточнює позовні вимоги та заперечення відповідача проти адміністративного позову</p> <p>2. З'ясовує питання про склад осіб, які братимуть участь у справі</p> <p>3. Визначає факти, які необхідно встановити для вирішення спору і які з них визнаються сторонами, а які належить доказувати</p> <p>4. З'ясовує, якими доказами сторони можуть обґрунтовувати свої доводи чи заперечення, та встановлює строки для їх надання</p> <p>5. Розглядає клопотання сторін, вчиняє інші дії, необхідні для підготовки справи до судового розгляду</p>
<p>Підсумки виконавчого провадження ст. 121 КАС України</p>	<p>У разі необхідності оскаржують в апеляційному порядку ухвалу суду про залишення позовної заяви без розгляду, зупинення провадження у справі, закриття провадження</p>	<p>Суд постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без розгляду (ст. 155 КАС України)</p> <p>Суд постановляє ухвалу про зупинення провадження у справі (ст. 156 КАС України)</p> <p>Суд закриває провадження у справі (ст. 157 КАС України)</p>

	У разі необхідності з'ясовують дату призначення справи до розгляду та отримують копію відповідної ухвали суду	Суд постановляє ухвалу про закінчення підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду, встановлює дату, час та місце розгляду справи по суті
--	---	--

Судовий розгляд. Адміністративна справа має бути розглянута і вирішена протягом розумного строку, але **не більше місяця** з дня відкриття провадження у справі, якщо інше не встановлено КАС України. Справи щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби розглядаються та вирішуються протягом розумного строку, але не більше двадцяти днів з дня відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 122 КАС України).

Послідовність судового розгляду можна розбити на такі етапи:

- відкриття судового засідання;
- вирішення судом клопотань осіб, які беруть участь у справі;
- початок судового розгляду справи по суті;
- дослідження доказів;
- судові дебати;
- прийняття судового рішення.

Правила поведінки учасників судового розгляду. Особи, присутні у залі судового засідання, при вході до нього суду та при виході суду повинні встати. Особи, які беруть участь у справі, свідки, експерти, спеціалісти дають пояснення, показання, відповідають на запитання та ставлять запитання стоячи і лише після надання їм слова головуючим у судовому засіданні. Постанову суду особи, присутні в залі, заслуховують стоячи. Учасники адміністративного процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуючого у судовому засіданні. Документи та інші матеріали передаються головуючому в судовому засіданні через судового розпорядника.

Відкриття судового засідання. У призначений для розгляду справи час головуючий відкриває судове засідання й оголошує, яка справа розглядається. Секретар судового засідання доповідає судові, хто з викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, чи вручено судові повістки та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі. Суд встановлює

особи тих, хто прибув у судове засідання, а також перевіряє повноваження посадових і службових осіб, представників. Секретар судового засідання повідомляє про здійснення повного фіксування судового засідання, а також про умови фіксування судового засідання.

Головуючий у судовому засіданні оголошує склад суду, доповідає про участь експерта, перекладача, спеціаліста, секретаря судового засідання і роз'яснює особам, які беруть участь у справі та прибули в судове засідання. Головуючий з'ясовує чи довіряють сторони складу суду, чи будуть заявлені відводи. Суд відкладає розгляд справи в разі:

- неприбуття у судове засідання сторони (сторін) або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, про яких немає відомостей, що їм вручені повістки;

- неприбуття в судове засідання позивача, належним чином повідомленого про дату, час і місце судового розгляду, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності;

- неприбуття в судове засідання відповідача, який не є суб'єктом владних повноважень, належним чином повідомленого про дату, час і місце судового розгляду, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності;

- якщо суд визнав обов'язковою особисту участь особи, яка бере участь у справі, у судовому розгляді, а вона не прибула.

Неприбуття в судове засідання без поважних причин представника сторони або третьої особи, які прибули в судове засідання, або неповідомлення ним про причини неприбуття не є перешкодою для розгляду справи. Проте за клопотанням сторони та з урахуванням обставин у справі суд може відкласти її розгляд. Якщо позивач, який належним чином був повідомлений про дату, час і місце судового розгляду, не прибув в судове засідання без поважних причин або не повідомив про причини неявки та від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності – суд залишає позовну заяву без розгляду.

Якщо відповідач – суб'єкт владних повноважень, був належним чином повідомлений про дату, час і місце судового розгляду та без поважних причин не прибув в судове засідання або не повідомив про причини неявки розгляд справи не відкладається і справу може бути вирішено на підставі наявних у ній доказів. Якщо свідок, експерт, спеціаліст, суд заслуховує думку осіб, які беруть участь у справі, не прибули в судове засідання суд з'ясовує можливість продовження

судового розгляду справи за їх відсутності та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про оголошення перерви.

Головуючий у судовому засіданні роз'яснює сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, встановлені КАС України їх права та обов'язки. Особам, які беруть участь у справі, видається пам'ятка про їхні процесуальні права та обов'язки.

Вирішення клопотань. Суд з'ясовує чи є у сторін до початку розгляду справи по суті клопотання та вирішує наявні клопотання негайно після того, як буде заслухана думка інших присутніх у судовому засіданні осіб, які беруть участь у справі.

Розгляд справи по суті починається доповіддю головуючого в судовому засіданні про зміст позовних вимог, визнання сторонами певних обставин під час підготовчого провадження. Після чого головуючий з'ясовує чи підтримує позивач адміністративний позов, чи визнає його відповідач та чи не бажають сторони примиритися.

Після доповіді у справі суд заслуховує пояснення позивача та третьої особи, яка не заявляє самостійні вимоги на предмет спору і бере участь на стороні позивача, пояснення відповідача та третьої особи, яка не заявляє самостійні вимоги на предмет спору і бере участь на стороні відповідача, а також пояснення третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору. Після надання пояснень сторони та інші особи, які беруть участь у справі, можуть ставити запитання один одному в порядку, встановленому головуючим. Якщо у справі є письмові пояснення сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, головуючий оголошує зміст цих пояснень.

Дослідження доказів. Порядок дослідження наявних доказів визначається судом і в разі необхідності може бути змінений. Порядок допиту свідків визначається ст.ст. 141, 142 КАС України. Відповідно до цього порядку кожний свідок допитується окремо. Судовий розпорядник вживає заходів, щоб свідки, яких допитали, не спілкувалися з тими, яких суд не допитав. Перед допитом свідка головуючий у судовому засіданні встановлює його особу, вік, рід занять, місце проживання, відношення до справи і стосунки зі сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, роз'яснює його процесуальні права та обов'язки, з'ясовує, чи не відмовляється він з підстав, встановлених законом, від давання показань, і під розписку попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання і відмову від давання показань. Якщо перешкод для допиту свідка не встановлено, головуючий

у судовому засіданні приводить його до такої присяги. Присяга проголошується свідком усно, після чого він підписує текст присяги. Підписаний свідком текст присяги та розписка приєднуються до справи. Свідок доповідає про обставини, що йому відомі, після цього відповідає на запитання суду та осіб, що беруть участь у розгляді справи. Допитаний свідок залишається у залі судового засідання до закінчення розгляду справи. Суд може дозволити такому свідку залишити залу судового засідання до закінчення розгляду справи. Суд може призначити одночасний допит двох чи більше свідків для з'ясування причин розбіжності в їхніх показаннях.

За наявності суд досліджує інші наявні докази – письмові та речові докази, інформацію, звуко- та відеозаписи, кореспонденцію. У разі залучення експерта досліджується відповідний експертний висновок. За підсумками дослідження суд та особи, що беруть участь у розгляді справи можуть задати питання експерту щодо змісту експертного висновку. Під час дослідження доказів суд може скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста.

Після з'ясування всіх обставин у справі та перевірки їх доказами головуючий у судовому засіданні надає сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, можливість дати додаткові пояснення чи надати додаткові докази. У зв'язку з додатковими поясненнями осіб, які беруть участь у справі, суд може ставити запитання іншим особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам. Вислухавши додаткові пояснення і дослідивши додаткові докази, суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами і переходить до судових дебатів.

Судові дебати складаються з промов осіб, які беруть участь у справі. У цих промовах можна посилатися лише на обставини та докази, які досліджені в судовому засіданні. У дебатах спершу надається слово позивачеві, його представнику, а потім – відповідачеві, його представнику. Третя особа, яка заявила самостійні вимоги на предмет спору, її представник виступають після сторін у справі. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, їхні представники виступають у дебатах після особи, на стороні якої вони беруть участь. Суд може встановити регламент промов осіб, які беруть участь у справі, який визначає їх тривалість. Головуючий у судовому засіданні може зупинити промовця лише тоді, коли він виходить за межі справи,

що розглядається. З дозволу суду після закінчення судових дебатів промовці можуть обмінятися репліками.

Якщо під час судових дебатів виникає необхідність з'ясування нових обставин, що мають значення для справи, або дослідження нових доказів, суд постановляє ухвалу про повернення до з'ясування обставин у справі. Після закінчення з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказів судові дебати проводяться у загальному порядку. Після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати (приміщення, спеціально призначеного для ухвалення судових рішень) **для ухвалення рішення у справі**, оголосивши орієнтовний час його проголошення.

Таблиця 3.2

Процедура судового розгляду

Етап судового розгляду	Права та можливості сторін	Дії суду
Відкриття судового засідання	Подати заяву про відкладення розгляду справи	1. Відкриття розгляду або відкладення судового засідання 2. З'ясування повноважень сторін та представників 3. Інформування сторін про права та обов'язки
Вирішення судом клопотань осіб, які беруть участь у справі	Подання клопотань щодо справи	Вирішує клопотання сторін
Початок судового розгляду справи по суті	Надають пояснення щодо позову, задають питання іншій стороні	Доповідь суду. Оголошує адміністративний позов, задає питання сторонам та особам, що беруть участь у справі
Дослідження доказів	1. Просять суд оголосити зміст письмових доказів, відтворити інформацію, що міститься в речових доказах (плівки тощо) 2. Ставлять питання свідкам та експертам. Ставлять питання іншій стороні щодо наявності та змісту доказів	1. Оголошує наявні у справі докази 2. Допитує свідків та експертів, ставить питання сторонам щодо відносно наявних доказів
Судові дебати	Промови сторін щодо досліджених доказів та встановлених обставин справи	У разі необхідності може повернутися до стадії дослідження доказів

Прийняття судового рішення		Удаляється у нарадчу кімнату, приймає рішення та оголошує його у судовому засіданні. Може оголосити вступну та резолютивну частину судового рішення з подальшим викладенням рішення у повному обсязі
----------------------------	--	---

3.4.2. Постанови та ухвали суду

Суд приймає рішення у формі постанови або у формі ухвали. У формі постанови викладається рішення суду, що прийнято за підсумками розгляду адміністративної справи по суті. Як окремий документ обов'язково викладаються ухвали з таких питань:

- залишення позовної заяви без руху;
- повернення позовної заяви;
- відкриття провадження в адміністративній справі;
- об'єднання та роз'єднання справ;
- забезпечення доказів;
- визначення розміру судових витрат;
- продовження та поновлення процесуальних строків;
- передачі адміністративної справи до іншого адміністративного суду;
- забезпечення адміністративного позову;
- призначення експертизи;
- виправлення опісок та очевидних арифметичних помилок;
- відмови в ухваленні додаткового судового рішення;
- роз'яснення постанови;
- зупинення провадження у справі;
- закриття провадження у справі;
- залишення позовної заяви без розгляду;
- інших питань, які вирішуються поза судовим розглядом.

Окремим документом можуть викладатися також ухвали з інших питань, які вирішуються під час судового розгляду. Ухвали, які викладаються окремим документом, постановляються в нарадчій кімнаті та підписуються складом суду, який розглядає справу. Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання до журналу судового засідання. Ухвали, постановлені

в судовому засіданні, проголошуються негайно після їх постановлення. Виправлення в судовому рішенні мають бути застережені складом суду, який його ухвалив. Ухвала складається з чотирьох частин:

- 1) вступної;
- 2) описової;
- 3) мотивувальної;
- 4) резолютивної.

У вступній частині ухвали зазначаються:

- дата і місце її постановлення;
- найменування адміністративного суду, прізвища та ініціали судді (суддів);
- імена (найменування) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі.

В описовій частині зазначаються суть клопотання та ім'я (найменування) особи, що його заявила, чи іншого питання, що вирішується ухвалою. Мотивувальна частина містить мотиви, з яких суд дійшов висновків, і закон, яким керувався суд, постановляючи ухвалу. У резолютивній частині зазначаються висновки суду, строк і порядок набрання ухвалою законної сили та її оскарження. В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку.

Постанови приймаються за підсумками розгляду адміністративної справи по суті. Постанова також складається з чотирьох частин:

- 1) вступної;
- 2) описової;
- 3) мотивувальної;
- 4) резолютивної.

У вступній частині постанови зазначаються:

- дата, час та місце її прийняття;
- найменування адміністративного суду, прізвищ та ініціалів судді (суддів) і секретаря судового засідання;
- імена (найменування) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;
- предмет адміністративного позову.

У описовій частині містяться:

- короткий зміст позовних вимог і позиції відповідача;
- пояснення осіб, які беруть участь у справі;
- інші докази, досліджені судом.

У мотивувальній частині зазначаються:

– встановлені судом обставини із посиланням на докази, а також мотиви неврахування окремих доказів;

– мотиви, з яких суд виходив під час прийняття постанови, і положення закону, яким він керувався.

У резолютивній частині містяться:

– висновок суду про задоволення адміністративного позову або про відмову в його задоволенні повністю його частково;

– висновок суду по суті вимог;

– розподіл судових витрат;

– інші правові наслідки ухваленого рішення;

– строк і порядок набрання постановою законної сили та її оскарження;

– встановлений судом строк для подання суб'єктом владних повноважень – відповідачем до суду звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій (перебіг цього строку починається з дня набрання постановою законної сили або після одержання її копії, якщо постанова виконується негайно).

При вирішенні справи по суті суд може задовольнити адміністративний позов повністю або частково чи відмовити в його задоволенні повністю або частково. У разі задоволення адміністративного позову суд може прийняти постанову про:

– визнання протиправними рішення суб'єкта владних повноважень чи окремих його положень, дій чи бездіяльності й про скасування або визнання нечинним рішення чи окремих його положень, про поворот виконання цього рішення чи окремих його положень із зазначенням способу його здійснення;

– зобов'язання відповідача вчинити певні дії;

– зобов'язання відповідача утриматися від вчинення певних дій;

– стягнення з відповідача коштів;

– тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян;

– примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян;

– примусове видворення іноземця чи особи без громадянства за межі України;

– визнання наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень.

Суд може прийняти іншу постанову, яка б гарантувала дотримання і захист прав, свобод, інтересів людини й громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Суд до закінчення судового розгляду справи може прийняти постанову щодо частини позовних вимог за клопотанням особи, яка бере участь у справі, якщо з'ясовані судом обставини дають можливість без шкоди для справи вирішити частину позовних вимог. Відповідно до ст. 168 КАС України суд, що ухвалив судове рішення, може за заявою особи, яка брала участь у справі, або з власної ініціативи прийняти додаткову постанову чи постановити додаткову ухвалу у випадках, якщо:

- до однієї із позовних вимог, з приводу якої досліджувалися докази, чи одного з клопотань не ухвалено рішення;
- суд, вирішивши питання про право, не визначив способу виконання судового рішення;
- судом не вирішено питання про судові витрати.

Питання про ухвалення додаткового судового рішення може бути заявлено до закінчення строку на виконання судового рішення. Суд ухвалює додаткове судове рішення після розгляду питання в судовому засіданні з повідомленням осіб, які беруть участь у справі. Суд має право роз'яснити зміст судового рішення за заявою осіб, які беруть участь у справі, або державного виконавця, якщо судове рішення є незрозумілим. При цьому таке роз'яснення оформлюється ухвалою. Зміст судового рішення у процесі роз'яснення не змінюється. Подання заяви про роз'яснення судового рішення допускається, якщо воно ще не виконано або не закінчився строк, протягом якого судове рішення може бути подане для примусового виконання.

3.5. Оголошення рішення суду

Судове рішення проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження. У разі проголошення в судовому засіданні тільки вступної та резолютивної частин постанови суд повідомляє час виготовлення постанови суду в повному обсязі.

У виняткових випадках залежно від складності справи складення постанови у повному обсязі може бути відкладено на строк не більш як п'ять днів з дня закінчення розгляду справи, однак суд повинен проголосити у тому самому засіданні, в якому закінчився розгляд

справи, вступну та резолютивну частини постанови. Постанова суду, яка містить вступну та резолютивну частини, перед оголошенням має бути підписана всім складом суду і приєднана до справи (ч. 3 ст. 160 КАС України). Копія рішення не пізніше наступного дня після ухвалення надсилається особі, яка бере участь у справі, але не була присутня на судовому засіданні. Якщо копія рішення надіслана представникові, то вважається, що вона надіслана й особі, яку вона представляє.

3.6. Скорочене провадження

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI внесено до КАС України ст. 183-2, якою запроваджено скорочене провадження по відношенню до певних категорій адміністративних справ. Це провадження є різновидом письмового провадження, що відбувається за відсутності сторін на підставі наявних у справі документів.

Скорочене провадження застосовується в адміністративних справах щодо таких категорій справ:

1) зобов'язання суб'єкта владних повноважень вчинити певні дії щодо розгляду звернення, у тому числі інформаційного запиту, фізичної або юридичної особи (права на отримання інформації містяться у – Законі України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII, Законі України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР, постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» від 05.11.2008 р. № 976 тощо);

2) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

3) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи фізичних осіб – підприємців у випадках, передбачених законами України (насамперед, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003 р. № 755-IV);

4) стягнення грошових сум, які ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений КАС України строк оскарження.

У порядку скороченого провадження суд може розглядати адміністративні справи щодо вимог, які не стосуються прав, свобод, інтересів та обов'язків третіх осіб.

Про відкриття скороченого провадження суд виносить ухвалу, копія якої невідкладно надсилається відповідачу разом з копією позовної заяви та доданих до неї документів. Відповідач у 10-денний строк з дня одержання такої ухвали та копій документів може подати заперечення проти позову та необхідні документи або заяву про визнання позову. Якщо справа розглядається судом за місцезнаходженням відповідача, то заперечення проти позову чи заява про визнання позову **мають бути подані безпосередньо до канцелярії суду.**

Суддя розглядає справу в порядку скороченого провадження одноособово, без проведення судового засідання та виклику осіб, які беруть участь у справі. За результатами розгляду справи у скороченому провадженні суддя, оцінивши повідомлені позивачем, відповідачем обставини, за наявності достатніх підстав приймає законне та обґрунтоване судове рішення. У разі недостатності повідомлених позивачем обставин або якщо за результатами розгляду поданого відповідачем заперечення суд прийде до висновку про неможливість ухвалення законного і обґрунтованого судового рішення без проведення судового засідання та виклику осіб, які беруть участь у справі, суд розглядає справу за загальними правилами.

Постанова за результатами скороченого провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку. У разі оскарження в апеляційному порядку постанови, прийнятої у скороченому провадженні, ухвала суду апеляційної інстанції по такій справі є остаточною і оскарженню не підлягає.

Важливою є інформація про встановлені КАС України строки скороченого провадження, згідно з якими справа повинна бути розглянута у порядку скороченого провадження протягом, а саме:

1) не пізніше наступного дня з дня надходження до суду заяви відповідача про визнання позову;

2) не пізніше трьох днів з дня закінчення наданого відповідачу строку для надання пояснень – якщо до суду не було подано заперечення

відповідача та за умови, що справа розглядається судом за місцезнаходженням відповідача;

3) не пізніше трьох днів у разі якщо протягом семи днів з дня закінчення строку, передбаченого ч. 3 ст. 183-2, до суду не надійшло заперечення відповідача та за умови, що справа не розглядається судом за місцезнаходженням відповідача;

4) не пізніше п'яти днів з дня подання відповідачем заперечення проти позову.

3.7. Примирення сторін. Мирова угода

Під час провадження за адміністративною справою сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на основі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін і предмета адміністративного позову. Суд під час попереднього засідання та перед початком розгляду справи по суті інформує сторони про можливість вирішити спір шляхом примирення. У разі наявності такого бажання сторін за їх сумісним клопотанням суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний для примирення. Сторони можуть примиритися протягом усього часу судового розгляду або заявити клопотання про надання їм часу для примирення.

У разі досягнення сторонами згоди щодо примирення суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі, в якій фіксуються умови примирення. Законодавство не містить вимог щодо того, яким чином умови примирення фіксуються безпосередньо сторонами. Для усунення суперечок вважаємо, що умови примирення повинні бути викладені сторонами у письмовому вигляді (мирова угода) та підписані уповноваженими представниками сторін.

Умови примирення не повинні суперечити закону або порушувати чий-небудь права, свободи чи інтереси. У разі невиконання умов примирення однією зі сторін суд за клопотанням іншої сторони поновлює провадження у справі. Примирення також може відбутися на стадії виконання судового рішення. Примирення на цій стадії може бути оформлено таким чином:

1) складенням мирової угоди між сторонами виконавчого провадження;

2) поданням стягувачем заяви про відмову від примусового виконання.

Мирова угода, укладена між сторонами виконавчого провадження, або заява стягувача про відмову від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному виконавцеві, який не пізніше 3-денного строку передає її до суду за місцем виконання рішення. Мирова угода може стосуватися лише прав, свобод, інтересів та обов'язків сторін і предмета адміністративного позову. Суд розглядає мирову угоду або заяву стягувача про відмову від примусового виконання в 10-денний строк у судовому засіданні з повідомленням осіб, які беруть участь у справі. За результатами розгляду мирової угоди або заяви стягувача про відмову від примусового виконання суд може постановити ухвалу про визнання мирової угоди між стягувачем і боржником або про прийняття відмови стягувача від примусового виконання і про закінчення виконавчого провадження. Суд не визнає мирову угоду або не приймає відмову стягувача від примусового виконання, якщо це суперечить закону або порушує чий-небудь права, свободи чи інтереси.

3.8. Склад суду та відводи

Адміністративні справи можуть розглядатися суддею одноособово або колегіально залежно від предмета адміністративного позову та підсудності. Усі адміністративні справи в суді першої інстанції розглядаються та вирішуються суддею одноособово. Адміністративні справи, предметом оскарження в яких є рішення, дії чи бездіяльність Кабінету Міністрів України, міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Національного банку України, їхньої посадової чи службової особи, виборчої комісії (комісії з референдуму), члена цієї комісії розглядаються і вирішуються в окружному адміністративному суді колегією у складі трьох суддів.

Адміністративні справи розглядаються і вирішуються в окружному адміністративному суді колегією у складі трьох суддів також за клопотанням однієї зі сторін про колегіальний розгляд справи або з ініціативи судді в разі їх особливої складності. Клопотання про колегіальний розгляд справи подається у письмовій формі через канцелярію суду до початку судового розгляду адміністративної справи.

Колегія у складі трьох суддів переглядає судові рішення в адміністративних справах в апеляційному порядку. Перегляд судових рішень в адміністративних справах у касаційному порядку здійснюється колегією у складі не менше п'яти суддів. Адміністративні справи,

підсудні Вищому адміністративному суду України як суду першої інстанції, розглядаються й вирішуються колегією у складі не менше п'яти суддів.

Склад суду під час розгляду й вирішення адміністративної справи в суді однієї інстанції незмінний. У разі неможливості продовження розгляду адміністративної справи одним із суддів до розгляду залучається інший суддя. Якщо нового суддю залучено під час судового розгляду, судовий розгляд адміністративної справи починається спочатку.

Суддя не може брати участі в розгляді адміністративної справи й повинен бути відведений у випадках:

– якщо він брав участь у розгляді цієї справи або пов'язаної з нею справи як представник, секретар судового засідання, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;

– якщо він прямо чи опосередковано зацікавлений у результаті розгляду справи;

– якщо він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, онук, онучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших осіб, які беруть участь у справі;

– за наявності інших обставин, які викликають сумнів у неупередженості судді.

Недопустима повторна участь судді в розгляді адміністративної справи. Так, суддя, який брав участь у вирішенні адміністративної справи в суді першої інстанції, не може брати участі у вирішенні цієї самої справи в судах апеляційної та касаційної інстанцій, у перегляді справи за винятковими обставинами, а також у новому її розгляді в першій інстанції після скасування попередньої постанови або ухвали про закриття провадження в адміністративній справі.

Якщо суддя брав участь у вирішенні адміністративної справи в суді апеляційної інстанції, він не може брати участі у вирішенні цієї самої справи в судах першої та касаційної інстанцій, у перегляді справи за винятковими обставинами, а також у новому її розгляді після скасування постанови або ухвали суду апеляційної інстанції. Суддя, який брав участь у вирішенні адміністративної справи в суді касаційної інстанції, не може брати участі у вирішенні цієї ж справи в судах першої і апеляційної інстанцій, у перегляді справи за винятковими

обставинами, а також у новому її розгляді після скасування постанови або ухвали суду касаційної інстанції. Суддя, який брав участь у вирішенні адміністративної справи за винятковими обставинами, не може брати участі у вирішенні цієї самої справи в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій.

Суддя зобов'язаний заявити самовідвід, якщо є підстави. За цими самими підставами йому може бути заявлено відвід особами, які беруть участь у справі. Відвід (самовідвід) повинен бути вмотивований і заявлений до початку судового розгляду. Заявляти відвід (самовідвід) після цього можна лише в разі, якщо про підставу відводу (самовідводу) стало відомо після початку судового розгляду.

У разі заявлення відводу (самовідводу) суд повинен, вислухати особу, якій заявлено відвід, якщо вона бажає дати пояснення, а також думку осіб, які беруть участь у справі. Питання про відвід вирішується в нарадчій кімнаті ухвалою суду, що розглядає справу. Заява про відвід кільком суддям або всьому складу суду вирішується простою більшістю голосів.

Ухвала за наслідками розгляду питання про відвід (самовідвід) окремо не оскаржується. Заперечення проти неї може бути включене до апеляційної чи касаційної скарги на постанову чи ухвалу суду, прийняту за наслідками розгляду справи. У разі задоволення відводу (самовідводу) судді, який розглядає справу одноособово, адміністративна справа розглядається в тому самому адміністративному суді іншим суддею. У разі задоволення відводу (самовідводу) комусь із суддів або всьому складу суду, якщо справа розглядається колегією суддів, адміністративна справа розглядається в тому самому адміністративному суді тим самим кількісним складом колегії суддів без участі відведеного судді або іншим складом суддів.

Якщо після задоволення відводів (самовідводів) неможливо утворити новий склад суду, суд вирішує питання про передачу справи до іншого адміністративного суду. Це питання розглядається судом у судовому засіданні з повідомленням осіб, які беруть участь у справі. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду цього питання. Рішення про передачу адміністративної справи суд вирішує у формі ухвали, яку може бути оскаржено.

3.9. Судові витрати

Судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи. Розмір судового збору визначається на підставі Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21.01.1993 р. № 7-93. Відповідно до п/п (Б) п. 1 ст. 3 вищезазначеного Декрету на цей час судовий збір за подання адміністративного позову складає 0,2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (03 грн. 40 коп.). Судовий збір може бути повернений за клопотанням особи, яка його сплатила, ухвалою суду в разі повернення позовної заяви, заяви за нововиявленими обставинами або скарги, відмови у відкритті провадження у справі, а також у разі залишення позовної заяви, заяви за нововиявленими обставинами або скарги без розгляду (крім випадку, якщо такі заяви залишено без розгляду внаслідок повторного неприбуття позивача або за його клопотанням). До витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать:

- витрати на правову допомогу (витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката або іншого фахівця в галузі права, які надають правову допомогу за договором);

- витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані із прибуттям до суду (витрати, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту сторін та їхніх представників);

- витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз;

- витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів на місці та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи.

Сторони сплачують необхідні судові витрати самостійно. За підсумками розгляду судової справи суд розподіляє судові витрати між сторонами. Якщо судове рішення ухвалене на користь сторони, яка не є суб'єктом владних повноважень, суд присуджує всі здійснені нею документально підтверджені судові витрати з Державного бюджету України (або відповідного місцевого бюджету, якщо іншою стороною був орган місцевого самоврядування, його посадова чи службова особа). Якщо судове рішення ухвалене на користь сторони – суб'єкта владних повноважень, суд присуджує з іншої сторони всі здійснені нею документально підтверджені судові витрати, пов'язані із залученням свідків та проведенням судових експертиз. Якщо адміністративний позов задоволено частково, судові витрати, здійснені позивачем, присуджуються йому відповідно до задоволених вимог, а відповідачу –

відповідно до тієї частини вимог, у задоволенні яких позивачеві відмовлено.

У справах, в яких позивачем є суб'єкт владних повноважень, а відповідачем – фізична чи юридична особа, судові витрати, здійснені позивачем, з відповідача не стягуються. У разі відмови у задоволенні позовних вимог позивача, звільненого від сплати судових витрат, а також залишення адміністративного позову без розгляду судові витрати, понесені відповідачем, компенсуються за рахунок Державного бюджету України. Граничний розмір відповідних компенсацій судових витрат встановлений постановою Кабінету Міністрів України «Про граничні розміри компенсації витрат, пов'язаних з розглядом цивільних та адміністративних справ, і порядок їх компенсації за рахунок держави» від 27.04.2006 р. № 590.

3.10. Набрання рішенням суду законної сили

Постанова або ухвала суду першої інстанції набирає законної сили після закінчення строку подання заяви про апеляційне оскарження. У разі подання заяви, але якщо апеляційна скарга не була своєчасно подана постанова або ухвала суду першої інстанції набирає законної сили після закінчення строку на подання апеляційної скарги. У разі подання апеляційної скарги судові рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після закінчення апеляційного розгляду справи. Якщо строк апеляційного оскарження буде поновлено, то вважається, що постанова чи ухвала суду не набрала законної сили.

Постанова або ухвала суду апеляційної чи касаційної інстанції за наслідками перегляду, постанова Верховного Суду України набирають законної сили з моменту проголошення. Ухвали суду, які відповідно до вимог законодавства не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту проголошення. Постанова або ухвала суду, яка набрала законної сили, є обов'язковою для осіб, які беруть участь у справі, для їхніх правонаступників, а також для всіх органів, підприємств, установ та організацій, посадових чи службових осіб, інших фізичних осіб і підлягає виконанню на всій території України.

Стаття 256 КАС України встановлює випадки, коли постанови суду виконуються негайно незалежно від їх оскарження в апеляційній інстанції. Так негайно виконуються постанови суду про:

– присудження виплати пенсій, інших періодичних платежів з Державного бюджету України або позабюджетних державних фондів – у межах суми стягнення за один місяць;

– присудження виплати заробітної плати, іншого грошового утримання у відносинах публічної служби – у межах суми стягнення за один місяць;

– поновлення на посаді у відносинах публічної служби;

– припинення повноважень посадової особи у разі порушення нею вимог щодо несумісності;

– уточнення списку виборців;

– обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання;

– усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання.

Суд, який прийняв постанову, за заявою осіб, які беруть участь у справі, або з власної ініціативи може звернути до негайного виконання постанови:

– у разі стягнення всієї суми боргу при присудженні виплати пенсій, інших періодичних платежів з Державного бюджету України або позабюджетних державних фондів, присудження виплати заробітної плати іншого грошового утримання у відносинах публічної служби;

– про тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян;

– про примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян;

– про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства.

РОЗДІЛ 4 ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ

4.1. Апеляційне провадження

У разі, якщо суд не задовольнив адміністративний позов, або задовольнив його частково – позивач має право оскаржити постанову суду в апеляційному порядку. Оскаржити рішення суду першої інстанції можуть також відповідач, інші особи, які беруть участь у справі (це, передусім, треті особи), а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки. В апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду першої інстанції. Це ухвали, що стосуються провадження, зокрема:

- про залишення адміністративного позову без руху;
- про повернення адміністративного позову;
- про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі;
- про залишення адміністративного позову без розгляду;
- про зупинення провадження у справі;
- про закриття провадження у справі тощо.

Ухвали оскаржуються окремо від постанови суду повністю або частково. Судом апеляційної інстанції в адміністративних справах є апеляційний адміністративний суд, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий адміністративний суд (місцевий загальний суд як адміністративний або окружний адміністративний суд). Послідовність процедур у порядку апеляційного провадження можна зазначити таким чином:

- 1) складання апеляційної скарги;
- 2) подання апеляційної скарги;
- 3) передання справи до апеляційної інстанції;
- 4) прийняття рішення щодо відкриття апеляційного провадження;
- 5) підготовка справи до апеляційного розгляду;
- 6) розгляд справи апеляційним судом;
- 7) прийняття рішення.

Строки апеляційного оскарження. Апеляційна скарга на постанову суду першої інстанції подається **протягом десяти днів** з дня її проголошення. У разі застосування судом ч. 3 ст. 160 КАС України (оголошення вступної та резолютивної частини з подальшим складанням рішення в повному обсязі), а також прийняття постанови у письмовому

провадженні апеляційна скарга подається протягом десяти днів з дня отримання копії постанови.

Апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції подається протягом п'яти днів з дня проголошення ухвали. Якщо ухвалу було постановлено в письмовому провадженні або без виклику особи, яка її оскаржує, апеляційна скарга подається протягом п'яти днів з дня отримання копії ухвали.

Складання апеляційної скарги. В апеляційній скарзі зазначаються:

1) найменування адміністративного суду апеляційної інстанції, до якого подається скарга;

2) ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

3) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, до суду апеляційної інстанції;

4) обґрунтування вимог особи, яка подала апеляційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права;

5) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про витребування нових доказів, про виклик свідків тощо;

б) перелік матеріалів, які додаються.

В апеляційній скарзі зазначається, чи бажає особа взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції, чи просить суд розглянути справу за її відсутності. Якщо в апеляційній скарзі наводяться нові докази, які не були надані суду першої інстанції, то в ній зазначається причина, з якої ці докази не були надані. Апеляційна скарга підписується особою, яка її подає, або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження, якщо цей документ не подавався раніше. В апеляційній скарзі зазначається дата її подання. До апеляційної скарги додаються її копії відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі, а також документ про сплату судового збору, копії доданих до неї письмових матеріалів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі (позивач, відповідач, їх представники, треті особи, їх представники).

Примірний шаблон апеляційної скарги

(стосується не всіх випадків, шаблон не може вважатися універсальним)

Назва апеляційного суду

адреса апеляційного суду

/скаргу подано через (назва окружного суду)
копію скарги надіслано до апеляційного суду/

Назва позивача (ПІБ)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

Назва представника позивача

/за наявності/ (ПІБ)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

Назва відповідача

(повна назва установи без скорочень)
поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон чи електронна пошта
відсутні чи невідомі)

Назва третіх осіб (за наявності)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон чи електронна пошта
відсутні чи невідомі)

Назва представника третьої особи

/за наявності/ (ПІБ)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

НОМЕР СПРАВИ

АПЕЛЯЦІЙНА СКАРГА

на рішення (ухвалу) /назва окружного адміністративного суду/
від (дата)

Інформую Вас, що (дата) (назва суду) було прийнято (постанову, ухвалу) в адміністративній справі за позовом (назва позивача) до (назва відповідача) щодо (скорочено суть спору).

Вважаю, що (постанову, ухвалу) суд прийняв внаслідок /зазначити необхідне з наведеного нижче / –

- неповного з'ясування обставин, що мають значення для справи;
- недоведеності обставин, що мають значення для справи;
- невідповідності висновків суду обставинам справи;
- порушення норм матеріального (та/або) процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи по суті.

Висновок щодо невідповідності (постанови, ухвали) суду я зробив, виходячи з такого (нижче зазначено шаблони щодо кожної наведеної вище підстави – застосовувати шаблони окремо по кожній підставі апеляційної скарги) –

1. Я в адміністративному позові посилався на порушення власних прав, що виразилися у (конкретизувати). Наявність цієї обставини підтверджується (навести доказ – бажано з посиланням на аркуш справи). Проте в постанові (ухвалі) суду наявність юридично значимого факту (конкретизувати) судом не з'ясовувалась. Надані мною докази не відображені в (постанові, ухвалі) суду. Відповідно до ст. 159 КАС України судове рішення повинно бути законним і обґрунтованим. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Таким чином, вважаю, що суд не повно з'ясував обставини, які мають значення для справи, що є порушенням ст. 159 КАС України.

2. У (постанові, ухвалі – бажано навести сторінку, абзац) суд посилається на певну обставину – (конкретизувати) – як на цілком доведену наявними у справі доказами. Проте вважаю, що докази, на підставі яких можна було б вважати цю обставину доведеною у справі відсутні. Наявні у справі докази (конкретизувати) не можуть бути підтвердженням існування цієї обставини, тому що (конкретизувати). Відповідно до ст. 159 КАС України судове рішення повинно бути законним і обґрунтованим. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Таким чином, вважаю, що суд у (постанові, ухвалі) не довів обставини, які мають значення для справи, що є порушенням ст. 159 КАС України.

3. У власному адміністративному позові я посилався на певні обставини та докази (конкретизувати), що підтверджують порушення моїх прав. Під час розгляду справи суд з'ясував необхідні обставини та вивчив докази, що я надав. Проте суд за підсумками цього дослідження зробив протилежні висновки.

Висновок суду щодо (конкретизувати – посилання на аркуш та абзац рішення суду) не може бути підтверджений (посилання на доказ – бажано зазначити аркуш справи), тому що (конкретизувати). Відповідно до ст. 159 КАС України судове рішення повинно бути законним і обґрунтованим. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Таким чином, вважаю, що висновки суду в (постанові, ухвалі) не відповідають обставинам справи, що є порушенням ст. 159 КАС України.

4. (Навести цитату з рішення суду, що є наслідком порушення норм матеріального або процесуального права – посилання на аркуш та абзац рішення). У свою чергу, відповідно до (навести цитату з нормативного акта, порушення якого відбулося). Таким чином вважаю, що суд (опис порушення), що є порушенням (наведена вище норма законодавства). Відповідно до ст. 159 КАС України судове рішення повинно бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права.

Таким чином, вважаю, що суд прийняв (постанову, ухвалу) з порушенням норм матеріального (та/або процесуального), що є порушенням ст. 159 КАС України.

Я бажаю взяти участь у розгляді моєї апеляційної скарги (або – я прошу розглянути мою апеляційну скаргу за моєї відсутності).

/У разі необхідності в апеляційній скарзі також зазначаються –

- Прошу залучити до матеріалів справи додаткові докази (перелік). Ці докази підтверджують (зазначення конкретних обставин), що мають значення для правильного вирішення справи. Ці докази не було надано суду та долучено до матеріалів справи, тому що (обґрунтування).
- Апеляційну скаргу подано з порушенням встановленого строку на її подання. Це порушення сталося з причини (зазначити). Ураховуючи, що порушення сталося не з моєї вини прошу суд поновити пропущений строк на подання апеляційної скарги/

На підставі ст.ст. 198, 199, 202, 205 КАС України

ПРОШУ:

1. (Поновити пропущений строк на подання апеляційної скарги).
2. Скасувати Постанову (Ухвалу) (назва окружного суду) від (дата) та (прохання до суду – для Постанов – прийняти нову Постанову, якою задовольнити адміністративний позов у повному обсязі; для Ухвал – прохання відповідає змісту оспорюваної ухвали – наприклад, поновити провадження у справі тощо).

Додатки:

1. Копії письмових доказів (зазначається назва документів) – за наявності
2. Квитанція про сплату судового збору
3. Копія апеляційної скарги з додатками (відповідно до кількості осіб, що зазначені у початковій частині скарги)

Прізвище, ім'я, по батькові особи, що подає скаргу. Підпис

Дата підписання, що відповідає даті подання скарги

Судовий збір сплачується у розмірі 50 % від первісно сплаченого при поданні адміністративного позову. Апеляційна скарга підписується особою, яка її подає (або законним представником). До заяви про апеляційне оскарження та до апеляційної скарги додаються їхні копії (та копії доданих письмових матеріалів) відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі, а також документ про сплату судового збору (50 % від первісного судового збору). У разі пропущення строку на апеляційне оскарження необхідно викласти клопотання про поновлення цього строку із зазначення причин такого пропуску. Це клопотання бажано викласти у тексті апеляційної скарги.

Подання апеляційної скарги. Апеляційна скарга подається до окружного суду, що виніс оспорюване рішення (постанову, ухвалу). Апеляційну скаргу можна подати через канцелярію окружного суду, або направити на адресу суду поштою (рекомендованим листом з повідомленням про вручення або цінним листом). Одночасно необхідно надіслати копію апеляційної скарги на адресу апеляційного суду (рекомендованим листом з повідомленням про вручення).

Передавання справи до суду апеляційної інстанції. Суд першої інстанції **через три** дні після закінчення строку на подання апеляційної скарги надсилає її разом зі справою до адміністративного суду апеляційної інстанції. Апеляційні скарги, що надійшли після направлення справи до адміністративного суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня після їх надходження направляються до адміністративного суду апеляційної інстанції.

Якщо подано апеляційну скаргу на ухвалу суду першої інстанції, яка не перешкоджає провадженню у справі, то суд першої інстанції, не зупиняючи провадження, направляє до адміністративного суду апеляційної інстанції апеляційну скаргу та копії матеріалів справи,

що необхідні для розгляду такої скарги. Після закінчення апеляційного провадження всі матеріали цього провадження приєднуються до матеріалів адміністративної справи.

Адміністративна справа реєструється у день її надходження до адміністративного суду апеляційної інстанції в автоматизованій системі документообігу суду, та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.

Прийняття рішення щодо відкриття апеляційного провадження. Отримавши апеляційну скаргу, суддя-доповідач протягом трьох днів перевіряє її відповідність вимогам законодавства за відсутності перешкод постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження.

Таблиця 4.1

Апеляційний розгляд справи

Можливі дії судді-доповідача щодо апеляційної скарги	Законодавче підґрунтя / стаття КАС України /	Підстави
Повернення апеляційної скарги	ч. 2 ст. 189	Скарга подана після закінчення строків на апеляційне оскарження та не містить клопотання про поновлення строку
	ч. 5 ст. 189 ст. 108	Особа, що подала скаргу, не усунула в установлений судом строк недоліки апеляційної скарги
Відмова у відкритті апеляційного провадження	ч. 4 ст. 189	1. Справа не підлягає апеляційному розгляду у порядку адміністративного судочинства 2. Є ухвала про закриття апеляційного провадження у зв'язку з відмовою особи від апеляційної скарги 3. Є ухвала про відмову у задоволенні апеляційної скарги цієї особи або про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою
Залишення апеляційної скарги без руху	ч. 5 ст. 189 ст. 108	Скаргу оформлено з порушенням законодавства – скражнику надається строк на усунення порушень
Відкриття апеляційного провадження	ч. 2 ст. 189	Апеляційна скарга відповідає вимогам законодавства та відсутні перешкоди для відкриття провадження

Дії судді-доповідача щодо апеляційної скарги оформлюються ухвалами, копії яких надсилаються особі, що подала скаргу. Ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги або відмову у відкритті апеляційного провадження можуть бути оскаржені в касаційному порядку.

Підготовка справи до апеляційного розгляду. Підготовка справи до апеляційного розгляду полягає в певних діях судді. Так, суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття апеляційного провадження:

- 1) з'ясовує склад учасників адміністративного процесу;
- 2) надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження особам, які беруть участь у справі, разом з копією апеляційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на апеляційну скаргу;
- 3) з'ясовує обставини, на які посилаються особи, що беруть участь у справі, як на підставу своїх вимог і заперечень;
- 4) з'ясовує, які обставини визнаються та які заперечуються особами, що беруть участь у справі;
- 5) пропонує особам, що беруть участь у справі, подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, що подала апеляційну скаргу, або з власної ініціативи;
- 6) вирішує інші письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі;
- 7) вирішує питання про можливість письмового провадження за наявними у справі матеріалами в суді апеляційної інстанції;
- 8) вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи.

Усі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до апеляційного розгляду, викладаються у формі ухвали. Копії ухвал надсилаються особам, які беруть участь у справі. Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач призначає справу до апеляційного розгляду. Після отримання апеляційної скарги особи, що беруть участь у справі можуть підготувати та надати суду заперечення на апеляційну скаргу. Особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, у будь-який час до закінчення апеляційного розгляду мають право приєднатися до апеляційної скарги, підтримавши її вимоги. За подання заяви про приєднання до апеляційної скарги судовий збір не сплачується.

Особа, що подала апеляційну скаргу, може відмовитися від апеляційної скарги або змінити її до закінчення апеляційного розгляду. Сторони можуть примиритися у будь-який час до закінчення апеляційного розгляду.

Розгляд справи апеляційним судом. Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута **протягом одного місяця з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження**, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції – протягом п'ятнадцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження. У виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони та з урахуванням особливостей розгляду справи може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п'ятнадцять днів, про що постановляє ухвалу.

Межі перегляду судом апеляційної інстанції. Суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції може вийти за межі доводів апеляційної скарги в разі встановлення під час апеляційного провадження порушень, допущених судом першої інстанції, які призвели до неправильного вирішення справи.

Під час розгляду апеляційної скарги суд апеляційної інстанції може:

- з власної ініціативи або за клопотанням осіб, які беруть участь у справі дослідити докази, які не досліджувалися у суді першої інстанції, за умови, якщо визнає обґрунтованим ненадання їх до суду першої інстанції або необґрунтованим відхилення їх судом першої інстанції;

- повторно дослідити докази, які досліджувалися судом першої інстанції з порушенням вимог КАС України;

- встановити нові обставини, якщо вони не встановлювалися судом першої інстанції у зв'язку з неправильним застосуванням норм матеріального права.

Суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги, що не були заявлені в суді першої інстанції.

Апеляційний розгляд справи у судовому засіданні. Апеляційний розгляд здійснюється за правилами розгляду справи судом першої інстанції з урахуванням особливостей апеляційного розгляду справи. Ці особливості стосуються:

- кількісного складу суддів, які здійснюють апеляційний розгляд справи;

- змісту доповіді судді-доповідача на судовому засіданні;
- послідовності надання слова для пояснень учасникам апеляційного провадження;

- наявності процедур апеляційного розгляду у порядку письмового провадження;

- наявності певних прав суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду скарги на постанову чи ухвалу суду першої інстанції.

Апеляційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі трьох суддів. Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань осіб, які беруть участь у справі, суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судового рішення, що оскаржується, апеляційної скарги та заперечень на неї. Для надання пояснень, а також у судових дебатах першій надається слово особі, яка подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними – особи, які приєдналися до апеляційної скарги, потім – інші особи, які беруть участь у справі.

Неприбуття сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, повідомлених належним чином, не перешкоджає судовому розгляду справи. Якщо суд апеляційної інстанції визнав обов'язковою участь у судовому засіданні осіб, які беруть участь у справі, а вони не прибули, суд апеляційної інстанції може відкласти апеляційний розгляд справи. Після закінчення перевірки підстав для апеляційного перегляду колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

Розгляд апеляційної скарги в порядку письмового провадження. Порядок письмового провадження відрізняється від загального порядку тим, що суд апеляційної інстанції вирішує справу за відсутності будь-яких осіб, що беруть участь у розгляді справи без проведення судового засідання. Суд апеляційної інстанції може розглянути справу в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, якщо справу може бути вирішено на основі наявних у ній доказів. Суд апеляційної інстанції розглядає справу в порядку письмового провадження у разі:

- 1) відсутності клопотань від усіх осіб, які беруть участь у справі, про розгляд справи за їх участю;

- 2) неприбуття жодної з осіб, які беруть участь у справі, у судові засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання;

3) подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, які прийняті в порядку скороченого провадження.

Якщо під час письмового провадження за наявними у справі матеріалами суд апеляційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглядати в судовому засіданні, то він призначає її до апеляційного розгляду в судовому засіданні.

Прийняття рішення апеляційним судом. За підсумками розгляду апеляційної скарги суд приймає рішення, що оформлюється ухвалою або постановою. Постанову апеляційний суд видає у разі зміни постанови суду першої інстанції або прийняття нової постанови. З усіх інших питань суд апеляційної інстанції приймає ухвали. Повноваження апеляційного суду щодо розгляду апеляції на постанову суду першої інстанції (ст. 198 КАС України) наведено в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2

**Повноваження апеляційного суду
щодо розгляду апеляції на постанову суду першої інстанції**

Повноваження суду апеляційної інстанції щодо постанов суду першої інстанції	Визначені КАС України підстави для реалізації повноважень суду апеляційної інстанції щодо постанов суду першої інстанції
Залишити апеляційну скаргу без задоволення, а постанову суду – без змін	ст. 200 – суд першої інстанції правильно встановив обставини справи та ухвалив судові рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права
Змінити постанову суду	ст. 201 – 1) суд першої інстанції правильно по суті вирішив справу чи питання, але із помилковим застосуванням норм матеріального чи процесуального права; 2) суд першої інстанції вирішив не всі позовні вимоги або питання
Скасувати постанову суду першої інстанції та прийняти нову постанову по справі	ст. 202 – 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи; 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими; 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;

Продовження таблиці 4.2

<p>Визнати постанову суду першої інстанції нечинною і закрити провадження у справі</p>	<p>4) порушення норм матеріального або процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи або питання; 5) розгляд і вирішення справи неповноважним судом; 6) участь в ухваленні постанови судді, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою; 7) ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглянув справу Застереження – не може бути скасовано правильне по суті рішення суду першої інстанції з одних лише формальних міркувань (ст. 200)</p>
<p>Скасувати постанову суду першої інстанції і залишити позовну заяву без розгляду</p>	<p>ст. 203 – якщо суд апеляційної інстанції встановить підстави, що визначені у ст. 155 (залишення адміністративного позову без розгляду) <i>щодо підстав залишення адміністративного позову без розгляду див. відповідний розділ цього посібника</i></p>
<p>Скасувати постанову суду першої інстанції і закрити провадження у справі</p>	<p>ст. 203 – якщо суд апеляційної інстанції встановить підстави, що визначені у ст. 157 (закриття провадження у справі) <i>щодо підстав закриття провадження у справі див. відповідний розділ цього посібника</i></p> <p>якщо судом першої інстанції ухвалено законне та обґрунтоване судове рішення, а обставини, які стали підставою для закриття провадження у справі, виникли після його ухвалення, суд апеляційної інстанції визнає таке рішення нечинним і закриває провадження у справі</p>
<p>Скасувати постанову суду і направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції /фактично не може бути реалізоване/</p>	<p>Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI змінено редакцію ст. 204 – вилучені підстави для скасування постанови суду та направлення справи на новий розгляд</p>

Повноваження апеляційного суду щодо розгляду апеляції на ухвалу суду першої інстанції (ст.199 КАС України) наведено в таблиці 4.3.

**Повноваження апеляційного суду
щодо розгляду апеляції на ухвалу суду першої інстанції**

Повноваження суду апеляційної інстанції щодо ухвал суду першої інстанції	Визначені КАС України підстави для реалізації повноважень суду апеляційної інстанції щодо ухвал суду першої інстанції
Залишити апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу суду без змін	ст. 200 – суд першої інстанції правильно встановив обставини справи та ухвалив судове рішення (ухвалу) з додержанням норм матеріального і процесуального права
Змінити ухвалу суду	ст. 201 – 1) суд першої інстанції правильно по суті вирішив справу чи питання, але із помилковим застосуванням норм матеріального чи процесуального права; 2) суд першої інстанції вирішив не всі позовні вимоги або питання
Скасувати ухвалу суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду	ст. 204 – 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи; 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими; 3) невідповідність висновків суду обставинам справи; 4) порушення норм матеріального чи процесуального права, які призвели до неправильного вирішення питання
Скасувати ухвалу суду і залишити позовну заяву без розгляду	ст. 203 – якщо суд апеляційної інстанції встановить підстави, що визначені у ст. 155 (залишення адміністративного позову без розгляду) <i>щодо підстав залишення адміністративного позову без розгляду див. відповідний розділ цього посібника</i>
Скасувати ухвалу суду та закрити провадження у справі	ст. 203 – якщо суд апеляційної інстанції встановить підстави, що визначені у ст. 157 (закриття провадження у справі)
Визнати ухвалу суду нечинною і закрити провадження у справі	<i>щодо підстав закриття провадження у справі див. відповідний розділ цього посібника</i>
Скасувати ухвалу суду і постановити нову ухвалу	ст. 202 – 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи; 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими; 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;

	<p>4) порушення норм матеріального або процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи або питання;</p> <p>5) розгляд і вирішення справи неповноважним судом;</p> <p>6) участь в ухваленні постанови судді, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою;</p> <p>7) ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглянув справу.</p> <p>Застереження – не може бути скасовано правильно по суті рішення суду першої інстанції з одних лише формальних міркувань (ст. 200)</p>
--	---

Судові рішення суду апеляційної інстанції ухвалюються, проголошуються, видаються або надсилаються особам, які беруть участь у справі, в порядку, передбаченому щодо рішень суду першої інстанції (ст.ст. 160, 167 КАС України). Відповідно до ст. 208 КАС України суд апеляційної інстанції може постановити окрему ухвалу в разі:

– якщо під час розгляду справи виявлено порушення закону або є підстави для розгляду питання про притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними. Така окрема ухвала може бути оскаржена особами, інтересів яких вона стосується;

– у разі допущення судом першої інстанції порушень норм матеріального чи процесуального права, які не є підставою для зміни або скасування постанови чи ухвали суду першої інстанції.

Після закінчення апеляційного провадження справа не пізніше як у 7-денний строк направляється до адміністративного суду першої інстанції, який її розглянув.

4.2. Касаційне провадження

У разі, якщо позивач вважає, що суд апеляційної інстанції прийняв за його скаргою неправомірне рішення він може оскаржити як рішення суду першої інстанції, так і рішення суду апеляційної інстанції в касаційному порядку. У розділі IV главою 2 КАС України визначений процесуальний порядок касаційного провадження. Судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Вищий адміністративний суд України (ст. 210 КАС України).

Підставами касаційного провадження є порушення судом норм матеріального чи процесуального права. Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку судові рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції повністю або частково. Ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені в касаційному порядку, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі. Заперечення проти інших ухвал можуть бути включені до касаційної скарги на судові рішення, ухвалені за наслідками апеляційного провадження.

Послідовність процесуальних дій у межах касаційного провадження можна зазначити таким чином:

- 1) подання касаційної скарги та її реєстрація;
- 2) відкриття касаційного провадження
- 3) підготовка справи до касаційного розгляду;
- 4) попередній розгляд справи;
- 5) касаційний розгляд справи;
- 6) прийняття судового рішення судом касаційної інстанції.

Строк оскарження. Касаційна скарга на судові рішення подається **протягом двадцяти днів** після набрання законної сили судовим рішенням суду апеляційної інстанції. У разі застосування судом ч. 3 ст. 160 КАС України (оголошення вступної та резолютивної частини з подальшим складанням рішення у повному обсязі), касаційна скарга подається протягом двадцяти днів з дня отримання копії рішення суду апеляційної інстанції.

Складання касаційної скарги. У касаційній скарзі зазначаються:

- 1) найменування адміністративного суду касаційної інстанції;
- 2) ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає касаційну скаргу, та осіб, які беруть участь у справі, а також їх номери засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 3) судові рішення, що оскаржуються;
- 4) обґрунтування вимог особи, що подає касаційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає порушення норм матеріального чи процесуального права;

5) вимоги особи, що подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції;

6) у разі необхідності – клопотання особи, що подає касаційну скаргу;

7) перелік матеріалів, які додаються.

Примірний шаблон касаційної скарги

(стосується не всіх випадків, не може вважатися універсальним)

**Вищий адміністративний суд України
01029, м. Київ, вул. Московська, 8, корп. 5**

Назва позивача (ПІБ)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

**Назва представника позивача
/за наявності/ (ПІБ)**

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

Назва відповідача

(повна назва установи без скорочень)
поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон чи електронна
пошта відсутні чи невідомі)

Назва третіх осіб (за наявності)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон чи електронна
пошта відсутні чи невідомі)

**Назва представника третьої особи
/за наявності/ (ПІБ)**

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

НОМЕР СПРАВИ

КАСАЦІЙНА СКАРГА

на рішення (ухвалу) /назва апеляційного адміністративного суду/
від (дата) та рішення /назва окружного адміністративного суду/
від (дата)

Інформую Вас, що (дата) (назва окружного суду) було прийнято (постанову, ухвалу) у адміністративній справі за позовом (назва позивача) до (назва відповідача) щодо (скорочено суть спору). Мною було оскаржено законність прийнятого рішення до суду апеляційної інстанції. У свою чергу, (назва апеляційного суду) було прийнято ухвалу (постанову) якою моя апеляція була відхилена, а адміністративний позов залишений без задоволення.

Вважаю, що (постанову, ухвалу) суд прийняв внаслідок порушення норм матеріального (та/або) процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи по суті.

Висновок щодо невідповідності (постанови, ухвали) суду я зробив виходячи з такого (вибрати доцільне) –

- (Навести цитату з рішення суду, що є наслідком порушення норм матеріального або процесуального права – посилання на аркуш та абзац рішення). У свою чергу, відповідно до (навести цитату з нормативного акта, порушення якого відбулося). Таким чином вважаю, що суд (опис порушення), що є порушенням (наведена вище норма законодавства). Відповідно до ст. 159 КАС України судові рішення повинно бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права.
- У власному адміністративному позові я посилався на певні обставини та докази (конкретизувати), що підтверджують порушення моїх прав. Під час розгляду справи суд відмовив у залученні доказів, що я надав (відмовив у витребуванні доказів тощо), що призвело до прийняття незаконного та необґрунтованого рішення. Відповідно до ст. 159 КАС України судові рішення повинно бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права.

Таким чином, вважаю, що суд прийняв (постанову, ухвалу) з порушенням норм матеріального (та/або процесуального), що є порушенням ст. 159 КАС України.

Я бажаю взяти участь у розгляді моєї касаційної скарги (або – я прошу розглянути касаційну скаргу за моєї відсутності).

/У разі необхідності в апеляційній скарзі також зазначаються – касаційну скаргу подано з порушенням встановленого строку на її подання. Це порушення сталося з причини (зазначити). Ураховуючи, що порушення сталося не з моєї вини прошу суд поновити пропущений строк на подання касаційної скарги/

На підставі ст.ст. 223, 230 – 232 КАС України

ПРОШУ:

1. (Поновити пропущений строк на подання апеляційної скарги).
2. Скасувати Постанову (назва окружного суду) від (дата) та Постанову (Ухвалу) (назва апеляційного суду) від (дата) та (прохання до суду відповідно до повноважень касаційного суду згідно до ст. 223 КАС України – направити справу на новий розгляд тощо).

Додатки:

1. Квитанція про сплату судового збору
2. Копія касаційної скарги (відповідно до кількості осіб, що зазначені у початковій частині скарги)

Прізвище, ім'я, по батькові особи, що подає скаргу. Підпис

Дата підписання, що відповідає даті подання скарги

Касаційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції. Касаційна скарга підписується особою, яка її подає, або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження.

Судовий збір сплачується у розмірі 50 % від первісно сплаченого при поданні адміністративного позову. До касаційної скарги додаються документ про сплату судового збору, а також копії касаційної скарги відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі, та копії оскаржуваних рішень судів першої та апеляційної інстанцій. У разі пропущення строку на касаційне оскарження необхідно викласти клопотання про поновлення цього строку із зазначення причин такого пропуску. Це клопотання бажано викласти у тексті касаційної скарги.

Подання касаційної скарги. Касаційна скарга подається до суду касаційної інстанції (Вищий адміністративний суд України – адреса 01029, м. Київ, вул. Московська, 8, корп. 5). Касаційну скаргу можна подати безпосередньо через канцелярію касаційного суду, або направити

на адресу суду поштою (рекомендованим листом з повідомленням про вручення або цінним листом).

Відкриття касаційного провадження. Касаційна скарга реєструється у день її надходження до касаційного суду в автоматизованій системі документообігу суду, та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.

Таблиця 4.4

Розгляд касаційної скарги

Можливі дії судді-доповідача щодо касаційної скарги	Законодавче підґрунтя /стаття КАС України/	Підстави
Повернення касаційної скарги	ч. 3 ст. 214	Скарга подана після закінчення строків на касаційне оскарження та не містить клопотання про поновлення строку
	ч. 6 ст. 214 ст. 108	Особа, що подала скаргу, не усунула у встановлений судом строк недоліки касаційної скарги
Відмова у відкритті апеляційного провадження	ч. 4 ст. 214	<ol style="list-style-type: none"> 1. Справа не підлягає касаційному розгляду у порядку адміністративного судочинства 2. Справа не переглядалася в апеляційному порядку 3. Є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою цієї особи від касаційної скарги на це саме судове рішення 4. Є ухвала про відмову у задоволенні касаційної скарги цієї особи або про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою на це саме судове рішення
Залишення апеляційної скарги без руху	ч. 6 ст. 214 ст. 108	Скаргу оформлено з порушенням законодавства – скражнику надається строк на усунення порушень
Відкриття апеляційного провадження	ч. 2 ст. 214	Апеляційна скарга відповідає вимогам законодавства та відсутні перешкоди для відкриття провадження

Отримавши касаційну скаргу, оформлену відповідно до вимог ст. 213 КАС України, суддя-доповідач **у 2-денний строк** вирішує питання про відкриття касаційного провадження, про що постановляє відповідну ухвалу, та витребує справу, яка має бути надіслана до суду касаційної інстанції протягом п'яти днів з дня отримання відповідної ухвали.

Підготовка справи до касаційного розгляду. Суддя-доповідач протягом **десяти днів** після відкриття касаційного провадження:

1) з'ясовує склад осіб, які беруть участь у справі;

2) надсилає копії ухвали про відкриття касаційного провадження особам, які беруть участь у справі, разом з копіями касаційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на касаційну скаргу;

3) вирішує письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі;

4) вирішує питання про можливість попереднього розгляду справи або письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді касаційної інстанції;

5) вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються;

6) вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду справи.

Усі рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до касаційного розгляду, викладаються у формі ухвали. Копії ухвал надсилаються особам, які беруть участь у справі. Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач призначає справу до касаційного розгляду в судовому засіданні чи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами.

Попередній касаційний розгляд справи. Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач доповідає про них колегії суддів на попередньому розгляді справи. Попередній розгляд справи має бути проведений протягом **п'яти днів** після складення доповіді суддею-доповідачем без повідомлення осіб, які беруть участь у справі. На цьому етапі суддя-доповідач доповідає колегії суддів про обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції. За підсумками попереднього розгляду справи колегія може ухвалити одне з таких рішень:

– відхиляє касаційну скаргу і залишає рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення;

– скасовує судові рішення за наявності підстав, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення;

– призначає справу до розгляду в судовому засіданні.

Справа призначається до розгляду в судовому засіданні, якщо хоч один суддя із складу суду дійшов такого висновку. Про призначення справи до розгляду в судовому засіданні постановляється ухвала, яка підписується всім складом суду. Після отримання копії касаційної скарги та ухвали про призначення розгляду справи в касаційному порядку особи, які беруть участь у справі, мають право:

– подати заперечення на касаційну скаргу в письмовій формі у строк, визначений судом касаційної інстанції;

– приєднатися до касаційної справи з підтриманням її вимог. Таке право мають не тільки особи, які беруть участь у справі, але й особи, які не брали участь у розгляді справи, права та інтереси яких зачіпають рішення судів (ст. 217 КАС України).

Заперечення на касаційну скаргу повинно містити:

1) найменування адміністративного суду касаційної інстанції;

2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає заперечення на касаційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;

3) номер адміністративної справи в суді касаційної інстанції, якщо він повідомлений судом касаційної інстанції;

4) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог касаційної скарги;

5) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає заперечення на касаційну скаргу.

Заперечення на касаційну скаргу може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Касаційний розгляд справи. Касаційний розгляд справи здійснюється в порядку, визначеному ст.ст. 221, 222 КАС України. Касаційна скарга має бути розглянута протягом одного місяця з дня одержання судом касаційної інстанції адміністративної справи. Розгляд касаційної скарги відповідним судом має визначені межі, зокрема:

– суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин у справі і не може досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними

обставини, що не були встановлені в судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу;

– суд касаційної інстанції переглядає судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій у межах касаційної скарги, але при цьому може встановлювати порушення норм матеріального чи процесуального права, на які не було посилення в касаційній скарзі;

– суд касаційної інстанції не може розглядати позовні вимоги осіб, які беруть участь у справі, що не були заявлені у суді першої інстанції.

Касаційний розгляд справи у судовому засіданні. На відміну від правил розгляду справи судом першої інстанції, касаційний розгляд має такі особливості:

– кількісний склад колегії суддів (не менше п'яти осіб);

– зміст доповіді судді-доповідача на судовому засіданні;

– послідовність надання слова для пояснень учасникам касаційного провадження;

– наявність права суду касаційної інстанції щодо обмеження тривалості пояснень;

– наявність процедур касаційного розгляду справи в порядку письмового провадження.

Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань осіб, які беруть участь у справі, суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, касаційної скарги та заперечень на неї. Особи, які беруть участь у справі, дають свої пояснення. Першою пояснення дає особа, яка подала касаційну скаргу. Якщо касаційні скарги подали обидві сторони, першим заслуховується позивач. За ним – особи, які приєдналися до касаційної скарги, потім – інші особи, які беруть участь у справі. Суд може для всіх осіб обмежити тривалість пояснень однаковим проміжком часу, про що оголошується на початку судового засідання. Неприбуття сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, повідомлених належним чином, не перешкоджає судовому розгляду справи.

Розгляд касаційної скарги в порядку письмового провадження.

Суд касаційної інстанції може розглянути справу в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами. Розгляд касаційної скарги в порядку письмового провадження проводиться у разі:

1) відсутності клопотань усіх осіб, які беруть участь у справі, про розгляд справи за їх участю;

2) неприбуття жодної з осіб, які беруть участь у справі, у судове засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання.

Якщо справа була розглянута в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, то копія постанови або ухвали суду касаційної інстанції надсилається особам, які беруть участь у справі, протягом трьох днів з моменту підписання постанови або ухвали суду касаційної інстанції.

За наслідками розгляду касаційної скарги суд касаційної інстанції приймає судові рішення у формі ухвали або постанови (ст.ст. 230 – 232 КАС України). Постанову суд приймає у разі скасування постанови суду, та прийняття власної постанови щодо суті справи. З усіх інших питань касаційний суд видає ухвали.

Прийняття рішення судом касаційної інстанції. Повноваження касаційного суду щодо розгляду касаційної скарги на рішення судів першої та другої інстанції (ст. 223 КАС України) наведено в таблиці 4.5.

Таблиця 4.5

Повноваження касаційного суду щодо розгляду касаційної скарги на рішення судів першої та другої інстанції

Повноваження суду касаційної інстанції щодо рішень судів першої та другої інстанції	Визначені КАС України підстави для реалізації повноважень суду касаційної інстанції щодо рішень судів першої та другої інстанції
Залишити касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін	ст. 224 – суди першої та апеляційної інстанцій не допустили порушень норм матеріального і процесуального права при ухваленні судових рішень чи вчиненні процесуальних дій Застереження – не може бути скасовано судове рішення з мотивів порушення судом норм процесуального права, якщо це не призвело і не могло призвести до неправильного вирішення справи
Змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, скасувавши судові рішення суду першої інстанції	ст. 225 – у справі немає необхідності досліджувати нові докази або встановлювати обставини, а судові рішення, яке змінюється, є помилковим тільки в частині
Змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, залишивши судові рішення суду першої інстанції без змін	ст. 225 – у справі немає необхідності досліджувати нові докази або встановлювати обставини, а судові рішення, яке змінюється, є помилковим тільки в частині

Продовження таблиці 4.5

	ст. 226 – рішення суду першої інстанції ухвалено відповідно до закону і скасоване або змінене помилково
Змінити судові рішення суду першої інстанції, скасувавши судові рішення суду апеляційної інстанції	ст. 225 – у справі немає необхідності досліджувати нові докази або встановлювати обставини, а судові рішення, яке змінюється, є помилковим тільки в частині
Скасувати судові рішення суду апеляційної інстанції та залишити в силі судові рішення суду першої інстанції	ст. 226 – суд касаційної інстанції скасовує судові рішення суду апеляційної інстанції та залишає в силі рішення суду першої інстанції, яке ухвалено відповідно до закону і скасоване або змінене помилково
Скасувати судові рішення* судів першої та апеляційної інстанцій і направити справу на новий розгляд або для продовження розгляду	ч. 1 ст. 227 – (повноваження щодо процесуальних ухвал суду) встановлене порушення норм матеріального чи процесуального права, які призвели до постановлення незаконної ухвали, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі ч. 2 ст. 227 – (повноваження щодо рішень суду по суті справи) підставою для скасування судових рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи на новий судовий розгляд є порушення норм процесуального права, які унеможливили встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. Застереження – справа направляється до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду або на новий розгляд, якщо порушення допущені тільки цим судом. В усіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції
Скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження	ч. 1 ст. 228 – якщо суд касаційної інстанції встановить підстави, що визначені у ст.ст. 155, 157 (залишення адміністративного позову без розгляду, закриття провадження у справі) <i>щодо підстав залишення адміністративного позову без розгляду та закриття провадження у справі див. відповідний розділ цього посібника</i>
Визнати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закрити провадження	ч. 2 ст. 228 – якщо після ухвалення законних рішень суду виникли обставини, які є підставою для закриття провадження у справі (ст. 157 – закриття провадження у справі), та ці судові рішення ще не виконані <i>щодо підстав закриття провадження у справі див. відповідний розділ цього посібника</i>

Скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалити нове судебне рішення	ст. 229 – обставини справи встановлені повно і правильно, але суди першої та апеляційної інстанцій порушили норми матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення.
---	---

Примітка:

* висновки і мотиви, з яких скасовані рішення, є обов'язковими для суду першої чи апеляційної інстанції при розгляді справи (ч. 5 ст. 227 КАС України).

Суд касаційної інстанції може постановити окрему ухвалу в разі допущення судом першої чи апеляційної інстанцій порушень норм матеріального чи процесуального права, які є підставою для зміни або скасування судових рішень. Після закінчення касаційного провадження адміністративна справа не пізніше, як у 7-денний строк направляється до адміністративного суду першої інстанції, якщо інше не впливає із судового рішення суду касаційної інстанції.

4.3. Проведення з перегляду судових рішень Верховним Судом України

Чинний КАС України передбачає можливість оскарження рішень після їх перегляду касаційною інстанцією. Проведення перегляду судових рішень Верховним Судом України – різновид касаційного провадження. Уповноваженим розглядати у цьому провадженні є Верховний Суд України (ст. 235 КАС України).

Таблиця 4.6

Підстави для перегляду судових рішень

Підстави для звернення із заявою про перегляд рішення	Особи, що мають право звернутися із заявою про перегляд рішення
Неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми права (п. 1 ст. 237 КАС України)	Сторони та інші особи, які беруть участь у справі (треті особи, представники) – після перегляду рішень по справі в касаційному порядку
Встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом* (п. 2 ст. 237 КАС України)	Особа, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною

Примітка:

* під міжнародною судовою установою мається на увазі передусім Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights).

Послідовність процесуальних дій у межах провадження з перегляду судових рішень Верховним Судом України можна зазначити таким чином:

- 1) подання заяви та її реєстрація;
- 2) перевірка Вищим адміністративним судом України заяви та допуск її до провадження;
- 3) підготовка до розгляду заяви у Верховному Суді України;
- 4) розгляд заяви;
- 5) прийняття рішення за підсумками перегляду.

Строк подання заяви. Відповідно до ст. 238 КАС України скарга подається протягом одного місяця з дня відкриття обставин, які можуть бути підставою для відкриття провадження. Які саме обставини обумовлюють початок перебігу строку на подання заяви про перегляд справи наведені в таблиці 4.7.

Таблиця 4.7

Підстави для звернення про перегляд судового рішення

Підстави для звернення із заявою про перегляд рішення	Встановлений КАС України строк на подання заяви	Початок перебігу строку
Неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми права (п. 1 ст. 237 КАС України)	ч. 1 ст. 238 – протягом одного місяця з дня ухвалення судового рішення, щодо якого заявлено клопотання про перегляд	Дата ухвалення рішення касаційною інстанцією щодо скасування якого подано скаргу
	ч. 1 ст. 238 – протягом одного місяця з дня ухвалення іншого судового рішення, на яке здійснюється посилення за умови, якщо воно ухвалено пізніше, але не пізніше одного року з дня ухвалення судового рішення, про перегляд якого подається заява	Дата ухвалення іншого рішення касаційною інстанцією, на яке посиляється скаржник, як на підставу для скасування рішення у справі, в якій він брав участь

Установлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом (п. 2 ст. 237 КАС України)	ч. 2 ст. 238 – не пізніше одного місяця з дня, коли особі, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, стало відомо про набуття цим рішенням статусу остаточного	Дата оголошення рішення міжнародної судової установи, якщо особа-скаржник брала безпосередню участь у розгляді справи у цій установі
		Дата, коли особа-скаржник довідалася про видавння міжнародною судовою установою рішення на його користь

Складання заяви. У заяві про перегляд судових рішень зазначаються:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає заяву, та осіб, які беруть участь у справі, а також їхні номери засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 3) конкретні різні за змістом судові рішення, в яких має місце неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права в подібних правовідносинах;
- 4) обґрунтування необхідності перегляду судових рішень у зв'язку з ухваленням рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною (якщо заява подана з цих підстав);
- 5) вимоги особи, яка подає заяву;
- 6) у разі необхідності – клопотання;
- 7) перелік матеріалів, які додаються.

До заяви мають бути додані:

- 1) копії заяви відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі;
- 2) копії судових рішень, про перегляд яких подано заяву;
- 3) копії різних за змістом судових рішень, в яких має місце неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права в подібних правовідносинах;
- 4) копія рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною (у разі оскарження рішення суду з цього приводу).

До заяви додається документ про сплату судового збору (50 % від первісного збору за подання адміністративного позову). За подання і розгляд заяви з підстави рішення міжнародного суду збір не сплачується. Заява підписується особою, яка її подає, або представником особи, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження.

**Примірний шаблон заяви щодо перегляду рішення суду
Верховним Судом України**
(стосується перегляду рішення суду
у зв'язку з неоднаковим застосуванням законодавства)

**Верховний Суд України
/скаргу подано через Вищий
адміністративний суд України
01029, м. Київ, вул. Московська, 8, корп. 5/**

Назва позивача (ПІБ)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

**Назва представника позивача
/за наявності/ (ПІБ)**

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

Назва відповідача

(повна назва установи без скорочень)
поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон чи електронна
пошта відсутні чи невідомі)

Назва третіх осіб (за наявності)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон чи електронна
пошта відсутні чи невідомі)

**Назва представника третьої особи
/за наявності/ (ПІБ)**

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

НОМЕР СПРАВИ

СКАРГА

про перегляд рішення Вищого адміністративного суду України
від (дата) Верховним Судом України
/в порядку Глави 3 розділу IV КАС України/

Інформую Вас, що (дата) Вищим адміністративним судом України було прийнято рішення (постанова, ухвала) в порядку касаційного провадження у справі № (номер) за позовом (назва позивача) до (назва відповідача) про (стисла суть справи).

Зазначеним вище рішенням Вищим адміністративним судом України мою касаційну скаргу було відхилено (копія рішення додається). Як виходить з (номер аркушу та абзацу рішення суду) ухвали (постанови) КАС України його висновки ґрунтуються на застосуванні (зазначення на пункту та назви нормативно-правового акта).

У свою чергу, в Єдиному державному реєстрі судових рішень в мережі Інтернет (www.reyestr.court.gov.ua) містяться інші рішення касаційної інстанції, відповідно до яких (посилання на пункт та назву нормативно-правового акта) застосовується іншим чином. Наприклад, (посилання на рішення касаційної справи в Єдиному державному реєстрі судових рішень із протилежним висновком суду). Роздруківка Постанови (ухвали) з Єдиного державного реєстру судових рішень додається до скарги.

Ураховуючи вищевикладене, вважаю, що Вищий адміністративний суд України неоднаково застосовує (зазначення на пункту та назви нормативно-правового акта).

На підставі ст.ст. 242, 243 КАС України

ПРОШУ:

1. Задовольнити скаргу про перегляд рішення Вищого адміністративного суду України від (дата).
2. Скасувати рішення Вищого адміністративного суду України від (дата) по справі № (номер) та направити справу на новий розгляд до касаційної інстанції – Вищого адміністративного суду України.

Додатки:

1. Квитанція про сплату судового збору
2. Копія рішення Вищого адміністративного суду України, що оскаржується
3. Роздруківка рішення Вищого адміністративного суду України, на яке є посилання у скарзі*
4. Копії скарги про перегляд рішення суду (відповідно до кількості осіб, що зазначені у початковій частині скарги)

Прізвище, ім'я, по батькові особи, що подає скаргу. Підпис

Дата підписання

Примітка:

* бажано подавати саме копію рішення касаційної інстанції (за наявності), а не роздруківку.

Заява про перегляд судових рішень подається до Верховного Суду України через Вищий адміністративний суд України. Скарга подається до канцелярії Вищого адміністративного суду України або направляється на його адресу рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

Перевірка заяви та допуск її до провадження у Вищому адміністративному Суді України. Заява, що надійшла до Вищого адміністративного суду України, реєструється в автоматизованій системі обліку, та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.

Таблиця 4.8

Дії судді-доповідача
(ст. 239-2 КАС України)

Можливі дії судді-доповідача щодо касаційної скарги	Законодавче підґрунтя /стаття КАС України/	Підстави
Заявник письмово повідомляється про недоліки скарги та строк, протягом якого він зобов'язаний їх усунути	п. 2 ст. 239-2	Зміст скарги не відповідає вимогам ст. 239 КАС України, або до скарги не додано усі необхідні документи
Повернення скарги заявнику*	п. 4 ст. 239-2	1. Заявник не усунув її недоліки протягом установленого строку 2. Заяву подано особою, яка не наділена правом на подання такої заяви 3. Заяву подано від імені особи, яка не має повноважень на ведення справи 4. Є ухвала Вищого адміністративного суду України про відмову у допуску справи до провадження за наслідками її розгляду, прийнята з аналогічних підстав
Передає скаргу на колегію суддів для вирішення питання щодо її допуску до провадження		Зміст скарги відповідає вимогам законодавства та відсутність інших підстав

Примітка:

* повернення заяви не перешкоджає повторному зверненню у разі належного оформлення заяви або з інших підстав, ніж ті, які були предметом розгляду.

Вирішення питання про допуск справи до провадження здійснюється колегією у складі п'яти суддів Вищого адміністративного суду України, яка формується без участі суддів, що прийняли рішення, яке оскаржується. Про допуск справи до провадження або відмову в такому допуску Вищий адміністративний суд України протягом п'ятнадцяти днів з дня надходження заяви постановляє ухвалу. Ухвала про допуск справи до провадження або про відмову в такому допуску повинна бути обґрунтованою, проте законодавство не містить підстав з яких колегія Вищого адміністративного суду України приймає відповідні рішення.

Ухвала про допуск справи до провадження разом із заявою про перегляд судового рішення та доданими до неї документами надсилається до Верховного Суду України протягом п'яти днів з дня її постановлення. Копія ухвали про допуск справи надсилається разом із копією заяви особам, які беруть участь у справі, а в разі відмови у допуску – особі, яка подала заяву.

Підготовка справи до розгляду у Верховному Суді України. У свою чергу суддя-доповідач Верховного Суду України протягом трьох днів постановляє ухвалу про призначення справи до розгляду та надсилає її копії особам, які беруть участь у справі. Надалі суддя-доповідач протягом п'ятнадцяти днів з дня відкриття провадження здійснює підготовку справи до розгляду Верховним Судом України, для чого:

1) виносить ухвалу про витребування матеріалів справи та направляє її до відповідного суду;

2) визначає порядок розгляду справи (у відкритому судовому засіданні або в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами);

3) вирішує питання про зупинення виконання відповідних судових рішень;

4) доручає відповідним фахівцям науково-консультативної ради при Верховному Суді України підготувати науковий висновок щодо норми

матеріального права, яка неоднаково застосована судом (судами) касаційної інстанції у подібних правовідносинах;

5) визначає органи державної влади, представники яких можуть дати пояснення в суді щодо суті правового регулювання цієї норми закону та дає розпорядження про їх виклик до суду;

б) здійснює інші заходи, необхідні для вирішення питання про усунення розбіжностей у застосуванні норми матеріального права.

За результатами проведення підготовчих дій суддя-доповідач готує доповідь та постановляє ухвалу про закінчення підготовки та призначення справи до розгляду Верховним Судом України.

Розгляд справи Верховним Судом України. Справа розглядається Верховним Судом України на його засіданні. Строк розгляду справи Верховним Судом України не може перевищувати одного місяця з дня відкриття провадження у справі. У судовому засіданні особа, яка подала заяву до Верховного Суду України, та особи, що приєдналися до неї мають право надати пояснення по суті заявлених вимог. Якщо такі заяви подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач.

Для з'ясування сутності норми матеріального права, яка неоднаково застосована, можуть заслуховуватися пояснення представників органів державної влади. За підсумками розгляду скарги Верховний Суд України приймає відповідну постанову, вона є остаточною та оскарженню не підлягає.

Прийняття рішення за підсумками перегляду. Повноваження Верховного Суду України щодо прийняття рішень регламентуються ст. 242 КАС України та наведені в таблиці 4.9.

Таблиця 4.9

Повноваження Верховного Суду України щодо прийняття рішень

Повноваження Верховного Суду України за підсумками розгляду заяви	Визначені КАС України підстави ухвалення рішень Верховним Судом України	Процесуальні наслідки
Повне або часткове задоволення заяви	ст. 243 – судове рішення у справі, яка переглядається, є незаконним у зв'язку з неправильним застосуванням законодавства	Направлення справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції

	ст. 243 – наявність чинного рішення міжнародного суду	Направляє справу на новий розгляд до суду, який виніс оскаржуване рішення
Відмова у задоволенні заяви	ст. 244 – обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися	

4.4. Провадження за нововиявленими обставинами

Згідно з Главою 3 розділу IV КАС України постанова або ухвала суду, що набрала законної сили, може бути переглянута у зв'язку з нововиявленими обставинами. Нововиявлені обставини стосуються обставин справи, які стали відомі зацікавленій особі вже після вирішення справи та суттєво вплинули на підсумки її розгляду та призвели до необ'єктивного її вирішення. Такими обставинами можуть бути фальшиві докази, злочинні дії судді або свідка, скасування судового рішення або законодавства тощо. Заяву про перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами можуть подати:

- особи, які брали участь у справі (сторони, треті особи, представники);
- особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки.

Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

- 1) істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;
- 2) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу, фальшивості документів або речових доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого рішення;
- 3) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення;
- 4) скасування судового рішення, яке стало підставою для прийняття постанови чи постановлення ухвали, що належить переглянути;

5) встановлення Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконано.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами в разі прийняття нових законів, інших нормативно-правових актів, якими скасовані закони та інші нормативно-правові акти, що діяли на час розгляду справи, не допускається, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність фізичної особи. Послідовність процесуальних дій у порядку провадження за нововиявленими обставинами така:

- 1) оформлення та подання заяви про перегляд судового рішення;
- 2) відкриття провадження у справі;
- 3) перегляд судового рішення;
- 4) прийняття судового рішення за заявою.

Строк подання заяви. Заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано **протягом одного місяця** після того, як заявник, дізнався або міг дізнатися про ці обставини.

Оформлення заяви про перегляд судового рішення. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами подається в письмовій формі. У заяві про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами зазначаються:

- найменування адміністративного суду, до якого подається заява про перегляд;
- ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає заяву, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- судові рішення, про перегляд якого за нововиявленими обставинами подається заява;
- обставини, що могли вплинути на судові рішення, але не були відомі та не могли бути відомі суду та особі, яка звертається із заявою, під час вирішення справи;
- обґрунтування з посиланням на докази, що підтверджують наявність нововиявлених обставин, та зміст вимог особи, яка подає заяву, до суду;
- перелік документів та інших матеріалів, які додаються.

**Примірний шаблон заяви про перегляд судового рішення
за нововиявленими обставинами**
(не є повністю універсальним)

Найменування та адреса
адміністративного суду

Назва позивача (ПІБ)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

**Назва представника позивача
/за наявності/ (ПІБ)**

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

Назва відповідача

(повна назва установи без скорочень)
поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон чи електронна
пошта відсутні чи невідомі)

Назва третіх осіб (за наявності)

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон чи електронна
пошта відсутні чи невідомі)

**Назва представника третьої особи
/за наявності/ (ПІБ)**

поштова адреса (у т.ч. індекс), телефон,
електронна пошта (за необхідності
зазначається – телефон або електронна
пошта відсутні)

НОМЕР СПРАВИ

ЗАЯВА

про перегляд рішення (назва суду) від (дата)
за нововиявленими обставинами

Інформую Вас, що (дата) (найменування суду) було прийнято рішення (постанова, ухвала) у справі № (номер) за позовом (назва позивача) до (назва відповідача) про (стисла суть справи).

Під час ухвалення вищезазначеного рішення (постанови, ухвали) ані мені, ані суду не були відомі такі обставини (опис обставин). Наявність цих обставин підтверджується (посилання на певні докази). Про наявність цих обставин мені стало відомо (дата – не більше ніж 1 місяць тому).

Визначені обставини (відсутність відомостей про ці обставини) вплинули на об'єктивність та законність прийнятого рішення.

Ураховуючи вищевикладене, на підставі ст. 253 КАС України,
ПРОШУ:

Скасувати рішення (назва від (дата) по справі № (номер) та прийняти нове рішення, яким (прохання до суду – наприклад, задовольнити позовні вимоги позивача /найменування/ до відповідача /найменування/ у повному обсязі).

Додатки:

1. Квитанція про сплату судового збору
2. Копія документів, що підтверджують існування нововиявлених обставин.
3. Копії скарги про перегляд рішення суду за винятковими обставинами (відповідно до кількості осіб, що зазначені у початковій частині скарги)

Прізвище, ім'я, по батькові особи, що подає заяву. Підпис

Дата підписання

До заяви можуть додаватися докази, що підтверджують існування нововиявлених обставин та квитанція про сплату судового збору (розмір оплати – 50 % вартості збору при поданні адміністративного позову). Заява підписується особою, яка її подає, або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження. До заяви додаються копії заяви відповідно до кількості осіб, які брали участь у справі, та документ про сплату судового збору.

Порядок подання заяви. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами подається до суду тієї інстанції, який першим допустив помилку при вирішенні справи внаслідок незнання про існування цієї обставини. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами у разі встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення, подається до адміністративного суду тієї інстанції, суддею якого він був.

Порядок відкриття провадження. Не пізніше наступного дня після надходження заяви до адміністративного суду суддя перевіряє її відповідність вимогам ст. 248 КАС України (щодо правильного оформлення) і вирішує питання про відкриття провадження за нововиявленими обставинами. У розгляді заяви та перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами **не може брати участь** суддя, який брав участь в ухваленні судового рішення, про перегляд якого ставиться питання. Відкривши провадження за нововиявленими обставинами, суддя надсилає особам, які беруть участь у справі, копії заяви про перегляд і призначає дату, час та місце судового засідання, про що повідомляє осіб, які беруть участь у справі.

Розгляд заяви. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами розглядається судом протягом двох місяців після її надходження за правилами, встановленими КАС України для провадження в суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд. Особи, які беруть участь у справі, повідомляються про дату, час та місце розгляду заяви. Неприбуття сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, повідомлених належним чином, не перешкоджає судовому розгляду справи.

Суд може не досліджувати докази стосовно обставин, що встановлені в судовому рішенні, яке переглядається за нововиявленими обставинами, якщо вони не оспорюються.

Рішення за підсумками розгляду заяви. За наслідками провадження за нововиявленими обставинами суд може прийняти такі рішення (ст. 253 КАС України):

- скасувати постанову чи ухвалу у справі і прийняти нову постанову чи ухвалу;
- залишити подану заяву без задоволення.

При ухваленні нового судового рішення суд користується повноваженнями суду відповідної інстанції. Судове рішення за наслідками провадження за нововиявленими обставинами може бути оскаржено в порядку, встановленому КАС України для оскарження судових рішень суду відповідної інстанції.

З набранням законної сили новим судовим рішенням в адміністративній справі втрачають законну силу всі судові рішення інших адміністративних судів у цій справі.

Причини залишення позовної заяви без розгляду, зупинення, закриття провадження у справі. Адміністративний суд може у

випадках, встановлених законодавством залишати позовну заяву без розгляду, зупиняти провадження у справі, закрити провадження у справі.

Залишення позовної заяви без розгляду. Відповідно до ст. 155 КАС України адміністративний суд своєю ухвалою залишає позовну заяву без розгляду, якщо:

1) позовну заяву подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності;

2) позовну заяву від імені позивача подано особою, яка не має повноважень на ведення справи;

3) у провадженні цього або іншого адміністративного суду є адміністративна справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

4) позивач повторно не прибув у судові засідання без поважних причин або без повідомлення ним про причини неприбуття, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності;

5) надійшло клопотання позивача про відкликання позовної заяви;

6) особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність і за захистом прав, свобод чи інтересів якої у випадках, встановлених законом, звернувся орган або інша особа, заперечує проти адміністративного позову і від неї надійшла відповідна заява;

7) провадження в адміністративній справі було відкрито за позовною заявою, яка не відповідає вимогам ст. 106 КАС України (тобто оформлення адміністративного позову не відповідає вимогам закону, позов не містить необхідних відомостей, до позову не додано необхідних документів тощо) і позивач не усунув цих недоліків у строк, встановлений судом;

8) позивач до закінчення судового розгляду залишив судові засідання без поважних причин і не звернувся до суду із заявою про судовий розгляд за його відсутності.

Також ст. 100 КАС України встановлює право суду залишити позовну заяву без розгляду у разі її подання з пропуском строку на звернення до суду (у разі, якщо суд за заявою позивача не знайде підстав для поновлення строку). Після усунення підстав, що викликали залишення позовної заяви без розгляду позивач має право звернутися до адміністративного суду в загальному порядку.

Зупинення провадження по справі. Відповідно до ст. 156 КАС України адміністративний суд може зупинити провадження у справі.

Зазначена вище стаття визначає обов'язок (обов'язкове зупинення) та право (необов'язкове зупинення) суду зупиняти провадження. Так, суд обов'язково зупиняє провадження у справі в разі:

1) смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою особи, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво, а також ліквідації органу, злиття, приєднання, поділу, перетворення юридичної особи, які були стороною у справі, – до встановлення правонаступника;

2) необхідності призначення або заміни законного представника сторони чи третьої особи – до вступу у справу законного представника;

3) неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, – до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі;

4) звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення – до закінчення строку, про який сторони заявили у клопотанні;

5) звернення із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави – до надходження відповіді на доручення.

Суд **має право** зупинити провадження у справі в разі:

1) захворювання особи, яка бере участь у справі, підтвердженого медичною довідкою, що перешкоджає прибуттю до суду, якщо її особиста участь буде визнана судом обов'язковою, – до її одужання (не застосовується у разі участі у справі представника);

2) знаходження особи, яка бере участь у справі, у відрядженні, якщо її особиста участь буде визнана судом обов'язковою, – до повернення з відрядження (не застосовується у разі участі у справі представника);

3) призначення судом експертизи – до одержання її результатів;

4) наявності інших причин за обґрунтованим клопотанням сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, – до терміну, встановленого судом.

Провадження у справі поновлюється за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або за ініціативою суду, якщо відпадуть обставини, які були підставою для зупинення провадження. Про поновлення провадження у справі суд постановляє ухвалу. Із дня поновлення провадження у справі перебіг процесуальних строків продовжується.

Провадження у справі продовжується зі стадії, на якій воно було зупинено.

Закриття провадження по справі. Згідно зі ст. 157 КАС України закриття провадження у справі має відбутися за таких обставин:

1) якщо справу не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства (у цьому випадку суд роз'яснює позивачу, до суду якої юрисдикції необхідно звертатися);

2) якщо позивач відмовився від адміністративного позову і відмову прийнято судом;

3) якщо сторони досягли примирення;

4) якщо є такі, що набрали законної сили, постанова чи ухвала суду з того самого спору і між тими самими сторонами;

5) у разі смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою особи, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва, або ліквідації підприємства, установи, організації, які були стороною у справі.

У разі закриття провадження у справі повторне звернення з тією самою позовною заявою не допускається. Про залишення позовної заяви без розгляду, зупинення провадження у справі, закриття провадження у справі суд постановляє ухвалу. Вищезазначені ухвали суду можуть бути оскаржені.

Дніпропетровський окружний
адміністративний суд
49089, м. Дніпропетровськ,
вул. Академіка Янгеля, б.4, к.101

ПОЗИВАЧ: Дніпропетровська обласна громадська
організація «Дніпропетровський
координаційно-експертний центр з
питань регуляторної політики»
49102, м. Дніпропетровськ,
вул. Зелена, 1/110
тел.: (056) 744-42-24,
e-mail: dcescrp@i.ua

ВІДПОВІДАЧ: Дніпропетровська районна державна
адміністрація
52005, Дніпропетровська обл.,
Дніпропетровський р-н, с. Ювілейне,
вул. Теплична, б.5
тел.: (056) 718-10-44
e-mail: info@dprda.dp.ua

**АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОЗОВ
про оскарження дій/бездіяльності Дніпропетровської
райдержадміністрації**

Позивач – ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» (далі – Центр) є громадською організацією, що має статус юридичної особи та легалізована у встановленому законодавством порядку (копія свідоцтва про реєстрацію в управлінні юстиції – додається).

Інформуємо Вас про те, що Позивач на підставі «Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976 – далі Порядок) намагався провести громадську експертизу діяльності Відповідача, який є органом виконавчої влади. Позивач має право проводити громадську експертизу діяльності органів виконавчої влади, оскільки він за визначенням абзац 2 п. 2 Порядку є інститутом громадянського суспільства.

Позивач поштою направив на адресу Відповідача письмовий запит про проведення громадської експертизи (копія письмового запиту – додається). Письмовий запит був отриманий Відповідачем 24.11.2009 р. Факт направлення письмового запиту та отримання цього запиту Відповідачем підтверджується карткою поштового повідомлення про вручення рекомендованого листа (копія повідомлення – додається).

Як встановлено п. 4 Порядку – орган виконавчої влади після надходження від інституту громадянського суспільства письмового запиту щодо проведення громадської експертизи:

1) видає у тижневий строк наказ (розпорядження) про проведення такої експертизи і заходів, пов'язаних з підготовкою матеріалів, із зазначенням

прізвища, ім'я, по батькові та посади особи (осіб), відповідальної (відповідальних) за забезпечення взаємодії з інститутом громадянського суспільства, зміст якого доводить до відома інституту громадянського суспільства, що ініціює проведення громадської експертизи, протягом трьох днів з моменту його видання;

2) створює у разі потреби робочу групу для підготовки матеріалів із залученням представників інституту громадянського суспільства, що ініціює проведення громадської експертизи;

3) розміщує у тижневий термін інформацію про надходження запиту щодо проведення громадської експертизи та заходи, здійснені органом виконавчої влади з метою сприяння її проведенню, на власному веб-сайті;

4) подає інституту громадянського суспільства матеріали або завірені в установленому порядку їх копії, з урахуванням вимог та терміну, визначених Законом України «Про інформацію».

У відповідності до ст. 33 Закону України «Про інформацію» термін вивчення запиту на предмет можливості його задоволення не повинен перевищувати десяти календарних днів. Протягом вказаного терміну державна установа письмово доводить до відома запитувача, що його запит буде задоволено або, що запитуваний документ не підлягає наданню для ознайомлення. Задоволення запиту здійснюється протягом місяця, якщо інше не передбачено законом. Аналогічний термін розгляду встановлюється і щодо запиту про надання письмової інформації.

Після отримання письмового запиту у встановлені Законом України «Про інформацію» Відповідач не повідомив Позивача про можливість задоволення запиту та витребувані письмовим запитом про проведення громадської експертизи матеріали Позивачу не надав, що є порушенням ст. 33 Закону України «Про інформацію», та п/п 4 п. 4 «Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади». Відповідач не розмістив на власному веб-сайті (сторінці в мережі Інтернет) інформацію про надходження запиту щодо проведення громадської експертизи та заходи, здійснені органом виконавчої влади з метою сприяння її проведенню, що є порушенням п/п 3 п. 4 «Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади». Відповідач не довів до відома Позивача власний наказ щодо сприяння проведенню громадської експертизи, що є порушенням п/п 1 п. 4 «Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади».

Ураховуючи відсутність будь-яких письмових повідомлень Позивача щодо розгляду заяви про проведення громадської експертизи, можна стверджувати, що Відповідач не видавав Наказ про проведення експертизи, що є порушенням п/п 1 п. 4 «Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади».

В адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо правомірності своїх рішень, дій чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову (п. 2 ст. 71 КАС України). Ураховуючи вищевикладене, Відповідач – Дніпропетровська районна державна адміністрація – зобов'язаний довести правомірність власної бездіяльності щодо запиту Позивача про проведення громадської експертизи.

Справи щодо оскарження дій або бездіяльності посадових чи службових осіб місцевих органів виконавчої влади розглядаються і вирішуються місцевим загальним судом як адміністративним судом або окружним адміністративним

судом за вибором позивача (п. 3 ст. 18 КАС України). Адміністративні справи з приводу оскарження правових актів індивідуальної дії, а також дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які стосуються інтересів конкретної особи, вирішуються адміністративними судами за місцем проживання (перебування, знаходження) позивача (п. 2 ст. 19 КАС України). Ураховуючи вищенаведене, цей позов поданий до Дніпропетровського окружного адміністративного суду.

На підставі ст.ст. 160 – 164 КАС України

ПРОШУ:

1. Визнати протиправною бездіяльність Відповідача – Дніпропетровської районної державної адміністрації стосовно ненадання Позивачу – ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» письмового повідомлення про можливість задоволення запиту про проведення громадської експертизи.

2. Визнати протиправною бездіяльність Відповідача – Дніпропетровської районної державної адміністрації стосовно ненадання Позивачу – ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» офіційних документів або копій документів, що вимагалися у запиті про проведення громадської експертизи.

3. Визнати протиправною бездіяльність Відповідача – Дніпропетровської районної державної адміністрації стосовно не видання наказу про проведення експертизи і заходів, пов'язаних з підготовкою матеріалів.

4. Визнати протиправною бездіяльність Відповідача – Дніпропетровської районної державної адміністрації стосовно ненадання Позивачу – ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» копії наказу про проведення експертизи і заходів, пов'язаних з підготовкою матеріалів.

5. Визнати протиправною бездіяльність Відповідача – Дніпропетровської районної державної адміністрації стосовно не розміщення на власному (або на сайті Дніпропетровської облдержадміністрації) веб-сайті (сторінці в мережі Інтернет) інформації про надходження запиту щодо проведення громадської експертизи та про заходи, здійснені органом виконавчої влади з метою сприяння проведенню громадської експертизи.

6. Зобов'язати Відповідача – Дніпропетровську районну державну адміністрацію надати Позивачу – ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» документи або копії таких документів, що вимагалися у запиті про проведення громадської експертизи.

Додатки:

1. Копія свідоцтва про реєстрацію громадської організації
2. Копія запиту про проведення громадської експертизи
3. Копія поштового повідомлення
4. Копія адміністративного позову з додатками
5. Підтвердження сплати судового збору

Голова Дніпропетровської обласної громадської організації «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики»

О.В.ЛІТВІНОВ

«02» лютого 2010 р.

Бабушкінський районний суд
м. Дніпропетровська
49000, м. Дніпропетровськ,
пр. Карла Маркса, 57

ПОЗИВАЧ: Дніпропетровська обласна громадська організація «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики»
адреса: 49102, м. Дніпропетровськ,
вул. Зелена, 1/110
тел. (056)744-42-24
e-mail: dcescr@i.ua

ВІДПОВІДАЧ: Виконавчий комітет Дніпропетровської міської ради
адреса: 49000, м. Дніпропетровськ,
пр. Карла Маркса, 75
тел. (056) 744-62-93
адреса електронної пошти невідома

**АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОЗОВ
щодо визнання протиправними дій відповідача**

Дніпропетровська обласна громадська організація «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» (далі – Центр) є юридичною особою та належним чином зареєстрована у відповідності з вимогами законодавства (копія свідоцтва реєстрації - додаються до позову).

Як стало відомо Центру, Виконавчий комітет Дніпропетровської міської ради 28.09.2009 р. прийняв Рішення № 2468 «Про дотримання у навчальних закладах та установах освіти м. Дніпропетровська норм законодавства» (далі – Рішення № 2468).

Як визначено у п. 1 Рішення № 2468 Відповідачем вирішено заборонити використання навчальних закладів та установ освіти м. Дніпропетровська з метою проведення агітаційно-політичних акцій, зустрічей, зборів, слухань тощо. Як виходить із змісту Рішення № 2468 забороняється проведення будь-яких зустрічей, зборів, слухань тощо на невизначений строк. Як правило проведення зазначених вище заходів сторонніми особами відбувається на платній основі шляхом короткотермінової оренди приміщень навчального закладу. При цьому навчальний заклад отримує відповідний дохід, а передача в оренду його приміщень є одним з видів його господарської діяльності.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. № 1160-IV. Рішення № 2468 є регуляторним актом, оскільки це Рішення, серед іншого, спрямовано на правове регулювання господарських відносин невизначеного кола суб'єктів господарювання – навчальних закладів (встановлюють обмеження щодо господарської діяльності цих суб'єктів). Виконавчий комітет Дніпропетровської міської ради є регуляторним органом. Вищенаведений

закон №1160-IV регламентує обов'язкову для регуляторних органів процедуру запровадження нових регуляторних актів.

Одним з основних принципів державної регуляторної політики є принцип «прозорості та врахування громадської думки», що встановлює відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій тощо (ст. 4 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Забезпечення здійснення державної регуляторної політики включає оприлюднення проектів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань (ст. 5 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Громадяни, суб'єкти господарювання, їх об'єднання, серед іншого, мають право подавати зауваження та пропозиції щодо оприлюднених проектів регуляторних актів, брати участь у відкритих обговореннях питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю (ст. 6 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Кожен проект регуляторного акту разом з відповідним аналізом регуляторного впливу цього акту повинні бути оприлюднені з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань (ст. 9 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Однак проект Рішення № 2468 та Аналіз регуляторного впливу до нього не були оприлюднені, їх зміст не обговорювався, що є порушенням ст.ст. 4, 5, 6, 9 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

У відповідності до ст. 36 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» регуляторний акт **не може бути прийнятий або схвалений** уповноваженим на це органом чи посадовою особою місцевого самоврядування, якщо наявна хоча б одна з таких обставин:

- відсутній аналіз регуляторного впливу;
- проект регуляторного акта не був оприлюднений.

Оскільки проект та аналіз регуляторного впливу не були оприлюднені, згідно до вимог ст. 36 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» Рішення № 2468 не могло бути прийнято Виконавчим комітетом Дніпропетровської міської ради.

Ураховуючи вищенаведене, вважаємо, що Відповідач порушив встановлене ст. 6 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» право Позивача подавати зауваження та пропозиції щодо оприлюднених проектів регуляторних актів Виконкому Дніпропетровської міської ради, брати участь у відкритих обговореннях питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю Виконкому Дніпропетровської міської ради.

Відповідно до п/п 1 п. 1 ст. 18 КАС України місцевим загальним судам, як адміністративним судам підсудні адміністративні справи, у яких однією із сторін є орган місцевого самоврядування. Ця адміністративна справа не стосується інтересів виключно Позивача, а зачіпає інтереси значного кола осіб. Відповідно до п. 1 ст. 19 КАС України – адміністративні справи вирішуються адміністративним судом за місцезнаходженням Відповідача.

Ураховуючи, що Відповідач знаходиться на території Бабушкінського району м. Дніпропетровська цей адміністративний позов поданий до Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська.

Ураховуючи вищенаведене, на підставі ст.ст. 158 – 163 КАС України,

ПРОШУ:

1. Визнати нечинним пункт 1 Рішення Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради «Про дотримання у навчальних закладах та установах освіти м. Дніпропетровська норм законодавства» від 28.09.2009 р. № 2468.

2. Визнати протиправними дії Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради щодо прийняття Рішення Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради «Про дотримання у навчальних закладах та установах освіти м. Дніпропетровська норм законодавства» від 28.09.2009 р. № 2468 без попереднього оприлюднення проекту регуляторного акта, публічного обговорення його змісту, врахування громадської думки, проведення і оприлюднення базового відстеження результативності цього регуляторного акта.

Додатки:

1. Копія адміністративного позову з додатками
2. Копія Рішення № 2468 «Про дотримання у навчальних закладах та установах освіти м. Дніпропетровська норм законодавства»
3. Копія свідоцтва про реєстрацію ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики»
4. Підтвердження сплати судового збору

Голова ДОГО «Дніпропетровський
координаційно-експертний центр
з питань регуляторної політики»

О.В.ЛІТВІНОВ

«01» грудня 2009 року

Вільногірський міський суд
51700, Дніпропетровська обл.,
м. Вільногірськ,
вул. Жовтнева, 14-а

ПОЗИВАЧ: Дніпропетровська обласна громадська організація «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики»
адреса: 49102, м. Дніпропетровськ,
вул. Зелена, 1/110
тел. (056)775-02-32
e-mail: dcescp@i.ua

ВІДПОВІДАЧ: Виконавчий комітет Вільногірської міської ради
адреса: 51700, Дніпропетровська обл.,
м. Вільногірськ, вул. Варена, 15
тел. (05653) 5-28-03
адреса електронної пошти невідома

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОЗОВ щодо визнання протиправними дій відповідача

Дніпропетровська обласна громадська організація «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» (далі – Центр) є юридичною особою та належним чином зареєстрована у відповідності з вимогами законодавства (копія свідоцтва реєстрації – додаються до позову).

Як стало відомо Центру, Виконавчий комітет Вільногірської міської ради прийняв 02.10.2007 р. Рішення № 726 «Про встановлення тарифів на послуги з опалення та гарячого водопостачання для споживачів м. Вільногірськ». Вищезазначене Рішення № 726 було оприлюднене в офіційному друкованому виданні Вільногірської міської ради – газеті «Вільногірськ» № 40 (305) від 05.10.2007 р.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. № 1160-IV. Рішення № 726 є регуляторним актом, оскільки воно спрямовано на правове регулювання господарських відносин.

Виконавчий комітет Вільногірської міської ради є регуляторним органом. Вищенаведений закон №1160-IV регламентує обов'язкову для регуляторних органів процедуру запровадження нових регуляторних актів.

Одним з основних принципів державної регуляторної політики є принцип «прозорості та врахування громадської думки», що встановлює відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій тощо (ст. 4 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Забезпечення здійснення державної регуляторної політики включає оприлюднення проектів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань (ст. 5 Закону України

«Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Громадяни, суб'єкти господарювання, їх об'єднання, серед іншого, **мають право** подавати зауваження та пропозиції щодо оприлюднених проектів регуляторних актів, брати участь у відкритих обговореннях питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю (ст. 6 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Кожен проект регуляторного акту разом з відповідним аналізом регуляторного впливу цього акту повинні бути оприлюднені з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань (ст. 9 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Однак проект Рішення Виконкому Вільногірської міськради № 726 та Аналіз регуляторного впливу Рішення Виконкому Вільногірської міськради № 726 не були оприлюднені, їх зміст не обговорювався, що є порушенням ст.ст. 4, 5, 6, 9 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Вважаємо, що Відповідачем було порушено право Центру подати зауваження та пропозиції до проекту Рішення Виконкому Вільногірської міськради № 726 наслідком чого стало прийняття Рішення, зміст якого суперечить законодавству.

Відповідно до ст. 36 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» регуляторний акт **не може бути прийнятий або схвалений** уповноваженим на це органом чи посадовою особою місцевого самоврядування, якщо наявна хоча б одна з таких обставин:

- відсутній аналіз регуляторного впливу;
- проект регуляторного акта не був оприлюднений.

Оскільки проект Рішення Виконкому Вільногірської міськради та аналіз його регуляторного впливу не були оприлюднені, згідно до вимог ст. 36 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» Рішення № 726 не могло бути прийнято Відповідачем.

Окрім того, стосовно кожного регуляторного акта послідовно здійснюється базове повторне та періодичне відстеження його результативності (ч. 1 ст. 10 Закону «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»). Базове відстеження результативності регуляторного акта здійснюється до дня набрання чинності цим регуляторним актом або набрання чинності більшістю його положень (ч. 5 ст. 10 Закону «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»). Звіт про відстеження результативності регуляторного акта повинен бути оприлюднений шляхом, визначеним у ч. 3 ст. 13 Закону «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Одержані при здійсненні повторного відстеження результативності значення показників результативності порівнюються із значенням цих показників, що були одержані при здійсненні базового відстеження. Періодичні відстеження результативності здійснюються з метою перевірки сталого досягнення регуляторним актом задекларованих цілей (ч. 4 ст. 10 Закону «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»). Ураховуючи вищенаведене, без наявності базового відстеження результативності регуляторного акта неможливо зробити повторне та періодичне відстеження результативності, оцінити ефективність цього акта, оскільки у цьому випадку відсутні будь-які показники для порівняння.

Громадяни, суб'єкти господарювання, їх об'єднання, серед іншого, мають право одержувати від регуляторних органів інформацію щодо їх діяльності, відстежувати результативність регуляторних актів, подавати

за наслідками цієї діяльності зауваження та пропозиції регуляторним органам (ст. 6 Закону «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Відповідач не здійснив базове відстеження результативності та не оприлюднив Звіт про базове відстеження результативності Рішення № 726 (порушення ст.ст. 10, 13 Закону «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»). Вважаємо, що цією бездіяльністю з боку Відповідача грубо порушено право Позивача на отримання інформації про діяльність регуляторного органу та право на відстеження результативності регуляторного акта, що є порушенням ст. 6 Закону «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про теплопостачання» до основних повноважень органів місцевого самоврядування у сфері теплопостачання належать встановлення для відповідної територіальної громади в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів на теплову енергію, які надаються підприємствами та організаціями комунальної власності.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про теплопостачання» тариф (ціна) на теплову енергію є грошовим виразом витрат на виробництво, транспортування, постачання одиниці теплової енергії (1 Гкал). Таким чином згідно із законом тариф має бути визначений у відношенні гривня/Гккал.

У свою чергу, оскаржуванім Рішенням № 726 визначена вартість (тариф) опалення для населення визначена виходячи з опалення 1 кв.м. опалювальної площі в місяць та має розмірність гривня /1 кв.м. («протягом року – 2,83 грн./кв.м.»; «за опалювальний період – 5,66 грн./кв.м.»), що є порушенням ст.ст. 1, 13 Закону України «Про теплопостачання».

Відповідно до ст. 28 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до повноважень виконавчих комітетів міських рад відноситься встановлення комунальних тарифів щодо оплати послуг, що надаються підприємствами та організаціями комунальної власності відповідної територіальної громади. Щодо інших підприємств некомунальної форми власності – виконавчі комітети можуть лише погоджувати ці тарифи.

Рішенням № 726 Відповідач встановив тариф на виробництво теплової енергії у відношенні виробника некомунальної форми власності – Філії «ВГМК» ЗАТ «Кримський ТИТАН», що є порушенням ст. 28 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та ст. 13 Закону України «Про теплопостачання».

Відповідно до п/п 1 п. 1 ст. 18 КАС України місцевим загальним судам, як адміністративним судам підсудні адміністративні справи, у яких однією із сторін є орган місцевого самоврядування. Ця адміністративна справа не стосується інтересів виключно Позивача, а зачіпає інтереси значного кола осіб. Відповідно до п. 1 ст. 19 КАС України – адміністративні справи вирішуються адміністративним судом за місцезнаходженням Відповідача.

Ураховуючи, що Відповідач знаходиться на території м. Вільногірська цей адміністративний позов поданий до Вільногірського міського суду.

Ураховуючи вищенаведене, на підставі ст.ст. 158 – 163 КАС України,

ПРОШУ:

1. Визнати протиправними дії Виконавчого комітету Вільногірської міської ради щодо прийняття Рішення № 726 від 02.10.2007 р.
2. Визнати протиправним неопублікування Виконавчим комітетом Вільногірської міської ради проекту Рішення № 726 від 02.10.2007 р.
3. Визнати протиправним нескладання та неоприлюднення Виконавчим комітетом Вільногірської міської ради Аналізу регуляторного впливу Рішення № 726 від 02.10.2007 р.

4. Визнати протиправним непроведення Виконавчим комітетом Вільногірської міської ради базового відстеження результативності Рішення № 726 від 02.10.2007 р. та не оприлюднення звіту про базове відстеження.

5. Визнати протиправними дії Виконавчого комітету Вільногірської міськради щодо визначення тарифу за опалення у вигляді співвідношення – гривня/1 квадратний метр.

6. Визнати протиправними дії Виконавчого комітету Вільногірської міськради щодо встановлення тарифу на виробництво теплової енергії підприємству некомунальної форми власності – Філія «ВГМК» ЗАТ «ТИТАН».

Додатки:

1. Копія адміністративного позову з додатками
2. Копія свідоцтва про реєстрацію ДОО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики»
3. Підтвердження сплати судового збору

Голова Дніпропетровської обласної громадської організації «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики»

О.В.ЛІТВІНОВ

11 березня 2008 року

Судді Бабушкінського районного суду
м. Дніпропетровська
Кудрявцевій Т.О.

Андрєєва Олексія Миколайовича
представника
ДОГО «ДКЕЦРП»
/на підставі довіреності/
СПРАВА № 2а-3361/08

**КЛОПОТАННЯ
щодо витребування доказів**

На підставі ст. 79 КАС України прошу Вас витребувати у Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради такі письмові докази, що необхідні для розгляду справи № 2а-3361/08:

1) нормативний документ, що встановлював порядок здійснення регуляторної діяльності (зокрема, прийняття регуляторних актів) Виконавчим комітетом Дніпропетровської міської ради станом на 16.10.2006 р. та на теперішній час, затверджений Рішенням Дніпропетровської міської ради або Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради (Регламент Виконкому, Рішення Виконкому від 15.03.2007 р. № 579 , інші документи);

2) затверджений план прийняття регуляторних актів Виконавчим комітетом Дніпропетровської міської ради на 2006 рік;

3) офіційний текст Рішень Виконкому № 3712 та № 3713 від 16.10.2006 р.;

4) аналізи регуляторного впливу Рішень Виконкому № 3712 та № 3713 від 16.10.2006 р.;

5) звіти про базове відстеження результативності Рішень Виконкому № 3712 та № 3713 від 16.10.2006 р.;

6) звіти про повторне відстеження результативності Рішень Виконкому № 3712 та № 3713 від 16.10.2006 р.;

7) підтвердження оприлюднення проектів Рішень Виконкому № 3712 та № 3713 від 16.10.2006 р.;

8) підтвердження оприлюднення Аналізів регуляторного впливу Рішень Виконкому № 3712 та № 3713 від 16.10.2006 р.;

9) підтвердження оприлюднення звітів про базове відстеження результативності Рішень Виконкому № 3712 та № 3713 від 16.10.2006 р.;

10) підтвердження оприлюднення звітів про повторне відстеження результативності Рішень Виконкому № 3712 та № 3713 від 16.10.2006 р.

Вищенаведені документи підтвердять порушення процедури прийняття та відстеження результативності регуляторних актів – Рішень Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради № 3712 та № 3713 від 16.10.2006 р.

Представник Позивача

О.М.АНДРЕЄВ

25.02.2008 р.

Дніпропетровський окружний
адміністративний суд
судді Турлаковій Н.В.
49089, м. Дніпропетровськ,
вул. Академіка Янгеля, б.4, к.101

ПОЗИВАЧ: Седов Михайло Анатолійович
52070, Дніпропетровська обл.,
Дніпропетровський район,
м. Новоолександрівка,
вул. Леніна, б.123, кв.15
тел.: 067-00-95-619
електронної пошти не маю

СПРАВА № 2-а-11078/09/0920

**КЛОПОТАННЯ
про забезпечення адміністративного позову**

Як мені стало відомо 10.09.2009 р. під час ознайомлення з матеріалами виконавчого провадження про видання відповідачем – ВДВС Дніпропетровського РУЮ 12.08.2009 р. Постанови про розшук майна Боржника, а саме автомобіля Daewoo Lanos, 2008 р.в., держ.номер АЕ7979СН. Постанову про розшук майна було направлено для виконання до УДАІ УМВС України в Дніпропетровській області та ДАІ Дніпропетровського району.

Як виходить із змісту Постанови вона видана на підставі ст. 42 Закону України «Про виконавче провадження». Вважаю, що цю постанову було видано Відповідачем – ВДВС Дніпропетровського РУЮ з перевищенням власних повноважень та з порушенням вимог ст. 42 Закону України «Про виконавче провадження».

Ураховуючи вищевикладене, вважаю, що існує небезпека заподіяння шкоди правам, свободам та інтересам мене, як позивача, до ухвалення рішення у цій справі, оскільки мій автомобіль може бути вилучений у мене співробітниками ДАІ у будь-який час. Я не зможу користуватися моїм автомобілем весь час судового розгляду, нормальний графік мого життя буде порушений, а я буду змушений сплатити витрати за його зберігання на штрафному майданчику ДАІ. Захист прав та інтересів буде неможливий без вжиття заходів по забезпеченню адміністративного позову.

На підставі п.п. 3, 4 ст. 117 КАС України суд має право забезпечити позов шляхом зупинення дії оскаржуваного акту або заборонаю вчиняти певні дії.

Відповідно до п. 1 ст. 118 КАС України клопотання про забезпечення адміністративного позову розглядається не пізніше наступного дня після його одержання.

На підставі ст.ст. 117 – 118 КАС України

ПРОШУ:

1. Розглянути клопотання про забезпечення адміністративного позову не пізніше наступного дня після його одержання.

2. Зупинити дію Постанови Відділу Державної виконавчої служби Дніпропетровського районного управління юстиції від 12.08.2009 р. про

розшук майна – автомобіля Daewoo Lanos, 2008 р.в., держ.номер АЕ7979СН, що належить Седову Михайлу Анатолійовичу – до ухвалення рішення в адміністративній справі.

3. Заборонити УДАІ УМВС України і Дніпропетровській області та ДАІ Дніпропетровського району виконувати Постанову Відділу Державної виконавчої служби Дніпропетровського районного управління юстиції від 12.08.2009 р. про розшук майна – автомобіля Daewoo Lanos, 2008 р.в., держ. номер АЕ7979СН, що належить Седову Михайлу Анатолійовичу до ухвалення рішення в адміністративній справі.

Додаток: копія постанови про розшук майна боржника від 12.08.2009 р.

М.А.СЄДОВ

«___» вересня 2009 р.

Судді Бабушкінського районного суду
м. Дніпропетровська
Кудрявцевій Т.О.

ПОЗИВАЧА: ДОГО «Дніпропетровський
координаційно-експертний центр з питань
регуляторної політики»

СПРАВА № 2-а3361/08

**ЗАЯВА
про відмову від частини позовних вимог**

ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» звернулося до Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська з адміністративним позовом до Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради про визнання протиправними дій Відповідача та зобов'язання відповідача вчинити певні дії.

У пункті 2 позовних вимог, що викладені у адміністративному позові від 21.12.2007 р. Позивач просив зобов'язати Виконком виконати певні дії стосовно чинних Рішень №№ 3712, 3713 від 16.10.2006 р., зокрема, скласти та оприлюднити аналіз регуляторного впливу, провести та оприлюднити базове відстеження їх результативності, провести публічне обговорення їх змісту тощо.

У зв'язку з прийняттям та набранням чинності нових рішень щодо тарифів на теплопостачання та скасуванням дії Рішень виконкому №№ 3712, 3713 вважаємо за доцільне відмовитися від усіх позовних вимог, що були викладені у пункті 2 Адміністративного позову від 21.12.2007 р. щодо спонукання Відповідача вчинити певні дії.

Голова Центру

О.В.ЛІТВІНОВ

03 липня 2008 року

Дніпропетровський апеляційний
адміністративний суд
/ скаргу подано через
Бабушкінський районний суд
м. Дніпропетровська/

ПОЗИВАЧ: Дніпропетровська обласна
громадська організація
«Дніпропетровський
координаційно-експертний
центр з питань регуляторної
політики»
адреса: 49102, м. Дніпропетровськ,
вул. Зелена, 1/110
тел.: (056)744-42-24
e-mail: dcescrp@i.ua

ВІДПОВІДАЧ: Виконавчий комітет
Дніпропетровської міської ради
адреса: 49000, м. Дніпропетровськ,
пр. К. Маркса, 75
тел.: (056)744-62-93
адреса телефонної пошти невідома

СПРАВА № 2а-361/08

АПЕЛЯЦІЙНА СКАРГА
на Постанову Бабушкінського районного суду
м. Дніпропетровська від 10.12.2008 р.

Суддею Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська Кудрявцевою Т.О. 10.12.2008 р. було прийнято рішення за підсумками розгляду адміністративного позову ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» до Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради про визнання дій протиправними.

У судовому засіданні, що відбулося 10.12.2008 р., було оголошено вступну та резолютивну частину Постанови. Заяву про апеляційне оскарження було відправлено 23.12.2008 р. на адресу Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська поштою. На момент складання цієї скарги рішення суду позивач не отримав.

Вважаємо, що рішення суду було прийнято з порушенням норм матеріального та процесуального права виходячи з такого:

1. Відповідач у запереченнях до позову стверджував, що ним було виконано усі необхідні дії щодо попереднього оприлюднення проекту Рішення № 3712 «Про тарифи на теплопостачання», публічного обговорення його змісту, врахування громадської думки, проведення і оприлюднення базового відстеження результативності цього регуляторного акту (Рішення № 3712). Проте, в підтвердження заперечень Відповідач надав суду документальні

підтвердження дотримання регуляторної процедури щодо іншого регуляторного акту – Рішення «Про затвердження тарифів на теплову енергію, що виробляється, транспортується та постачається МКП «Дніпропетровські міські теплові мережі» від 16.10.2006 р. № 3713. Фактично Відповідачем не надано доказів дотримання регуляторної процедури щодо Рішення «Про тарифи на тепlopостачання» від 16.10.2006 р. № 3712.

Згідно з п.п.1, 3 ст.159 КАС України судові рішення повинні бути обґрунтованими. Суд, не дослідив надані відповідачем докази, що залучені до матеріалів судової справи, та не з'ясував належних обставин, необхідних для прийняття обґрунтованого рішення, що є порушенням п.п.1, 3 ст.159 КАС України.

2. Під час судового засідання 10.12.2008 р. суддя Кудрявцева Т.О. посилалася на зміст рішення Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська з іншої адміністративної справи щодо законності дій Відповідача з приводу прийняття Рішення № 3712. Згаданим вище рішенням дії Відповідача було визнано цілком законними. Проте зміст судового рішення в судових засіданнях не оголошувався, текст судового рішення не залучався до матеріалів судової справи (представник Позивача 09.12.2008 р. ознайомлювався з матеріалами справи, але копія згаданої вище постанови суду була там відсутня). Під час судового засідання так і залишилися нез'ясованими питання які саме факти було встановлено попередніми рішеннями суду та чи можна вважати це судові рішення доказом по справі. Представники Позивача були позбавлені можливості ознайомитися зі змістом згаданого вище рішення суду. Враховуючи вищенаведене, суд грубо порушив право Позивача на ознайомлення з письмовими доказами, що є порушенням п. 1 ст. 143 КАС України.

Позивач бажає взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

Ураховуючи вищенаведене, на підставі ст.ст.198, 199, 205, 207 КАС України,

ПРОШУ:

Скасувати Постанову Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 10.12.2008 р. та прийняти нову Постанову згідно з якою задовольнити позовні вимоги ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр» у повному обсязі.

Додатки:

1. Копія апеляційної скарги
2. Підтвердження сплати судового збору
3. Копія довіреності

Представник Позивача
/на підставі довіреності/

О.М.АНДРЕЄВ

12.01.2009 р.

Дніпропетровський апеляційний
адміністративний суд
/скаргу подано через
Господарський суд
Дніпропетровської області/

ПОЗИВАЧ: Дніпропетровська обласна
громадська організація
«Дніпропетровський
координаційно-експертний
центр з питань регуляторної політики»
адреса: 49102, м. Дніпропетровськ,
вул. Зелена, 1/110
тел.(056)744-42-24
e-mail: science@vidr.dp.ua

ВІДПОВІДАЧ: Виконавчий комітет
Дніпропетровської міської ради
адреса: 49000, Дніпропетровськ,
пр. К. Маркса, 75
тел.: (056) 744-62-93
e-mail: portal@miac.dp.ua

ТРЕТЯ ОСОБА: Управління з питань розвитку підприє-
мництва та регуляторної політики
адреса: 49006, м. Дніпропетровськ,
вул. Чичерина, 20, к.к.8, 18,19
тел.: (056) 742-23-43
e-mail: portal@miac.dp.ua

СПРАВА № А38/80-08

АПЕЛЯЦІЙНА СКАРГА
на Постанову Господарського суду Дніпропетровської області
від 03.06.2008 р.

Суддя Господарського суду Дніпропетровської області Бишевська Н.А. Постановою від 03.06.2008 р. відмовила ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики» у задоволенні адміністративного позову до Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради про визнання нечинним рішення та визнання протиправним дій Відповідача (Постанову складено у повному обсязі 25.06.2008 р., а вручено Позивачу 01.07.2008 р.).

Єдиною підставою для відхилення позову став висновок суду, що оспорюване Рішення Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради № 1123 від 23.04.2007 р. «Про організацію роботи щодо часткового відшкодування з міського бюджету відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого і середнього підприємництва на реалізацію

інвестиційних проектів» не є регуляторним актом, тому встановлена Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» до цього Рішення не застосовується.

На думку суду у Рішенні № 1123 та затверджених ним Положеннях відсутні суттєві ознаки регуляторного акту, а саме – неодноразовість застосування та невизначеність кола осіб, щодо яких застосовується дане Положення (абз. 4 стор. 4 Постанови). Окрім того, суд вважає, що – (цитата із постанови) – «*норми зазначеного рішення носять організаційний та рекомендаційний характер та не зачіпають господарську та фінансову діяльність суб'єктів господарської діяльності, не спрямовані за своєю суттю на правове регулювання господарських відносин, не є обов'язковими для застосування суб'єктами господарювання, які підпадають під дію закону (?) лише після прийняття рішення по участі в конкурсному відборі та трактують на місцевому рівні умови та процедуру проведення конкурсного відбору*» (абз. 1 стор. 5 Постанови).

Вважаємо, що Постанова суду прийнята з порушенням норм матеріального та процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи, крім того, висновки суду не відповідають обставинам справи, суд не встановив обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Зокрема, щодо порушення судом законодавства при прийнятті рішення можна зазначити таке :

1. Рішення № 1123 встановило вимоги до проведення відповідного конкурсу – згідно до його змісту воно застосовується неодноразово під час кожного проведення конкурсу (незрозуміло звідси суд дійшов до висновку щодо одноразовості застосування вимог Рішення, тобто проведення конкурсу лише один раз). Також у суду немає жодних підстав стверджувати, що коло осіб, які мають право на участь у відповідному конкурсі чітко визначено (коло учасників конкурсу обмежено певними вимогами, проте Рішення не може вважатися актом індивідуального характеру – будь-який перелік учасників конкурсу у ньому відсутній). У конкурсі може брати участь будь-який суб'єкт господарювання, який відповідає певним вимогам.

Ураховуючи вищевикладене, вважаємо, що висновки суду у цій частині не відповідають обставинам справи (порушення п. 3 ст. 159 КАС України) та судом неправильно застосовано вимоги ст.1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

2. Згідно з п. 6 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» Виконавчий комітет міської ради в межах своїх повноважень приймає рішення. Відповідно до п. 3 ст. 10 Статуту територіальної громади м. Дніпропетровська (прийнятий Дніпропетровською міською радою 13.06.2001 р.) – акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування міста, прийняті згідно з чинним законодавством, обов'язкові для виконання всіма розташованими на території м. Дніпропетровська підприємствами, установами і організаціями незалежно від їх форм власності, а також посадовими особами, громадянами й об'єднаннями громадян.

Як виходить із змісту, Рішення виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради № 1123 від 23.04.2007 р. є актом, що є обов'язковим для виконання як учасниками конкурсу (усіма особами, що бажають прийняти участь у конкурсі), так і членами конкурсної комісії (посадовими особами).

Таким чином, рішення суду прийнято з порушенням вимог п. 6 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», п. 3 ст.10 Статуту територіальної громади м. Дніпропетровська, ст. 159 КАС України.

3. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» регуляторним актом є нормативно-правовий акт, спрямований на правове регулювання господарських відносин, а також **адміністративних відносин** між регуляторними органами та суб'єктами господарювання.

Твердження суду, що Рішення № 1123 «не зачіпає господарську та фінансову діяльність суб'єктів господарської діяльності» не відповідає обставинам справи. Є очевидним, що Рішення № 1123 спрямоване на регулювання процедури часткового відшкодування з міського бюджету відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого і середнього підприємництва на реалізацію інвестиційних проектів (вплив на господарські відносини). Окрім того, поза увагою суду залишилася інша суттєва ознака регуляторного акта – регулювання адміністративних відносин (що теж наявно у Рішенні № 1123).

Ураховуючи вищевикладене, вважаємо, що рішення суду прийнято з порушенням ст. 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», висновки суду у цій частині не відповідають обставинам справи (порушення п. 3 ст. 159 КАС України).

4. У Рішенні суду не зазначено факти порушення регуляторної процедури з боку Відповідача – Виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради попри те, що ці факти були встановлені під час судового засідання та саме на ці обставини посилався Позивач в адміністративному позові (неоприлюднення проекту регуляторного акта, нескладання та неоприлюднення аналізу регуляторного впливу рішення виконкому, непроведення базового відстеження результативності регуляторного акта, неоприлюднення звіту про базове відстеження регуляторного акта).

Вважаємо, що не встановивши обставини на які посилався Позивач в адміністративному позові суд порушив вимоги ст. 159, п. 1 ст. 161, п. 2 ст. 163 КАС України.

Заява про апеляційне оскарження Постанови від 03.06.2008 р. подана до Господарського суду Дніпропетровської області 13.06.2008 р.

Позивач бажає взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

Ураховуючи вищенаведене, на підставі ст.ст. 202, 205, 206 КАС України,

ПРОШУ:

Скасувати Рішення Господарського суду Дніпропетровської області по справі № А38/80-08 та прийняти нове рішення яким задовольнити позовні вимоги Позивача у повному обсязі.

Додатки:

1. Підтвердження сплати судового збору
2. Дві копії апеляційної скаргидда

Голова Центру

О.В.ЛІТВИНОВ

03.07.2008 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України / авт.-упоряд. І. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда. – К. : Факт, 2003. – 536 с.
2. Врублевський О. Як оскаржити рішення влади? : практ. посіб. в запитаннях та відповідях. – К. : ІКЦ «Леста», 2008. – 72 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua.
4. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua.
5. Концепція судово-правової реформи в Україні : схвалено постановою Верховної Ради України від 28 квіт. 1992 р. № 2296-XII. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua.
6. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2 т. / В. К. Матвійчук, І. О. Хар ; за заг. ред. В. К. Матвійчука. – К. : КНТ, 2007. – Т. 1. – 788 с.
7. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2 т. / В. К. Матвійчук, І. О. Хар ; за заг. ред. В. К. Матвійчука. – К. : Алерта, КНТ, 2008. – Т. 2. – 752 с.
8. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : навч. посіб. / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіна. – К. : Старий світ, 2006. – 576 с.
9. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес : навч. посіб. / В. Г. Перепелюк. – 2-е вид., змін. і доп. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 368 с.
10. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабакіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
11. Політологічний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка. – К. : МАУП, 2005. – 792 с.
12. Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України : указ Президента України від 1 жовт. 2002 р. № 889/2002 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 40. – Ст. 1856.
13. Про судоустрій і статус суддів : закон України від 7 лип. 2010 р. № 2453-VI // Уряд. кур'єр. – 2010. – 12 серп. – № 148.

14. Про судоустрій України : закон України від 7 лют. 2002 р. № 3018-III. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua.

15. Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі та кількісного складу суддів : указ Президента України від 16 листоп. 2004 р. № 1417/2004. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua.

16. Становлення адміністративної юстиції в Україні : монографія / ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2003. – 208 с.

17. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 1 : А – Г. – 672 с.

18. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2001. – Т. 3 : К – М. – 792 с.

19. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2002. – Т. 4 : Н – П. – 720 с.

20. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – Т. 6 : Т – Я. – 2004. – 768 с.

Науково-виробниче видання

ЛІТВІНОВ Олексій Володимирович
ЛІТВІНОВА Наталія Миколаївна
АНДРЕЄВ Олексій Миколайович
ЦИГАНЕНКО Юрій Валерійович

ВИКОРИСТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ
ДЛЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН

Практичний посібник

Відповідальний за випуск: Літвінов О.В.
Художній редактор: Літвінов О.В.
Коректор: Літвінова Н.М.

Здано на складання 27.08.2010. Підписано до друку 01.09.2010. Формат 60x84 $\frac{1}{16}$.
Папір офсетний. Гарнітура Bookman Old Style. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 7,99.
Обл.-вид. арк. 9,30. Тираж 350 пр. Зам. № 08/311

ПП «МОНОЛІТ»
49038, м. Дніпропетровськ, вул. Горького, 20
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК№ 273 від 08.12.2000.